

03.05.95

Raakapuumarkkinat ja kilpailulainsäädännön uudistaminen Pohjoismaissa

Timo Nikunen

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA 548

METSÄNTUTKIMUSLAITOS
Kirjasto

03.05.95

Raakapuumarkkinat ja kilpailulainsäädännön uudistaminen Pohjoismaissa

Timo Nikunen

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 548
Helsingin tutkimuskeskus
Helsinki 1995

METSÄNTUTKIMUSLAITOS
Kiriasto

Nikunen, T. 1995. Raakapuumarkkinat ja kilpailulainsäädännön uudistaminen Pohjoismaissa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 548. 70 s. ISBN 951-40-1428-6, ISSN 0358-4283.

Julkaisussa kuvataan puumarkkinoiden rakennetta ja toimintaa Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa ja tarkastellaan Pohjoismaiden kilpailulainsäädännön uudistuksen vaikutuksia puumarkkinoiden toimintaan.

Pohjoismaille on yhteistä yksityismetsien keskeinen merkitys teollisuuden puuraaka-aineen hankinnassa. Myös raakapuuta ostavan teollisuuden rakenne on samanlainen. Kuitupuuta käyttävä massa- ja paperiteollisuus on yksikkökooltaan suurempaa ja keskittyneempää kuin tukkipuuta ostavat sahateollisuus. Puun myyjien ja ostajien järjestöjen välisillä sopimuksilla on ollut keskeinen asema markkinoilla. Myös Saksassa yksityismetsänomistajat toimivat puumarkkinoilla yhdistystensä kautta. Puun välittäjillä on kuitenkin Pohjoismaita suurempi merkitys. Saksan kilpailulaki kieltää hintasopimukset, mutta paikallisia suuntaa-antavia raamisopimuksia on tehty valtion ja teollisuuden välillä.

Sekä Suomessa, Ruotsissa että Norjassa kilpailulainsäädäntö on uudistettu 1990-luvun alussa. Lähtökohdaksi on otettu EU:n kilpailuoikeuden mukainen haitallisina pidettävien kilpailunrajoitusten lähtökohtainen kieltäminen. Aikaisempien lakien nojalla kilpailunrajoituksiin puututtiin ns. väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti silloin kun niistä aiheutui haittaa.

Suomen ja Ruotsin EU-jäsenyys ja Norjan liittyminen ETA-sopimukseen velvoittavat soveltamaan ensisijaisesti kansainvälistä normistoa. EU:n ja ETA:n kilpailuoikeus näyttävät kieltoperiaatteen mukaisesti suhtautuvan tiukan kieltävästi valtakunnallisiin hintasopimuksiin, mutta suopeammin alueellisiin sopimuksiin. Pohjoismaissa puukaupan järjestelmiä tultaneen jatkossa kehittämään siten, että kansallisen ja kansainvälisen kilpailulainsäädännön vaatimukset tulevat entistä selvemmin huomioonotetuiksi.

Avainsanat: raakapuumarkkinat, kilpailulainsäädäntö, Suomi, Ruotsi, Norja, Saksa.

Julkaisija: Metsäntutkimuslaitos, Helsingin tutkimuskeskus, hanke 3011-9. Hyväksynyt: Aarne Reunala, tutkimusjohtaja oto. 6.4.1995.

Tilaukset: Metsäntutkimuslaitos, Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki. Puhelin (90) 857 051, fax (90) 625 308.

Kannen kuva: METLA/Erkki Oksanen

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tausta	7
1.2	Tutkimustehtävä	8
2	Puukaupan rakenne ja toiminta eri maissa	9
2.1	Suomi	9
2.1.1	Puukaupan osapuolet	9
2.1.2	Puukaupamuodot	9
2.1.3	Raakapuun myynti	10
2.1.3.1	Tarjontalähteet	10
2.1.3.2	Puun myyjien järjestäytyminen	11
2.1.4	Raakapuun osto.	11
2.1.4.1	Raakapuun ostajat.	11
2.1.4.2	Ostajien järjestäytyminen	12
2.1.5	Hinnanmuodostus	13
2.1.6	Ulkomaankauppa	14
2.2	Ruotsi	15
2.2.1	Puukaupan osapuolet	15
2.2.2	Puukaupamuodot	16
2.2.3	Raakapuun myynti	17
2.2.3.1	Tarjontalähteet	17
2.2.3.2	Myyjien järjestäytyminen	18
2.2.4	Raakapuun osto.	19
2.2.4.1	Raakapuun ostajat.	19
2.2.4.2	Ostajien järjestäytyminen	19
2.2.5	Hinnanmuodostus	20
2.2.5.1	Hinnanmuodostus osamarkkinoittain	20
2.2.5.2	Alueellinen hintakehitys.	20
2.2.6	Ulkomaankauppa	21
2.3	Norja	22
2.3.1	Puukaupan osapuolet	22
2.3.2	Puukaupamuodot	23
2.3.3	Raakapuun myynti	23
2.3.3.1	Tarjontalähteet	23
2.3.3.2	Myyjien järjestäytyminen	23
2.3.4	Raakapuun osto.	24
2.3.4.1	Raakapuun ostajat.	24
2.3.4.2	Ostajien järjestäytyminen	24
2.3.5	Hinnanmuodostus	24
2.3.6	Ulkomaankauppa	25

2.4 Saksa	27
2.4.1 Puukaupan osapuolet	27
2.4.2 Puukauppamuodot	27
2.4.3 Raakapuun myynti	27
2.4.3.1 Tarjontalähteet	27
2.4.3.2 Myyjien järjestäytyminen	28
2.4.4 Raakapuun osto	28
2.4.4.1 Raakapuun ostajat	28
2.4.4.2 Ostajien järjestäytyminen	28
2.4.5 Hinnanmuodostus	29
2.4.6 Ulkomaankauppa	29
3 Kilpailunrajoitukset EU:n kilpailuoikeudessa ja eri maiden kansallisessa lainsäädännössä	30
3.1 EU:n kilpailulainsäädännön pääperiaatteet	30
3.1.1 Kilpailuoikeuden lähtökohta ja tavoitteet	30
3.1.2 Artikla 85: kielletyt kilpailunrajoitukset	31
3.1.3 Artikla 86: määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltö	32
3.2 Lähtökohta ja tavoitteet kilpailulainsäädännön uudistamiselle Pohjoismaissa	32
3.3 Uuden kilpailulainsäädännön valmistelu eri maissa	33
3.3.1 Suomi	33
3.3.2 Ruotsi	34
3.3.3 Norja	36
3.4 Uuden kilpailulainsäädännön keskeinen sisältö	36
3.4.1 Suomi	36
3.4.2 Ruotsi	37
3.4.3 Norja	38
3.5 Lainsäädännön vaikutukset puukauppaan	38
3.5.1 Suomi	38
3.5.2 Ruotsi	40
3.5.3 Norja	41
4 Yhteenveto ja johtopäätökset	42
4.1 Puukaupan rakenne ja toiminta	42
4.2 Kilpailulainsäädäntö	43
Lähdeluettelo	46
Liite 1. Ruotsin kilpailulaki 14.1.1993 (tekijän käännös)	51
Liite 2. Norjan kilpailulaki 11.7.1993 (tekijän käännös)	61

Esipuhe

Uusi kansallinen kilpailulainsäädäntö ja EU:n kilpailusäännöt asettavat omat vaatimuksensa raakapuumarkkinoiden toiminnalle. Kilpailuviranomaiset ovat velvoittaneet puukaupan osapuolia kehittämään toimintatapoja puumarkkinoilla kilpailullisempaan suuntaan. Koska viime vuosien kehitys Ruotsissa ja Norjassa on ollut samansuuntaista, on taustatietoa naapurimaidemme puumarkkinoiden rakenteesta ja viimeaikaisesta kehityksestä näin ollen pidetty tarpeellisena.

Tämä raportti on laadittu puukauppaosapuolten aloitteesta Metsäntutkimuslaitoksen Helsingin tutkimuskeskuksessa. Selvitystyö on rahoitettu pääosin maa- ja metsätalousministeriön erillismäärärahalta. Työn käynnistyessä perustettiin taustaryhmä, jonka jäseniksi kutsuttiin metsäjohtaja Martin Lillandt ja osastopäällikkö Pekka Airaksinen MTK:sta, osastopäällikkö Pertti Litmanen Metsäteollisuus ry:stä, johtaja Rauni Hagman kilpailuvirastosta, toimitusjohtaja Matti Peltonen Koneyrittäjien liitto ry:stä ja ylijohtaja Juhani Viitala maa- ja metsätalousministeriöstä. Lisäksi taustaryhmän työskentelyyn on osallistunut ja käsikirjoitusta työn eri vaiheissa kommentoinut tutkija Sari Hiltunen kilpailuvirastosta ja.

Työn ohjaajina ovat toimineet erikoistutkija Jari Kuuluvainen ja tutkija Anne Toppinen Metsäntutkimuslaitokselta sekä PhD Jussi Uusivuori PTT:stä.

Lisäksi käsikirjoitusta tai osia siitä ovat kommentoineet Martti Aarne, Harri Hänninen, Jaana Norio, Pekka Ollonqvist ja Risto Seppälä. Julkaisun ovat taittaneet Anna-Kaisu Korhonen ja Hannu Pelkonen. Haluan esittää kaikille julkaisun syntyyn myötävaikuttaneille lämpimät kiitokseni. Vastuu julkaisun sisällöstä on kuitenkin viime kädessä itselläni.

Helsingissä huhtikuussa 1995

Timo Nikunen

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomessa raakapuun hinta sovittiin puuntuottajien ja metsäteollisuuden välillä ensimmäisen kerran säännöstelykauden jälkeen hakkuuvuonna 1947/48 (Sihvonen 1988). Puunostajien ja myyjien järjestöt alkoivat sopia suositushinnoista keskitetysti 1960-luvulla, jolloin tehtiin koko maan kattavia hintasuositussopimuksia kuitupuulle ja vanerikoivulle.

Vuonna 1968 Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto ja MTK solmivat puukaupan pohjaksi nk. perussopimuksen, joka uudistettiin 1980 runkosopimuksen nimellä (Sihvonen 1988). 1980-luvulla yksityismetsien raakapuun määrätavoitteista ja suositushinnoista sovittiin MTK:n ja metsäteollisuuden kesken koko maan ja kaikki puutavaralajit kattaneiden hintasuositussopimusten perusteella. Hintasopimukset tasasivat suhdannevaihteluiden aiheuttamaa puun hintavaihtelua ja takasivat riittävän puunsaannin teollisuuden tarpeisiin. Puukaupan määrävaihtelut vientisuhdanteiden mukaan jatkuivat hintasopimuskaudellakin.

Vuonna 1991 vientikysynnän heikentyminen metsäteollisuudessa ja käyntiassteiden lasku kärjistikivät etujärjestöjen erimielisyyksiä hinnoista. Tämä johti lopulta sopimuksettomaan tilaan, jolloin sekä vaihdetut määrät että kantohinnat laskivat tuntuvasti (Kuuluvainen & Mikkola 1993).

Sopimukseton tila kesti kolme vuotta. Vientikysynnän parannuttua teollisuuden puun tarve kasvoi ja varastot pienenivät. Metsäteollisuus ry ja MTK solmivat helmikuussa 1994 kaksiosaisen sopimuksen: puukaupan kehittämistä koskevan raamisopimuksen ja puun keskihintoja ja määriä ajalle 1.3.94–28.2.95 koskevan sopimuksen. Kilpailuvirasto tulkitsi Metsäteollisuus ry:n ja MTK:n puukauppa-sopimuksen hintoja ja määriä koskevan osan rikkovan kilpailunrajoituslakia. Sopimus saatiin kuitenkin voimaan kilpailuviraston poikkeusluvalla ajalle 1.3.1994–31.3.1995 (Hagman 1994).

Puukaupan hintasopimusjärjestelmä ei kuitenkaan ole pelkästään suomalainen ilmiö, vaan keskitettyjä tai alueellisia hintasopimuksia on ollut muodossa tai toisessa myös Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa. Euroopan taloudellista integraatiota ajatellen Pohjoismaat ovat uudistaneet kilpailulainsäädäntöään Euroopan Unionin kilpailusäännösten, ns. Rooman sopimuksen kilpailuartiklojen, pohjalta. Suomessa uusi kilpailulaki tuli voimaan 1992, Ruotsissa 1993 ja Norjassa 1994. Kilpailuviranomaiset eri maissa pitävät yleensä hintasopimuksia kilpailulain vastaisina. Lainsäätäjien huomiota on kuitenkin kiinnitetty puukaupan erityisluonteeseen, ja alkutuotannolle on eräissä tapauksissa myönnetty mm. lupa hintayhteistyöhön. Esimerkiksi Ruotsin ja Norjan uuteen kilpailulakiin sisältyy kuitenkin hintayhteistyökielto. Norjan lain kielto ei koske tuottajien välistä hintayhteistyötä maa-, metsä- ja kalatalouden kaupassa. Muilta osin alkutuotanto kuuluu kilpailulain piiriin ja kilpailunrajoituksiin puututaan, mikäli tähän aihetta ilmenee.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on

- 1) kuvata raakapuumarkkinoiden rakennetta ja toimintaa Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa,
- 2) verrata tutkimuksen kohteina olevien maiden kilpailulainsäädäntöä keskenään ja suhteessa Euroopan Unionin perustuslain eli ns. Rooman sopimuksen kilpailuartikloihin,
- 3) verrata kilpailulainsäädännön vaikutusta puumarkkinoiden toimintaan Pohjoismaissa.

Verrattuna 1980-luvun lopun tilanteeseen (Sihvonen 1988) Suomen raakapuumarkkinoiden rakenteessa ja kilpailuolosuhteissa on tapahtunut huomattavia muutoksia; mm. ostajapuolen keskittyminen on lisääntynyt ja kilpailulaki muuttunut. Nyt käsillä oleva raportti sisältää Suomen, Ruotsin ja Norjan puumarkkinoiden viimeaikaisen kehityksen kuvauksen ja suppean esityksen Saksan puumarkkinoiden rakenteesta ja toiminnasta.

Tutkimus antaa tietoa puukaupan luonteesta eri maissa ja auttaa ymmärtämään kilpailutilannetta, kauppatapoja ja markkinarakenteita. Tutkimuksen tulosten toivotaan palvelevan kilpailulainsäädännön hengen täyttävien puukaupan rakenteiden kehittämisessä siten, että sekä myyjien että ostajien edut tulevat tasapuolisesti huomioon otetuiksi. Tulosten toivotaan edelleen tarvittaessa palvelevan myös suomalaisen kilpailulainsäädännön kehittämistä.

2 Puukaupan rakenne ja toiminta eri maissa

2.1 Suomi

2.1.1 Puukaupan osapuolet

Puukauppaan osallistuvat välittömästi puun myyjinä yksityismetsänomistajat, metsähallitus ja muut julkisyhteisöt (kunnat ja seurakunnat). Puun ostajia ovat teollisuus, muu puuta käyttävä tuotantotoiminta (energian tuottaminen ja liikenne) ja puun välittäjät. Puukaupan välillisiä osapuolia ovat yksityismetsänomistajien ja metsäteollisuuden järjestöt, MTK ja Metsäteollisuus ry.

Raakapuun kauppa ei rajoitu pelkästään kotimaan markkinoihin: vienti on myyjille yksi kysynnän ja tuonti ostajille yksi tarjonnan erä.

2.1.2 Puukauppamuodot

Puukaupan ensimmäinen vaihe on leimaus eli hakattavien puiden merkitseminen. Useimmiten leimauksen hoitaa metsänhoitoyhdistys. Puukaupat voidaan jakaa kauppamuodon perusteella kolmeen tyyppiin:

- pystykauppa eli metsänhakkuusopimus
- hankintakauppa eli hankintasopimus
- käteiskauppa eli valmiseräsopimus

Pystykaupassa myyjä luovuttaa ostajalle oikeuden hakata ja korjata sopimukseen kuuluvat puut metsästään. Ostaja vastaa puun korjuusta ja sen kustannuksista. Myyjä saa maksun pelkästään puusta eli ns. kantohinnan. Ostajalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta korjata puustoa, vaan hän itse päättää, käyttääkö hän hakkuuoi-keuttaan. Korjuuajaksi on pystykauppasopimuksissa yleisesti määritelty enintään kaksi vuotta kaupanteosta laskien (Airaksinen 1994, s. 442–445).

Hankintakaupassa myyjä sitoutuu omalla kustannuksellaan toimittamaan sovitut puumäärät tavallisimmin kaukokuljetusreitien varteen. Omistusoikeus siirtyy yleensä silloin kun puutavara luovutetaan ostajalle (Airaksinen 1994, s. 445). Hankintahinta on kantohintaa korkeampi, sillä se kattaa puuraaka-aineen lisäksi myyjän työpanoksen hinnan ja hankintatyön yleiskustannukset. Hankinta- ja kantohinnan erotusta kutsutaan hankintalisäksi. Käteiskauppa on hankintakauppa, jossa myyjä on toimittanut puuerän jo valmiiksi varastopaikalle (Airaksinen 1994, s. 442).

Yleisin puukauppamuoto on pystykauppa, jonka osuus yksityismetsien raakapuun ostoista oli 71 % vuonna 1993 (Metsätilastollinen vuosikirja 1993–94).

2.1.3 Raakapuun myynti

2.1.3.1 Tarjontalähteet

Markkinapuulla tarkoitetaan kaikkea teollisuudelle tai vientiin hankittua kotimaista raakapuuta. Näihin tarkoituksiin raakapuuta hankkivien ostajien muihin käyttötarkoituksiin (lähinnä polttopuiksi) hankkima raakapuu sisällytetään myös markkinapuun käsitteeseen (Ylitalo et al. 1990, s. 3). Vuonna 1993 markkinahakkuut olivat suuruudeltaan yhteensä 42,1 milj. kuutiometriä. Tästä yksityismetsien osuus oli 73,9 %. Valtion metsistä hakattiin 14,2 % ja yhtiöiden metsistä 11,9 % (Metsätilastotiedote 259/1994).

Vuonna 1992 Suomessa oli kaikkiaan vajaat 440 000 yksityismetsälöä. Näistä noin 290 000 oli täyttä metsänhoitomaksua maksavia metsälöitä, joilla on puuntuotannollista merkitystä. Yksityisessä omistuksessa oli n. 11 milj. hehtaaria metsämaata (Metsätilastollinen vuosikirja 1993–94). Vuonna 1990 yksityismetsänomistajista 52 % oli ns. metsätilanomistajia, jotka saavat pääasiallisen toimeentulonsa muusta kuin maatilataloudesta. Useimmiten he eivät edes asu tilalla. Yli puolet (56 %) yksityismetsien pinta-alasta oli kuitenkin edelleen maanviljelijöiden omistuksessa. Perikuntien osuus yksityismetsien pinta-alasta on viime vuosina säilynyt 20 %:n tuntumassa (Ihalainen 1992, s. 36).

Tuoreen yksityismetsien omistuksen rakenne-ennusteen (Ripatti 1994, s. 24–26) mukaan metsänomistajakunta ikääntyy: eläkeläisiä on vuonna 2000 yli 40 % ja vuonna 2010 jo puolet kaikista metsänomistajista. Muiden kuin maanviljelijöiden osuus metsänomistajakunnasta tulee edelleen kasvamaan.

Keskimäärin yksityismetsänomistaja tekee puukaupan joka kolmas vuosi. Maanviljelijät myyvät puuta useammin kuin muut yksityismetsänomistajat, jotka kuitenkin myyvät kerralla isompia määriä (Ihalainen 1992, s. 33).

Yleisen tulotason nousun myötä metsätulojen osuus metsänomistajien kokonaistaloudessa on pienentynyt. Merkittävää muutosta ei tulojen ja varallisuuden kasvu kuitenkaan näytä puunmyyntikäyttäytymisessä aiheuttaneen, vaikka riippuvuus puunmyyntituloista onkin vähentynyt. Aivan viimeisimpien tutkimustulosten mukaan metsänomistajista aktiivisimmat metsätalouden harjoittajat seuraavat myös tarkimmin markkinoiden lyhyen aikavälin hintakehitystä (Kuuluvainen et al. 1995).

Metsähallitus omistaa 3,2 milj. hehtaaria metsämaata. Vuonna 1993 metsähallitus myi puuta teollisuudelle, yhteisöille ja paikallisille asukkaille yhteensä 4,9 milj. kuutiometriä (Metsähallituksen toimintakertomus 1993). Osakeyhtiöiden ja niiden eläkesäätiöiden omistuksessa on 1,7 milj. hehtaaria metsämaata (Metsätilastollinen vuosikirja 1993–94). Muita metsänomistajaryhmiä ovat kunnat, seurakunnat, yhteismetsät ja muut yhteisöt, mutta niillä on merkitystä korkeintaan paikallistasolla.

2.1.3.2 Puun myyjien järjestäytyminen

Yksityismetsänomistajien etuja valvovat metsänhoitoyhdistykset ja niiden liitot sekä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton metsävaltuuskunta.

Metsänhoitoyhdistysten toiminta perustuu metsänhoitoyhdistyslakiin ja -asetukseen. Yhdistyksiä oli vuoden 1994 lopussa yhteensä 296 (Vuoden alussa...1995). Näiden yhteenlaskettu jäsenmäärä vuonna 1993 oli 192 162. Yhdistysten jäsenet omistavat 65 % metsänhoitomaksua maksavista metsälöistä (Tapion vuosikirja 1993, s. 37). Yhdistysten metsänomistajille tarjoamana peruspalveluna voidaan pitää markkina- ja hintatilanteesta tiedottamista. Ne avustavat metsänomistajaa puukaupassa. Metsänhoitoyhdistys voi hoitaa koko puukaupan valtakirjalla myyntiajankohdan parhailla ehdoilla ja hinnoilla (Hjelm 1991, s. 76). Yhdistykset ovat viime vuosina monipuolistaneet puukauppaan liittyviä palvelujaan. Leimikot myydään parhaan hinnan saamiseksi puutavaralajeittain, ja yhdistys voi hoitaa nyt myös korjuupalvelut (Kivivuori 1995). Metsänhoitoyhdistyksiä koskevan lain mukaan yhdistykset tai sen palveluksessa olevat työntekijät eivät kuitenkaan saa ostaa tai myydä metsänhakkuuoikeuksia tai puutavaraa omaan lukuunsa.

Yksityisen metsänomistajan talouspoliittinen keskuselin on Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton metsävaltuuskunta, joka päättää teollisuuden kanssa neuvotelluista raakapuun hintasuositussopimuksista ja valtakunnallisesta puukauppapolitiikasta, käsittelee yksityismetsätalouteen vaikuttavia metsäpoliittisia kysymyksiä ja ohjaa metsänhoitoyhdistysten liittojen toimintaa.

Yhdysytteenä MTK:n metsävaltuuskunnan ja metsänhoitoyhdistysten välillä toimivat maakunnalliset metsänhoitoyhdistysten liitot. Liittojen tärkein tehtävä on alueensa puun tarjonnan ohjaus ja puun markkinoinnin kehittäminen. Lisäksi liitot pyrkivät edistämään metsänomistajien puukaupallista järjestäytymistä (Tapion taskukirja 1991, s. 64–65).

2.1.4 Raakapuun osto

2.1.4.1 Raakapuun ostajat

Raakapuuta hankitaan teollisuuden käyttöön, vientiin ja energian tuottamiseen. Raakapuun ostajilla tarkoitetaan kaikkia niitä yksityishenkilöitä, yhtiöitä, osuuskuntia ja muita yhteisöjä, jotka ostavat kotimaista raakapuuta suoraan metsänomistajilta tai raakapuun välittäjiltä. Raakapuun ostajana pidetään myös sellaista metsänomistajaa, joka omasta metsästään hankkii raakapuuta omaan, myyntitarkoituksessa tapahtuvaan jalostustoimintaan tai suoraan vietäväksi ulkomaille (Ylitalo et al. 1990, s. 3).

Markkinapuun ostajien lukumäärä on vähentynyt 1980-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Vuonna 1995 ostajia oli kaikkiaan 389, kun vastaava lukumäärä oli 468 vuonna 1988 ja 560 vuonna 1985. Lukumäärältään eniten puun ostajia toimi Pirkka-Hämeen ja Keski-Suomen metsälautakunnissa.

Vuonna 1994 ostajista 81 % hankki alle 25 000 m³ markkinapuuta. Vastavasti kymmenen suurimman ostajan hankinnat käsittivät 86 % markkinapuun hankintamäärästä (Metsätilastollinen tietopalvelu 1994).

Puunostajien vähenemiseen on keskeisesti vaikuttanut metsäteollisuudessa 1980-luvun puolenvälin jälkeen tapahtunut voimakas rakennemuutos. Yrityskauppojen ja fuusioiden kautta metsäteollisuusyritysten yksikkökoko on kasvanut. Tämä on merkinnyt muun muassa puunhankinnan voimakasta keskittymistä erityisesti kuitupuun hankinnassa, jossa muutama suuri ostaja vastaa suurimmasta osasta ostoja (Simula 1992, s. 30).. Kuitupuuta raaka-aineenaan käyttävä teollisuus on maantieteellisesti varsin keskittynyttä ja puuttuu useiden metsälautakuntien alueelta kokonaan (Ylitalo et al. 1990, s. 12).

Suurimmat kuitupuun ostajat ovat suuret metsäteollisuusyritykset Yhtyneet Paperitehtaat, Veitsiluoto ja Enso-Gutzeit sekä teollisuuden puunhankintayhtiöt Tehdaspuu ja Metsäliitto. Näillä on puunhankinnassa selvä alueellinen keskittyminen. Veitsiluoto hankkii tehtailleen puuta Pohjois-Suomesta, Tehdaspuu Itä- ja Keski-Suomesta sekä Pohjanmaalta ja Enso-Gutzeit Itä-Suomesta. Yhtyneiden puunhankinta toimii Länsi- ja Keski-Suomessa sekä Kainuussa. Metsäliitto sitä vastoin ostaa puuta koko maasta (Raunio 1994).

Tehdaspuun perustivat 1960-luvun lopulla A. Ahlström Oy, Oy Kaukas Ab, Kymi Oy ja Oy Tampella Ab. Vuoden 1994 alusta Tehdaspuu on ollut pelkästään Kymmene Oy:n omistama puunhankintayhtiö.

Metsäliitto-Yhtymä on metsänomistajien omistama puukauppaa ja metsäteollisuutta harjoittava konserni, jonka emoyhtiö on Metsäliitto Osuuskunta ja tytäryhtiöt Metsä-Serla Oy, Oy Metsä Timber Ltd ja Finnforest Oy. Puukaupan hoitaa emoyhtiö, jonka tehtävänä on hankkia puuraaka-ainetta tytäryhtiöiden käyttöön. Vuonna 1992 ostomäärä oli 12,9 milj. m³ eli kolmannes markkinahakkuista (Metsäliitto-Yhtymän vuosikertomus 1993).

Vuoden 1993 päättyessä Metsäliitolla oli jäseniä 125 813. Korkein jäseniheys Metsäliitolla on Pohjanmaalla, jossa jäsenten osuus on yli 55 % yksityismetsien pinta-alasta (Metsäliitto-Yhtymän vuosikertomus 1993). Metsäliitolla oli 1960-luvulla Pohjanmaalla hankintayhteistyötä metsänhoitoyhdistysten kanssa, mutta tästä luovuttiin muiden puunostajien kielteisen kannan takia (Sihvonen 1988, s. 26).

Tehdaspuun ja Osuuskunta Metsäliiton lisäksi Suomessa toimii pienempiä lähinnä sahateollisuusyritysten puunhankintayhtiöitä.

Sahateollisuus on yksikkölukumäärältään suuri raakapuun käyttäjä. Sahojen koko vaihtelee suurista integraattisahoista pieniin paikallissahoihin, joiden verkko kattaa lähes koko maan pohjoisinta Lappia myöten (Vainio 1994, s. 529).

2.1.4.2 Ostajien järjestäytyminen

Valtaosa Suomen metsäteollisuusyrityksistä kuuluu alan elinkeinopoliittiseen etujärjestöön Metsäteollisuus ry:hyn. Järjestö aloitti toimintansa vuoden 1993 alusta, kun Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto ja Metsäteollisuuden Työnantajaliitto yhdistyivät. Vuodesta 1988 järjestö on ollut puukauppaneuvotteluissa

MTK:n neuvottelukumppani. Tätä ennen sopimukset hoiti metsäteollisuuden puunosto-organisaatio Teollisuuden Puuyhdistys (TPY). Kaikki Keskusliiton jäsenet eivät kuuluneet TPY:een.

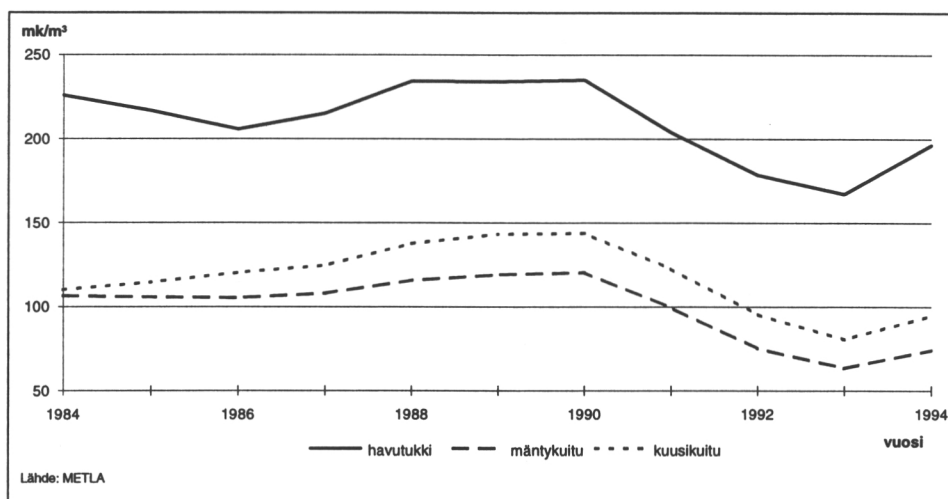
TPY:n sulauttaminen osaksi Suomen Metsäteollisuuden Keskusliittoa nosti metsäteollisuusyritysten järjestäytyneisyyttä puunhankinnan suhteen. Metsäteollisuus ry:n jäsenyritykset käyttävät koko teollisuuspuun määrästä 85 % joko itse tai puunhankintayhtiöiden kautta hankittuna (Vainio 1994, s. 530–531). Metsäteollisuus ry:n ulkopuolinen teollisuus on pääasiassa sellaista pientä ja keskisuurta sahateollisuutta, joka ei kuulu keskusjärjestöön Suomen Sahat ry:n jäsenyyden kautta.

2.1.5 Hinnanmuodostus

Raakapuun kysyntä on ns. johdettua kysyntää, joten puun hintaan vaikuttaa olennaisesti metsäteollisuustuotteiden hinta. Suomessa, kuten Ruotsissa ja Norjassa, koko valtakunnan tasolla raakapuumarkkinoilla vallitsevan markkinamuoto on lähellä bilateraalista monopolia. Hintasopimuksista huolimatta Suomen metsäteollisuuden ja yksityismetsänomistajien välisiä kuitu- ja tukkipuumarkkinoita on voitu empiirisesti kuvata kilpailevina, vuositasolla tasapainottuvina markkinoina (Kuuluvainen et al. 1988). Raakapuun kysyntä laskee ja tarjonta kasvaa puun hinnan noustessa. Erityisesti lyhyellä aikavälillä (vuodesta toiseen) riippuvuus on selvästi empiirisesti osoitettavissa. Alueellisesti ja hetkittäin on kuitenkin saattanut esiintyä epätasapainotilanteita. Tasapainomallien suhteellisen hyvän tilastollisen suorituskyky ja puun hintasarjojen aikasarjaominaisuudet viittaavat siihen, että ainakaan hintasopimusten aiheuttamat epätasapainotilanteet eivät ole aiheuttaneet merkittäviä hyvinvointitappioita puukaupassa. Tätä oletusta tukevat myös Ruotsissa tehdyt puukaupan epätasapainotiloja tarkastelleet tutkimukset.

Hintasopimusjärjestelmän mahdolliset vaikutukset ovatkin todennäköisemmin rakenteellisia, eivät raakapuumarkkinoiden lyhyen aikavälin toimintaan liittyviä. Lyhyellä aikavälillä hintasopimukset mitä ilmeisimmin helpottivat markkinoiden toimintaa ja erityisesti metsänomistajien päätöksentekoa (Kuuluvainen & Mikkola 1993). Erityisesti 1980-luvun aineistosta mitatut tarjonnan hintajousten estimaatit ovat korkeita (Toppinen 1995, s. 67–69). Tämä viittaa siihen, että markkinainformaatio välittyi myös muiden kanavien kautta eikä ainoastaan hintojen välityksellä kuten kilpailevilla markkinoilla.

Epätäydellisen kilpailun tai hintasopimusten aiheuttamia hyvinvointitappioita ei kuitenkaan ole empiirisesti tutkittu Suomen raakapuumarkkinoita kuvaavalla aineistolla.

Kuva 1. Suomen yksityismetsien reaaliset kantohinnat (v. 1994 hintatasossa).

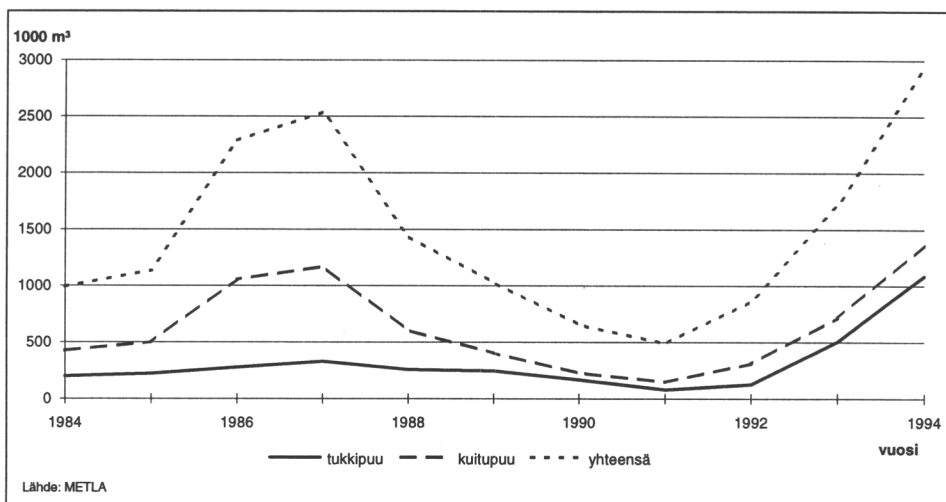
Tutkimustietoa sekä hintasuositussopimusten että epätäydellisen kilpailun vaikutuksista tarvitaan. On mm. pyrittävä selvittämään harvojen ostajien mahdollistaman epätäydellisen kilpailun vaikutukset kuitupuukauppaan.

Suomen raakapuumarkkinoiden reaalista hintakehitystä vuosina 1984–1994 on esitetty kuvassa 1. Reaaliset kantohinnat kääntyivät laskuun vuonna 1991 alkaneella sopimuksettomalla kaudella. Lasku taitui vuonna 1994, jolloin hintasuositussopimukset jälleen solmittiin. Erityisesti tukkipuun hinta on vuoden 1994 aikana noussut selvästi.

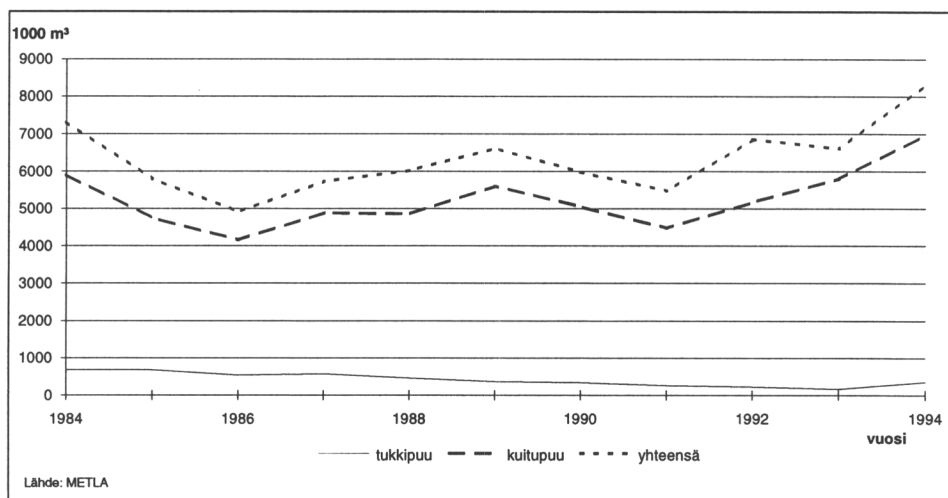
2.1.6 Ulkomaankauppa

Raakapuun vienti Suomesta vuonna 1994 oli yhteensä 1,56 milj. m³, josta saha- ja vaneritukkien osuus oli yli 60 %. Edelliseen vuoteen verrattuna tukkipuun vienti kaksinkertaistui. Suomalaisesta tukkipuusta ovat olleet kiinnostuneet maat, joissa raakapuun hintataso ja korjuukustannukset ovat korkeita (Metsätilastollinen vuosikirja 1993–94).

Raaka- ja jätepuun tuonti oli 8,3 milj. m³ vuonna 1994. Tästä kuitupuun osuus oli 7,0 milj. m³. Tukkipuun tuonti on pysynyt verrattain matalalla tasolla. Noin 95 prosenttia tuontipuusta käytetään massateollisuuden raaka-aineena. Vuonna 1993 raakapuun tuonti oli n. 15 % markkinahakkuista. Pääosa raakapuusta tuodaan Venäjältä (Metsätilastollinen vuosikirja 1993–94).

Kuva 2. Raakapuun vienti Suomesta.

Kuva 3. Raakapuun tuonti Suomeen.

2.2 Ruotsi

2.2.1 Puukaupan osapuolet

Ruotsissa puukaupan osapuolina ovat yksityismetsänomistajat ja valtionyhtiö AssiDomän AB myyjinä, sahat kuitupuun myyjinä ja tukkipuun ostajina sekä metsäteollisuusyritykset ja niiden puunhankintayhtiöt ostajina (Bergman 1994, s. 6). Puukauppaan osallistuvat välillisesti ostajan ja myyjän alueelliset organisaatiot.

Lisäksi markkinoilla toimii jonkin verran puunvälittäjiä, jotka eivät itse omista metsää, vaan toimivat ostajien ja myyjien välisenä portaana (Bergfors et al. 1989, s. 16).

2.2.2 Puukauppamuodot

Ruotsissa yksityismetsänomistajalla on neljä erilaista puukauppasopimusmuotoa. Nämä ovat:

- pystykauppa (rotposter)
- hankintakauppa (leveransvirke)
- hakkuutoimeksianto (avverkningsuppdrag)
- hankintapystykauppa (leveransrotköp)

Pystykaupassa metsänomistaja myy sopimukseen kuuluvien puiden hakkuuoi-keudet. Hakkuu- ja kuljetuskustannuksista vastaa ostaja, joka voi määrätä milloin hakataan. Hakkuun on lain mukaan tapahduttava viiden vuoden kuluessa, mutta sopimusosapuolet voivat sopia lyhyemmästäkin ajasta, esim. vuodesta. Mikäli hakkuuta ei suoriteta kolmen vuoden kuluessa, on metsänomistajalle maksettava vuokraa (Bergfors et al. 1989, s. 14). Hankintakaupassa metsänomistaja hoitaa hakatut puut tien varteen, ja puu mitataan vasta tehtaalla.

Hakkuutoimeksiannossa ostaja vastaa hakkuista. Puu mitataan ja hinnoitellaan kuten hankintakaupassa. Lasketusta bruttohinnasta vähennetään ostajan hakkuu-kustannukset.

Hankintapystykaupassa puut myydään pystykauppana, mutta hinta määritellään kiinteänä nettohintana hakattua kuutiometriä kohden. Hinnoittelun pohjana ovat hankintamarkkinoiden hintalistat. Koska puu mitataan ja hinta määritetään hakkaamisen jälkeen, lisää tämä hinnoittelun luotettavuutta ja näin välttää met-sässä mittaamisen kustannuksilta (Skogsstatistisk årsbok 1994).

Ruotsissa yksityismetsänomistaja myy puuta pääosin kaksilla osamarkki-noilla. Pystymarkkinoilla (rotpostmarknad) neuvotellaan kauppakohtaisesti puu-tavaralajeittain hinta tietyille leimikolle. Tällöin kauppamuotona on pystykauppa. Muita kauppamuotoja käytettäessä kyseessä ovat hankintamarkkinat (marknad för leveransvirke) hinta määräytyy hintalistojen perusteella. Hintalistat sovittiin aikaisemmin normaalisti alueittain syksyn alussa metsänomistajayhdistysten ja ostajaorganisaatioiden välisissä neuvotteluissa. Viime vuosina on yksipuolinen hinnasetanta yleistynyt. Markkinatilanteen mukaan ovat myyjän tai ostajan lis-tat hallitsevat. Hintalistat ovat normaalisti voimassa vuoden kerrallaan, ja usein niihin liittyy ”hintatakuu”. Tämä tarkoittaa, että mikäli hintaa korotetaan vuoden aikana, sitoutuu ostaja maksamaan myyjälle hintaeron jo vastaanotetuista mää-ristä (Bergman 1994, s. 4).

Toisin kuin Suomessa, hankintamarkkinat ovat Ruotsissa hallitsevat. 1980-luvun alkupuolella pystykauppojen osuus puukaupoista oli n. 30 % (Bergfors et al. 1989, s. 12).

Suhdannevaihtelut vaikuttavat pystykauppoihin hankintakauppoja voimak-kaammin. Korkeasuhdanteessa, kun puun tarve on suuri, pystykauppojen osuus kasvaa, samoin kuin hintaero lista- ja pystykauppojen välillä. Rahamääräisesti pystymarkkinahinnat ovat korkeammat kuin hankintahinnat, mutta suuria vaihte-

luja esiintyy alueittain. Täydellisen kilpailun markkinoilla ei homogeenisten tuotteiden välisiä hintaeroja käytännössä pitäisi olla (Bergfors et al. 1989). Metsänomistajayhdistykset ja metsäteollisuusyritykset ovat olleet yhtä mieltä siitä, että tästä "kaksihintajärjestelmästä" tulee pyrkiä eroon. Jossain määrin tämä on ollut myös sahayhdistysten tavoite (Bergman 1994, s. 5).

Tukkipuumarkkinoilla yksittäiset metsänomistajayhdistykset käyvät neuvotte-luja alueellisten sahayhdistysten tai suoraan paikallisten sahojen kanssa. Useilla metsänomistajayhdistyksillä on omaa sahateollisuutta.

Kuitupuumarkkinoilla tilanne on erilainen, sillä ainoastaan Södra Skogsägar-nalla on omia massa- ja paperitehtaita. Muilla metsänomistajayhdistyksillä on neuvottelukumppaneinaan muutama suuri tehdas. Useimmiten yksittäisen met-sänomistajayhdistyksen alueelta kuitupuu kulkee enintään kahteen tai kolmeen eri tehtaaseen (Persson 1993, s. 28–29).

2.2.3 Raakapuun myynti

2.2.3.1 Tarjontalähteet

Ruotsin metsien kokonaishakkuumäärä hakkuuvuonna 1991/92 oli 59,6 milj. m³. Tästä valtion metsistä hakattua oli 7,2 milj. m³ (12,1 %). Muun julkisen sek-torin metsien osuus oli 7,4 milj. m³ (12,4 %), yhtiöiden metsien 12,0 milj. m³ (20,1 %) ja yksityismetsien 33,0 milj. m³ (55,4 %) (Skogsstatistisk årsbok 1992). Noin puolet Ruotsin tuottavasta metsämaasta on yksityisten ei-teollisten metsän-omistajien omistamaa. Osakeyhtiöt omistavat metsämaasta 40 % ja yhteisöt 10 % (Svanborg 1994).

Ruotsissa on yhteensä 240 000 yksityismetsälöä. Yksityisiä metsänomistajia on maassa n. 400 000. Metsälöistä 28 %:lla on useampi kuin yksi omistaja (Daverner 1993). Yli puolet yksityismetsistä kuuluu sellaisille omistajille jotka eivät itse asu tilalla. Yksityisessä omistuksessa on Ruotsissa yhteensä 11,6 milj. hehtaaria metsää. Tästä 5,4 milj. ha on metsänomistajayhdistyksiin kuuluvien yksityismet-sänomistajien osuus (Svanborg 1994).

Ruotsin valtio on viime vuosina järjestellyt metsäomaisuutensa hallintaa uudelleen. Vuonna 1992 valtiollisen metsäomaisuuden haltija Domänverket yhti-öitettiin. Tällöin muodostettiin Ruotsin valtion omistama osakeyhtiömuotoinen metsäkonserni, jonka alaisuuteen siirrettiin pääosa tuottavasta metsätalous-maasta. Valtiolle jäivät vain mm. tunturialueet ja tietyt yhteiskunnallista merki-tystä omaavat alueet. Vuoden 1994 alusta aloitti toimintansa metsäteollisuuskon-serni AssiDomän AB, johon kuuluvat valtiollinen kuitu- ja pakkausteollisuusyri-tys Assi ja valtion metsäomaisuutta hoitava ja sahateollisuutta harjoittava Domän. Kevään 1994 aikana konserniin on yritysostolla liitetty valtioenemmis-töinen metsäteollisuusyritys Ncb. Valtio omistaa AssiDomänin osakepääomasta n. 51 %. Yhtiön hallintaan kuuluu valtion puuntuotantoon soveltuva metsämaa-ala, n. 3,4 milj. hehtaaria (Nenola 1994).

AssiDomän AB on Ruotsin suurin yksittäinen metsänomistaja. Seuraavaksi suurimpia metsänomistajia ovat metsäteollisuusyritysten metsäyhtiöt SCA Skog Ab (1,7 milj. ha) ja Stora Skog AB (1,6 milj. ha). (Skogsstatistisk årsbok 1994) Yritysten metsäomaisuuden hallinta ja puunhankinta on Ruotsissa ainakin suurimpien metsäteollisuusyritysten osalta yhtiöitetty erillisten yhtiöiden toiminnaksi. Vuonna 1989 metsäteollisuuden käyttämästä puusta 40 % oli lähtöisin yritysten omista metsistä (Bergfors et al. 1989, s. 15), ja AssiDomän -fuusio on nostanut tätä osuutta entisestään.

2.2.3.2 Myyjien järjestäytyminen

Yksityismetsänomistajia edustavat puun hintaneuvotteluissa metsänomistajayhdistykset (*skogsägareföreningar*). Niiden jäseninä on noin 87 000 Ruotsin yksityistä metsänomistajaa eli n. 1/3 metsänomistajista (Svanborg 1994). Järjestäytymisaste on siis merkittävästi alhaisempi kuin Suomessa.

Metsänomistajayhdistysten yhteinen keskusjärjestö on Tukholmassa toimiva Skogsägarnas riksförbund. Tämä järjestö on maataloustuottajien keskusliiton (LRF) jäsen (Skogsstatistisk årsbok 1992).

Ruotsin metsänomistajayhdistykset ovat merkittävästi suurempia kuin Suomen metsänhoitoyhdistykset, ja niitä voi pikemminkin verrata tšekäläisiin metsänhoitoyhdistysten liittoihin. Ruotsissa yhdistysten lukumäärä on 1980-luvun jälkipuoliskolla fuusioiden kautta vähentynyt. Maassa on tällä hetkellä vain kahdeksan alueellista yhdistystä, kun vuonna 1985 niitä oli 12 (Skogsstatistisk årsbok 1987, Svanborg 1994). Metsänomistajat pitävät fuusioiden suurimpana etuna neuvotteluasemien vahvistumista puuta käyttävään teollisuuteen nähden. Toinen tärkeä fuusioita puoltava seikka on tällä tavoin saavutettavat kustannusedut (Persson 1993, s. 29).

Metsänomistajayhdistysten lukumäärän vähetessä on niiden jäsenmäärä samanaikaisesti alkanut hienokseltaan kasvaa. Kun vuonna 1984 yhdistyksiin kuului 78 129 jäsentä, oli vuonna 1992 vastaava lukumäärä 86 747 (Skogsstatistisk årsbok 1986, 1994). On siis mahdollista, että metsänomistajayhdistysten fuusiot ovat ainakin jossain määrin herättäneet luottamusta metsänomistajakunnassa. Ainakin 1970-luvun puolestavälistä 1980-luvulle jatkunut jäsenmäärän väheneminen on pysähtynyt.

Metsänomistajayhdistykset jakautuvat edelleen paikallisiin metsätalousalueisiin, joita on n. 200 eri puolilla maata. Yhteydenpito jäseniin hoidetaan metsätalousalueittain, eli metsän sijainnin mukaan (Svanborg 1994). Toimintamuodoltaan yhdistykset ovat jäseninä olevien metsänomistajien omistamia ja hallitsemia taloudellisia yhdistyksiä. Erotuksena Suomen metsänhoitoyhdistyksiin ruotsalaisilla on omaa saha- ja massateollisuutta. Södra Skogsägarna on maailman suurin valkaistun sulfaattimassan toimittaja. Yhdistykset ovat tässä suhteessa toimintamuodoltaan lähempänä Metsäliitto-Yhtymää kuin suomalaisia metsänhoitoyhdistyksiä. Metsänomistajien oman teollisuuden tarkoituksena on varmistaa pitkällä tähtäimellä hyvä hinta puulle (Att vara skogsägare i Sverige 1992, s. 26).

2.2.4 Raakapuun osto

2.2.4.1 Raakapuun ostajat

Ruotsissa metsäteollisuus on läpikäynyt vastaavanlaisen rakennemuutoksen kuin Suomessa. Kehitys on ollut erilaista saha- ja massateollisuudessa. Sahateollisuuden keskittyminen ei ole ollut Ruotsissa niin voimakasta kuin massateollisuuden. Sahatukkien markkinoiden neuvottelut ovat metsänomistajien mukaan viime vuosina entistä enemmän hajautuneet paikallistasolle, mikä heijastaa sahatteollisuuden alueellista luonnetta. Näin on perusteltu saatavan paremmin tietoa sahojen tarpeista ja maksukyvyistä (Persson 1993, s. 11).

Massateollisuudessa muutama yritys vastaa suurimmasta osasta tuotantoa. Neljä suurinta metsäteollisuusyritystä ovat AssiDomän, Stora, SCA ja MoDo (Rönnbäck 1994, s. 134). Yksityisomisteinen massateollisuus toimii puumarkkinoilla paljolti osakeyhtiömuotoisten osto-organisaatioiden kautta. Ostoyhtiöt jakavat korjaamansa puun jäsenyritystensä kesken kiintiöperiaatteella (Bergfors et al. 1989, s. 5). Ostoyhtiöistä Industriskogin omistavat yhteisesti Korsnäs, MoDo ja Stora Skog. Yhtiön toiminta-alue ulottuu Tukholman eteläpuolelta pohjoiseen aina Jämtlantiin asti. Sydvedin osakkaat ovat Modo, Munksjö ja Stora Skog. Yhtiö hankkii puuta Etelä-Ruotsista (Rönnbäck 1994, s. 134).

Puutavaran ostoyhteistyössä toimivien yritysten osuus kuitupuun käytöstä on lähes 75 %. Bergman pitää tätä ilmeisen voimakkaana kilpailun rajoittamisena jo muutenkin keskittyneillä markkinoilla (Bergman 1994, s. 9).

2.2.4.2 Ostajien järjestäytyminen

Ruotsissa ei ole vastaavaa metsäteollisuuden yhteistä toimialajärjestöä kuin Suomessa. Keskusjärjestö Skogsindustrierna edustaa massa- ja paperiteollisuutta. Sahateollisuuden valtakunnallinen toimialajärjestö on Sägverken Riksförbund, jonka jäsenenä on valtion ja metsänomistajayhdistysten sahoja sekä ulkopuolisia ns. ostosahoja (köpsågverken). Alueellisia sahayhdistyksiä on viisi (Skogsstatistik årsbok 1992). Metsänomistajayhdistysten ulkopuoliset sahat eivät yleensä itse omista metsää, vaan kilpailevat metsäteollisuusyritysten kanssa yksityismetsänomistajien puusta (Bergfors et al. 1989, s. 4). Tuotannon määrällä mitattuna 80 % näistä sahoista on järjestäytynyt sahayhdistyksiin (Bergman 1994, s. 6).

Keskusjärjestöt eivät itse käsittele puukauppaan liittyviä kysymyksiä, vaan puunmyyjien kanssa neuvottelevat kuitupuumarkkinoilla metsäteollisuusyritykset ja tukkimarkkinoilla alueelliset sahayhdistykset ja paikalliset sahat. Suurin osa sahojen puunhankinnasta tapahtuu sahayhdistysten kautta (Svanborg 1994).

2.2.5 Hinnanmuodostus

2.2.5.1 Hinnanmuodostus osamarkkinoittain

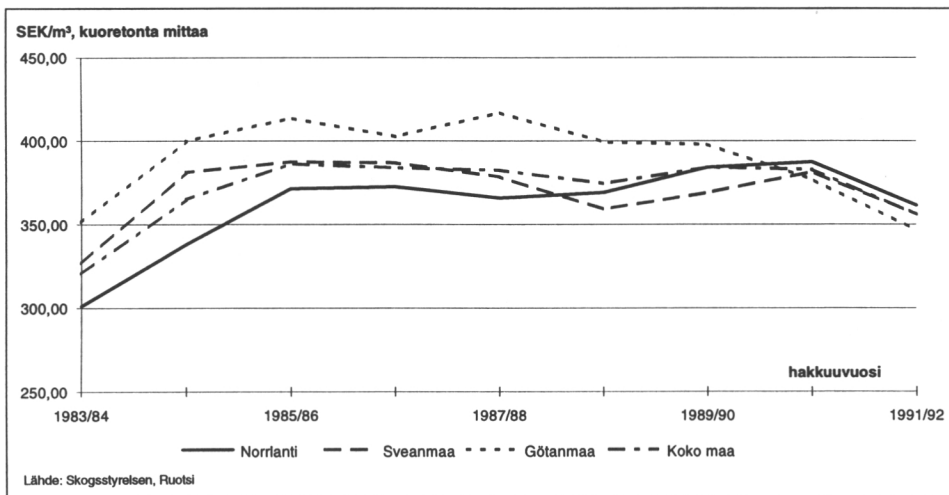
Ruotsin puumarkkinoista tehdyissä ekonometrisissä tutkimuksissa on lähdetty liikkeelle oletuksesta että sahatukilla on kilpailevat markkinat. Kuitupuun markkinoilla on sen sijaan oletettu vallitsevan monopsonin eli yhden ostajan markkinat (Brännlund et al. 1985, Brännlund 1988). Jatkotutkimukset ovat osoittaneet sahatukin markkinoilla vallitsevan ajoittaisen kysynnän ja tarjonnan epätasapainon (Brännlund 1988). Kuitupuumarkkinoiden monopsonistiset piirteet ovat aiheuttaneet hyvinvointitappioita liian alhaisen vaihdannan kautta. Vuosittaisiksi rahamääräisiksi menetyksiksi on arvioitu 0–110 milj. kr riippuen korkokannasta (Brännlund 1992, s. 303).

Ruotsin kuitupuumarkkinoiden monopsonia on testattu ja epävakaa kartellin malli on saanut eniten empiiristä tukea (Bergman & Brännlund 1992). Ruotsin massa- ja paperiteollisuuden monopolivoima on sen perusteella vaihdellut suhdanteiden mukaan siten että kilpailullisen osan osuus on vaihdellut tuotannossa.

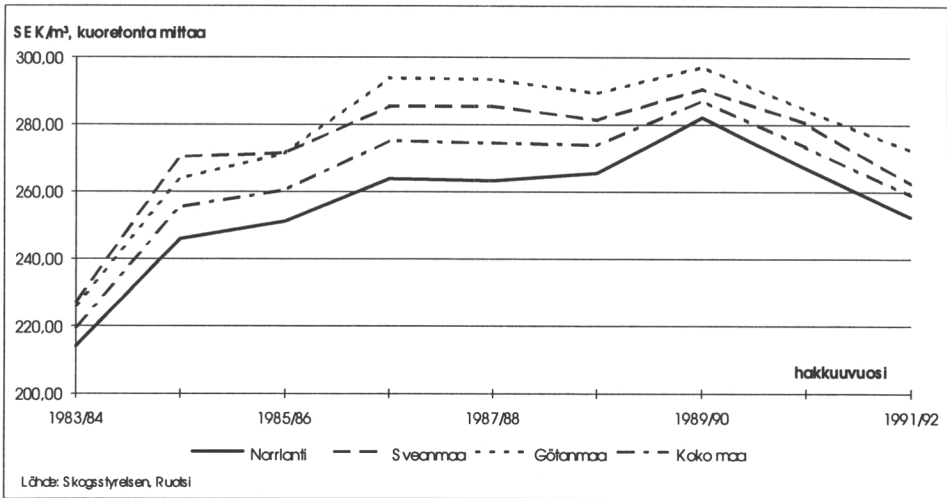
2.2.5.2 Alueellinen hintakehitys

Ruotsissa puun hinta voi vaihdella paikallisen metsänomistajayhdistyksen alueella mm. siten, että kuljetusetäisyys vaikuttaa hintaan. Näin ollen lähellä teollisuutta asuvat saavat puustaan paremman hinnan (Att vara skogsägare i Sverige 1992, s. 27)

Kuvista 4 ja 5 ilmenee, että puun hinta maan pohjoisosissa on 1980-luvulla jäänyt maan hintakeskiarvon alle. Korkeimmat puun hinnat on maksettu Etelä-Ruotsissa eli Götanmaalla, jonne on tiheästi sijoittunut massa- ja paperitehtaita. Pohjois-Ruotsin suuret massa- ja paperitehtaat sijaitsevat pääasiassa Pohjanlah-

Kuva 4. Havutukin reaalin hintakehitys alueittain Ruotsissa (v. 1992 hintatasossa).

Kuva 5. Kuitupuun reaalin hintakehitys alueittain Ruotsissa (v. 1992 hintatasossa).

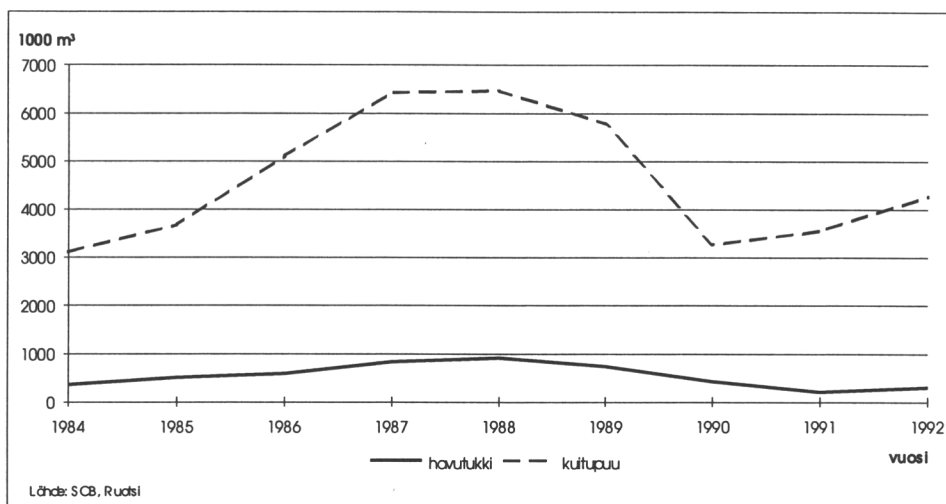
den rannikolla, ja puun kuljetusetäisyydet ovat syystäkin pitemmät. Pohjois-Ruotsissa kuitupuun hinnat ovat pysyneet valtakunnallisesti tarkasteltuina keskimääräistä alhaisempina, kun taas vastaavat tukkien hinnat ovat tämän vuosikymmenen alussa kohonneet maan keskiarvon tasolle.

Ruotsin pohjoisosien matalampaa puun hintatasoa selittää myös se, ettei pohjoisilla metsänomistajayhdistyksillä ole omaa teollisuutta. Maan eteläisimmän metsänomistajayhdistyksen Södra Skogsägarnan teollisuus on kilpailukykyistä, joten puustamaksukyky on sillä hyvä (Svanborg 1994).

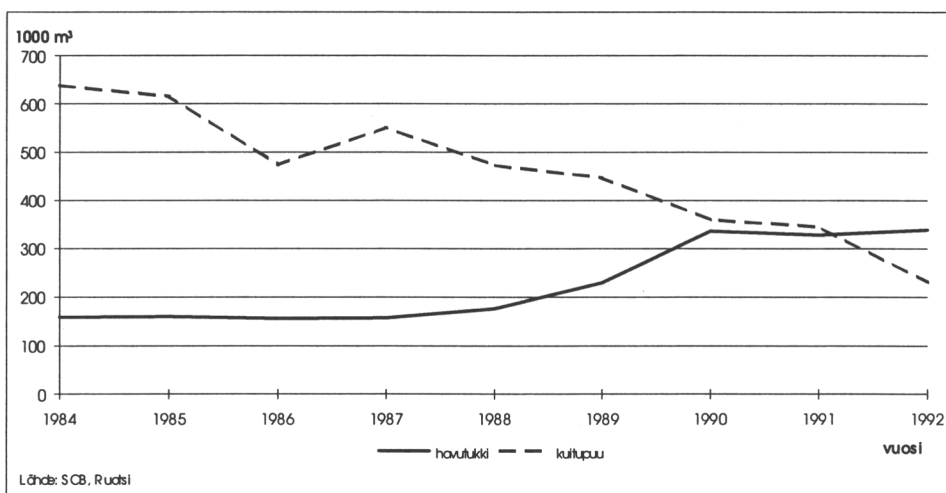
2.2.6 Ulkomaankauppa

Vuonna 1992 tuontipuun määrä suhteessa Ruotsin markkinahakkuihin oli 8 %. Raakapuun tuonti Ruotsiin on suurimmaksi osaksi kuitupuuta, jonka tuonti korkeimmillaan 1980-luvun jälkipuoliskolla ylitti 6 miljoonaa m^3 . Vuonna 1992 kuitupuun osuus raakapuun tuonnista oli 4,3 milj. m^3 . Tukkipuuta tuotiin 0,3 milj. m^3 . Suurimmat tuontimäärät ovat peräisin Itämeren alueelta. Tärkeimmät tuontimaat olivat Saksa, Venäjä ja Norja, joiden osuus raakapuun kokonaistuonnista oli 52 % (Skogsstatistisk årsbok 1994).

Havutukkia ja kuitupuuta vietiin 338 000 m^3 vuonna 1992. Tästä suurin osa, 247 000 m^3 , oli kuusitukkia. Suurin osa Ruotsin raakapuun viennistä on ollut aina 1980-luvun lopulle asti kuitupuuta (Skogsstatistisk årsbok 1994).

Kuva 6. Raakapuun tuonti Ruotsiin.

Kuva 7. Raakapuun vienti Ruotsista.

2.3 Norja

2.3.1 Puukaupan osapuolet

Norjan, kuten Suomen, raakapuumarkkinoilla myyjä on paljon, ostajia vähän. Myyjien lukumäärä nousee vuoden mittaan n. 35–40 000:een Myyjistä valtaosa on metsänomistajayhdistysten kautta puutaan myyviä yksityisiä metsänomistajia.

Ostajapuolella yritysten lukumäärä on viime vuosina voimakkaasti vähentynyt. Kuitupuumarkkinoilla ostajana toimii integroitu massateollisuus, joka on muodostanut ostoyhteistyöorganisaatioita (Svendsrud 1991, s. 41).

2.3.2 Puukauppamuodot

Norjassa puun korjuusta ja kuljetuksesta sovitulle toimituspaikalle vastaa myyjä tai tämän valtuuttama alueellinen metsänomistajayhdistys (Forestry in Norway 1991, s. 13). Puukauppa Norjassa on näin ollen hankintakauppaa.

2.3.3 Raakapuun myynti

2.3.3.1 *Tarjontalähteet*

Hakkuuvuonna 1992/93 Norjassa hakattiin myyntiin ja teollisuuden käyttöön yhteensä 9,5 milj. m³. Markkinahakkuista 92 % oli lähtöisin yksityis- ja kunnallisista metsistä. Valtion ja opetustoimen säätiön (Opplysningsvesenets Fond) metsien ja yleisten metsien osuus oli kummankin 4 % (Skogavvirkning 1992/93).

Hakkuista valtaosa tehdään Etelä-Norjan metsissä. Maan pohjoisosien osuus hakkuista on vähäinen (Skogstatistikk 1991).

Vuoden 1989 maataloustilastoinnin mukaan tuottavasta metsämaasta yksityishenkilöiden tai kuolinpesien omistuksessa oli 79 %. Valtio omisti 9 %. Osakeyhtiöiden osuus metsänomistuksesta oli 4 % (Landbruksteljinga 1989).

Vuonna 1990 Norjassa oli n. 123 000 vähintään 2,5 hehtaarin yksityismetsäalaa. Muita metsänomistajaryhmiä ovat instituutiot ja säätiöt, osakeyhtiöt, kunnat, julkinen sektori ja opetustoimen säätiö (Skogstatistikk 1991).

2.3.3.2 *Myyjien järjestäytyminen*

Norjassa järjestäytyneet yksittäiset metsänomistajat kuuluvat paikalliseen metsänomistajaseuraan, ja on tätä kautta samalla alueellisen metsänomistajayhdistyksen ja niiden liiton jäsen. Vuonna 1993 paikallisseuroja oli yhteensä 449 (Norges Skogeierforbunds årsberetning 1993, s. 31). Yhdistyksen jäsenellä on velvoite myydä kaikki puutavaransa yhdistyksen kautta (Svendsrud 1991, s. 41–42). 19 alueellisen metsänomistajayhdistyksen katto-organisaatio on Norges Skogeierforbund. Vuonna 1993 Norjassa metsänomistajayhdistykseen kuului kaikkiaan 57 215 metsänomistajaa. Heistä hiukan yli puolet toimitti vuoden aikana puuta (Norges skogeierforbunds Årsberetning 1993, s. 31).

Lisäksi suurempien metsänomistajien valtakunnallinen edunvalvontajärjestö on Norsk Skogbruksforening, johon kuuluu n. 250 jäsentä. Osalla jäsenistä on omaa metsäteollisuutta, mutta suurin osa saa toimentulonsa yksinomaan metsätaloudesta. Järjestön toiminta on alueellisesti organisoitu kuuteen piiriin, joista jokaisella on oma hallitus ja edustajisto (Forestry in Norway 1991, s. 11).

Kuten Ruotsissa, myös Norjassa metsänomistajayhdistyksillä on omistus-osuuksia metsäteollisuudessa. Näistä huomattavin on 33 %:n osakkuus Norske Skogindustrier AS:ssa, Norjan suurimmassa metsäteollisuuskonsernissa.

Metsänomistajayhdistysten osuus maan puunmyynnistä on n. 70 % ja Norsk Skogbruksforeningin n. 10 %. Loppu tulee valtiollisesta ja kunnallisesta metsähallinnosta ja yksityisiltä, järjestäytymättömiltä metsänomistajilta (Svendsrud 1991, s. 41–42).

2.3.4 Raakapuun osto

2.3.4.1 Raakapuun ostajat

Hakkuuvuonna 1992/93 hakatusta markkinapuusta, energiapuu poislukien, sahojen käyttöön meni vajaa puolet. Massateollisuuden osuus käytöstä oli 41 % sekä lastu- ja kuitulevyteollisuuden yksi prosentti. Loput 8 % meni muiden ostajien käyttöön (Skogavvirkning 1992/93). Massateollisuudella on kaksi puutavaran ostoyhteistyöorganisaatiota: Norsk Virke toimii Länsi-Norjassa, Østfoldtømmer Itä-Norjassa.

2.3.4.2 Ostajien järjestäytyminen

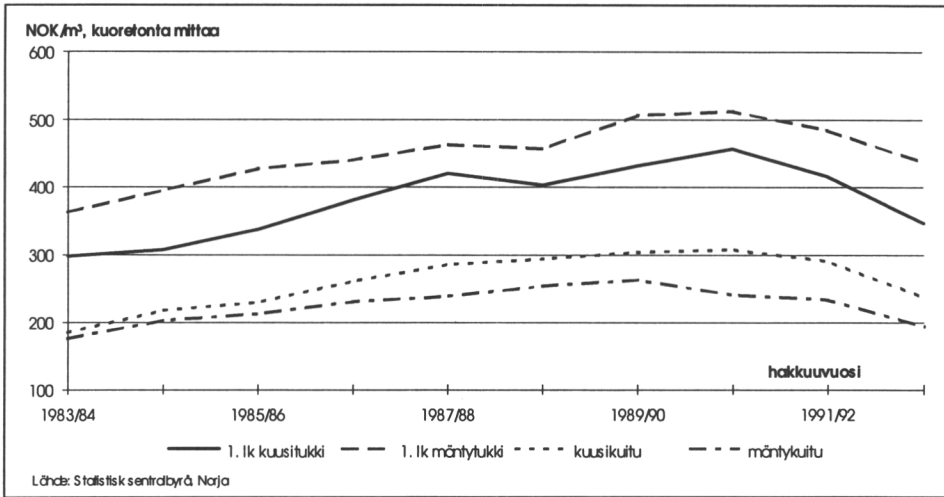
Ostajapuolta edustaa kuitupuuneuvotteluissa massa- ja paperiteollisuuden toimialajärjestö Treforedlingsindustriens Bransjeforening. Tukkipuumarkkinoiden osalta sahateollisuuden puolesta neuvottelevat alueellisesti sahayhdistykset, joiden valtakunnallinen kattojärjestö on Trelastindustriens Landsforening.

2.3.5 Hinnanmuodostus

Kuitupuun hinnat ja toimitusehdot on vuoteen 1994 asti neuvoteltu valtakunnallisesti metsänomistajien ja puunostajien organisaatioiden välillä. Ennen nykyisen kilpailulain voimaantuloa sopimukset tarvitsivat hintaviranomaisten vuosittaisen hyväksynnän. Myös ”järjestäytymättömään” puukauppaan pätevät pääosin neuvotellut hinnat ja toimitusehdot (Svendsrud 1991, s. 42).

Sahatukkien osalta viimeisin valtakunnallisen hintasopimuksen kausi oli 1986/87. Seuraavalla kaudella neuvotteluissa ei päästy yksimielisyyteen, ja tämän jälkeen ei valtakunnallisia hintaneuvotteluja ole käyty (Skogstatistikk 1990). Hinnoista päätetään aluetasolla yksittäisten metsänomistajayhdistysten ja sahayhdistysten tai sahayhmien kesken (Norges skogeierforbund, årsberetning 1992, s. 13).

Norjan puumarkkinoita on luonnehdittu bilateraaliseksi monopoliksi sillä perusteella, että ostaja- ja myyjäpuolen neuvotteluvoima määrää hinnat (Lunnan 1988, s. 20, vrt. Baardsen & Hoen 1987). Vertailtaessa tukki- ja kuitupuun hinta-

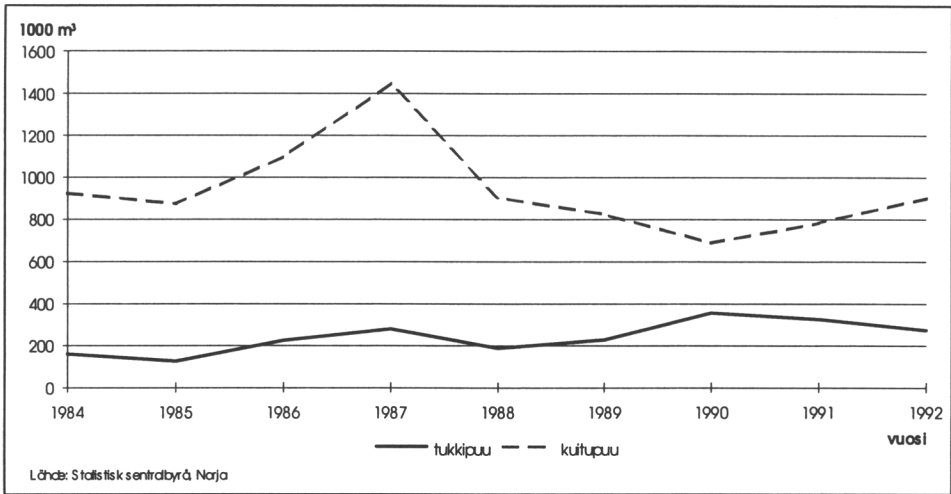

Kuva 8. Raakapuun keskihinnat Norjassa.

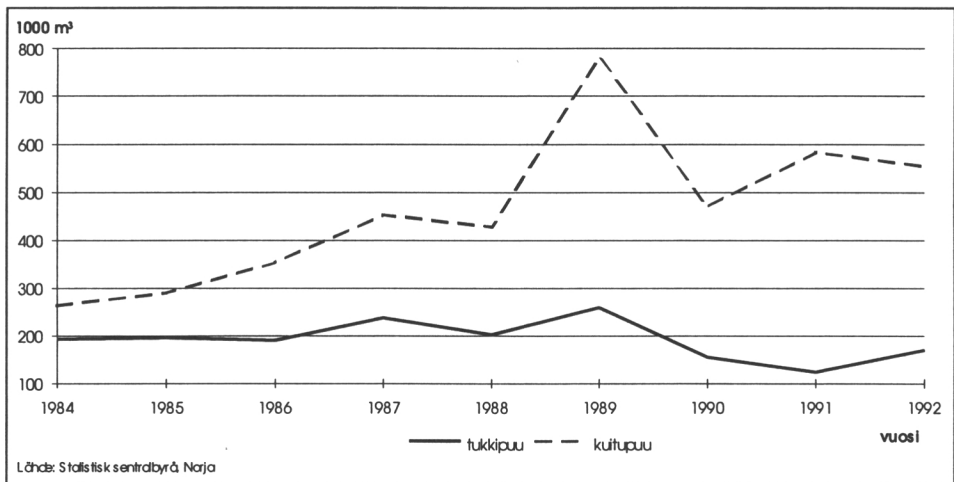
kehitystä vuodesta 1984 seuraavan vuosikymmenen alkuun, voidaan havaita tukkipuun hintojen ensin tilapäisesti laskeneen kun valtakunnallista sopimusta ei saatu aikaan. Hakkuuvuodesta 1988/89 ovat tukkipuun nimellishinnat nousseet kuitupuun hintoja nopeammin. Vaikka havaintoja on niukasti, viittaa hintakehitys myös siihen, että keskitetyillä neuvotteluilla on taipumusta vähentää hintavaihteluja. Erityisesti nimellishintojen (vrt. nimellispalkat) sopeuttaminen alaspäin kysynnän laskiessa näyttää olevan vaikeampaa kuin jos hinnat määräytyisivät markkinoiden mukaan. Hakkuuvuodesta 1991/92 lähtien on hinnoissa nähtävissä selvä suhdanteista johtuva pudotus.

2.3.6 Ulkomaankauppa

Vuonna 1991 tukkipuuta tuotiin Norjaan 326 000 m³. Tästä vain 3 000 m³ oli lehtipuuta. Kuitupuuta tuotiin 783 000 m³. Tukkien vienti vuonna 1991 oli 124 000 m³, kuitupuun 583 000 m³. Kuten Suomessa ja Ruotsissa, tuontipuun on pääasiassa kuitupuuta. Puun tuonti on hakkuisiin verrattuna vain muutaman prosentin luokkaa, eli tuontipuun merkitys on pienempi kuin naapurimaissa.

Kuva 9. Raakapuun tuonti Norjaan.

Kuva 10. Raakapuun vienti Norjasta.

2.4 Saksa

2.4.1 Puukaupan osapuolet

Saksan puumarkkinat toimivat verrattain vapaasti. Valtio on suurena metsänomistajana myös huomattava puun myyjä. Monilla alueilla toimii verovarvilla ylläpidettävä metsätalouden edistämisen organisaatio (Einheitsforstamt), joka tekee kaupan omistajien puolesta tai järjestää puuhuutokauppoja (Valtanen 1995). Pienten yksityismetsien omistajat muodostavat usein metsätaloudellisia yhdistyksiä, jotka huolehtivat myyntineuvotteluista omistajien puolesta (Niiranen 1993). Yksityismetsänomistajien ja teollisuuden välisissä puukaupoissa toimii välittäjinä myös raakapuukauppaa harjoittavia yrityksiä, joita on maassa n. 230–250 (Allihn 1994, s. 75).

2.4.2 Puukauppamuodot

Saksassa puukauppamuotoja on kolme (Lunnan 1987, s. 18) :

- *Vorverkauf*, eli sovitaan puun myymisestä neuvoteltuun hintaan tulevaisuudessa, usein seuraavan vuoden hakkuiden yhteydessä. Hintaa voidaan tarkistaa vuosineljänneksittäin indeksin perusteella.
- *Nachverkauf*, useimmiten jo hakattujen puuerien vaihto.
- *Submissionen/Versteigerungen*, puuerien vaihto ns. spot-markkinoilla.

Puuta myydään yleisesti huutokaupalla ja tarjouskilpailun perusteella (Niiranen 1993).

2.4.3 Raakapuun myynti

2.4.3.1 Tarjontalähteet

Saksan metsäpinta-ala on yhteensä 10,8 milj. hehtaaria. Tästä 34 % on valtion (osa- tai liittovaltion) metsää, 19 % kuntien ym. yhteisöjen metsää (Körperschaftswald), 40 % yksityismetsää ja 7 % yksityistettäväksi aiottua Treuhandviraston hallussa olevaa metsää itäisissä osavaltioissa (Bericht über Lage und Entwicklung... 1994, s. 9). Entisen Länsi-Saksan alueella metsänomistuksen rakenne on eri osavaltioissa samanlainen, eli metsiä omistavat valtio, yksityiset sekä yhteisöt. Eri omistajaryhmien omistusosuudet kuitenkin vaihtelevat osavaltioittain (Ott 1992, s. 33). Entisessä DDR:ssä oli käytännössä vain yksi metsänomistusmuoto, valtionmetsät. Alueella jatkuvat metsänomistuksen uudelleenjärjestelyt (Wechselberger 1992, s. 53).

Saksassa on yhteensä 450 000 yksityismetsälöä, joista yli 300 000 maatalojen yhteydessä (Allihn 1994, s. 87). Suurin osa näistä on pieniä; keskikoko jää alle 10 hehtaarin (Statistisches Jahrbuch über... 1993).

Metsätalousvuonna 1992/93 (lokakuu-syyskuu) hakkuut Saksan liittotasaval-
lan alueella¹ olivat yhteensä 28 milj. m³. Tästä itäisten osavaltioiden osuus oli
alle 15 %. Hakkuista 44,0 % tehtiin osavaltioiden metsissä. Yksityismetsien
osuus oli 27,9 %, yhteisömetsien 26,7 % ja liittovaltion metsien 1,4 % (Statisti-
scher Monatsbericht 3/1994). Suurin osa hakkuista on sahateollisuuden käyttöön
menevää järeää puuta (*Stammholz*). Kuitupuulla (*Industrieholz*) ei ole vastaavaa
teollista merkitystä kuin Pohjoismaissa, sillä keräyspaperi ja ostopaperi ovat pape-
riteollisuudelle tärkeämpiä raaka-aineita (Valtanen 1995).

2.4.3.2 Myyjien järjestäytyminen

Pienten yksityismetsien omistajat muodostavat usein metsätaloudellisia yhdistyk-
siä, jotka sitten huolehtivat myyntineuvotteluista omistajien puolesta (Niiranen
1993).

Yksityisten ja kuntien metsänomistus on järjestäytynyt osavaltioittaisiin met-
sänomistajayhdistyksiin. Yhdistyksillä on puolestaan Bonnissa keskusjärjestö,
joka hoitaa edunvalvontaa liittovaltiotasolla. Nämä organisaatiot ovat tyypillisiä
edunvalvontaorganisaatioita ja käsittelevät mm. hintakysymyksiä (Valtanen
1995).

2.4.4 Raakapuun osto

2.4.4.1 Raakapuun ostajat

Raakapuun teollisia käyttäjiä Saksassa ovat maan n. 200 paperi- ja selluteollii-
suusyritystä, n. 80 puulevyteollisuusyritystä ja n. 3 000 sahaa. Saksan puukaupan
keskusjärjestön arvion mukaan teollisuus hankkii käyttämästään puusta 40 %
omien osto-osastojensa kautta, 60 % puukaupparyitysten kautta. Välittäjältä osta-
misen etuna metsäteollisuusyrittäjälle on, ettei ostohenkilöstön määrää tarvitse
sopeuttaa eri suhdannevaiheiden kysynnän mukaan. Puuta ei myöskään tarvitse
hankkia pieninä erinä usealta eri myyjältä (Allihn 1994, s. 77–78).

2.4.4.2 Ostajien järjestäytyminen

Paperiteollisuus on liittovaltiotasolla järjestäytynyt keskusjärjestöksi (Verband
Deutscher Papierfabriken, VDP), jonka toimialaan kuuluvat mm. raaka-ainekysy-
mykset. VDP ei neuvottele metsänomistajien kanssa puun hinnoista (Valtanen
1995).

Mekaanisella metsäteollisuudella on useita toimialajärjestöjä. Metsäpoliitti-
nen elin on puutalousneuvosto (Deutscher Holzwirtschaftsrat), jonka toimintaan
myös VDP osallistuu ja jossa käydään myös hintakeskustelua (Valtanen 1995).

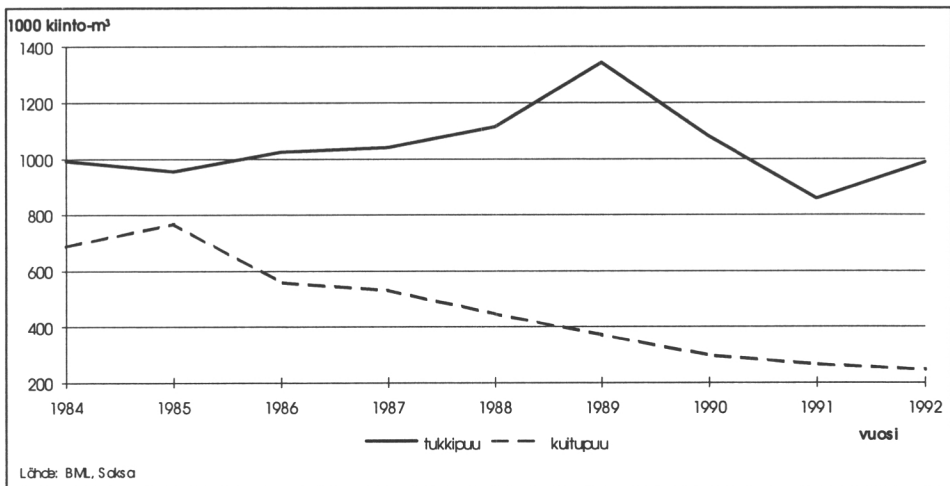
1. Poislukien Bremenin ja Saarlin osavaltiot ja Itä-Berliini.

2.4.5 Hinnanmuodostus

Vapailla markkinoilla hintavaihtelut ovat vuoden aikana suuria. Kausivaihtelun lisäksi puutavaran hinnat vaihtelevat edelleen alueittain ja lajeittain (Lunnan 1987, s. 19). Metsänomistusrakenteesta johtuu, että valtion metsät hallitsevat paikallisia puumarkkinoita. Koska osavaltioiden omaa metsätaloutta tuetaan budjet-tivaroin, pystytään valtion metsistä tarjoamaan puuta markkinoille muiden met-sänomistajaryhmien kannalta epäedulliseen alhaiseen hintaan. Laki kieltää hinta-sopimukset, mutta alueellisesti tiedetään kuitenkin tapauksia, joissa teollisuudella ja metsänomistajilla on ollut eräänlaisia suuntaa antavia ”raamiso-pimuksia”. Niitä on useimmiten esiintynyt silloin, kun hintataso on ollut nouseva tai ainakin ”tydyttävä”. (Valtanen 1994). Viime aikoina on solmittu alueellisia hintasopimuksia, joissa metsänomistajien järjestö tai osavaltion metsähallinto on sopinut teollisuuden kanssa hinnan tietylle puumäärälle (Höhere Preise für ... 1994).

2.4.6 Ulkomaankauppa

Vuonna 1992 raakapuun tuonti Saksaan oli 1,8 milj. m³, josta suurin osa oli tukkipuuta (Bericht über Lage und Entwicklung... 1994). Vienti Saksasta oli puolestaan 6 milj. m³.

Kuva 11. Raakapuun tuonti Saksan liittotasavaltaan.

3 Kilpailunrajoitukset EU:n kilpailuoikeudessa ja eri maiden kansallisessa lainsäädännössä

3.1 EU:n kilpailulainsäädännön pääperiaatteet

3.1.1 Kilpailuoikeuden lähtökohta ja tavoitteet

Euroopan unionin kilpailuoikeuden tavoitteena on yksityisoikeudellisten kaupan esteiden poistaminen jäsenvaltioiden välisestä kaupasta. EU:n kilpailuoikeus perustuu Rooman sopimuksen mukaisesti kieltoperiaatteelle. Sen mukaan ovat kiellettyjä sopimukset ja toimenpiteet, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena tai seurauksena on kilpailun estäminen. Samoin on kielletty määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 3).

Suppeassa merkityksessä EU:n kilpailuoikeuteen luetaan vain Rooman sopimuksen 85 ja 86 artiklat sekä niitä täydentävät 87–89 artiklat. Lisäksi EU:n komissio ja ministerineuvosto ovat antaneet artiklojen soveltamista selventäviä ja täydentäviä sekä menettelytapoja koskevia asetuksia, päätöksiä ja tiedonantoja (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 41–42).

EU:n kilpailusääntöjä sovelletaan vain sellaisiin kilpailua rajoittaviin järjestelyihin, joilla on vaikutus jäsenmaiden väliseen kauppaan. Kauppakriteeriä tulkitaan EU:n alueella laajasti, ts. mukaan luetaan toimenpiteet, jotka saattavat vaikuttaa vinouttavasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Komission ja tuomioistuimen käytännössä on puhuttu potentiaalisesta kilpailusta eli kilpailusta, joka todennäköisesti olisi syntynyt, ellei kyseiseen toimenpiteeseen olisi ryhdytty (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 42).

Kauppakriteeri vetää pääpiirteittäisen rajan kansallisen ja yhteisön kilpailuoikeuden välillä. Kilpailua rajoittavan toimenpiteen on vaikutettava yhteismarkkinoilla tai sen oleellisella osalla. Tällaiseksi oleelliseksi osaksi voidaan katsoa jopa yksi jäsenmaa, jonka alueella ilmenevää vaikutusta voidaan näin tietyin edellytyksin pitää riittävänä perusteena unionin kilpailusääntöjen soveltamiselle. Yhden jäsenvaltion toimella voi joka tapauksessa olla vaikutusta maan ulkomaankauppaan, jolloin kauppakriteeri täyttyy. EU:n oikeuskäytännöstä löytyy tapauksia, joissa pelkkä mahdollisuus siihen, että toimenpiteellä on vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, on ollut riittävä edellytys EU:n kilpailusääntöjen soveltamiseen (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 43).

EU:n jäseneksi liittyessään valtio luovuttaa osan norminantovallastaan EU:n elimille. EU:n tuomioistuimen ja komission ohella myös kansallisilla viranomaisilla ja tuomioistuimilla on oikeus ja velvollisuus soveltaa EU-oikeutta. Siinä tapauksessa että kansallinen oikeus on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa, on ns.

prioriteettiperiaatteen mukaan EU-oikeutta aina sovellettava ensisijaisesti (Mikola 1992, s. 15).

3.1.2 Artikla 85: kielletyt kilpailunrajoitukset

Rooman sopimuksen 85 artiklan 1 kohta kieltää yritysten keskinäiset kilpailua estävät, rajoittavat tai vääristävät sopimukset, päätökset ja menettelytavat, erityisesti sellaiset

- a) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja,
- b) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja,
- c) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä,
- d) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla,
- e) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

Sopimuksilla tarkoitetaan paitsi siviilioikeudellisesti sitovia, muodollisia sopimuksia myös epävirallisempaa yhteisymmärrystä eli nk. herrasmiehsopimuksia.

Artiklan 85 kohdan 3 nojalla voidaan julistaa, että kohdan 1 määräykset eivät koske sopimusta, päätöstä tai menettelytapaa, joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä a) asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi ja b) antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

Artiklan 85 kohdan 3 perusteella Euroopan unionin komissio on myöntänyt elinkeinonharjoittajien välisille kilpailua rajoittaville järjestelyille yksittäisiä poikkeuksia tai ilmoittanut ns. puuttumattomuustodistuksella ettei järjestely kuulu 85 (1) artiklan piiriin (Hagman 1992, s. 19–20). Ministerineuvoston valtuuttamana komissio on antanut useita ryhmäpoikkeusasetuksia koskien sellaisia kilpailua rajoittavia sopimuksia, jotka sinänsä ovat kiellettyjä, mutta kilpailunäkökulmasta katsottuna harmittomia tai jopa positiivisia (Bernitz 1993, s. 30). Tällaisia ovat mm. yritysten tutkimus- ja kehitysyhteistyösopimukset, erikoistumisopimukset, yksinmyynti- ja yksinostosopimukset ja patenttilisenssisopimukset (Hagman 1992, s. 17).

Lisäksi komissio on antanut ns. bagatellitiedonannon, jonka mukaan kieltoa ei sovelleta sellaisiin yritysten kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, joiden vaikutus jäsenmaiden kauppaan on vähäinen. Ehtoina on de minimis -säännön mukaisesti, että kohteena olevien tuotteiden markkinaosuus yhteismarkkinoilla ei ole enempää kuin 5 %, ja että osallisina olevien yritysten liikevaihto ei ylitä 200 miljoonaa ECU:a (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 48).

3.1.3 Artikla 86: määrävän markkina-aseman väärinkäytön kielto

Rooman sopimuksen 86 artiklan mukaan yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyä on yhden tai useamman yrityksen määrävän aseman väärinkäyttö yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävässä osassa, jos se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Tällaista väärinkäyttöä voi olla erityisesti:

- a) kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen,
- b) tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi,
- c) erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla,
- d) sen asettaminen sopimuksen syntymisen edellytykseksi, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

3.2 Lähtökohta ja tavoitteet kilpailulainsäädännön uudistamiselle Pohjoismaissa

Pohjoismainen kilpailulainsäädäntö, toisin kuin EU:n, on perinteisesti rakentunut väärinkäyttöperiaatteelle, eli kilpailunrajoituksiin on puututtu silloin, kun niillä on katsottu olevan laissa nimenomaisesti määriteltyjä vahingollisia vaikutuksia. Muunlaiset kilpailunrajoitukset on jätetty toimenpiteettä. Haitallisuuden on arvioinut asiaan perehtynyt viranomais (Bernitz 1993, s. 13).

Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa on integraatiokehitystä silmälläpitäen viime vuosina haluttu harmonisoida kilpailulainsäädäntöä EU:n kilpailusääntöjen suuntaiseksi, ja siirtää vahingollisiksi todettuja kilpailunrajoituksia kieltoperiaatteen piiriin.

Suomen kilpailulainsäädännön uudistamisen lähtökohtana on ollut tarve jatkaa terveen ja toimivan kilpailun edistämiseen tähtävästä kehityksestä ja luoda entistä tehokkaammat keinot kilpailunrajoitusten vahingollisten vaikutusten poistamiseen. Edelleen on haluttu kehittää kilpailulainsäädäntöä sopeutuvaksi entistä paremmin Länsi-Euroopan integraatiokehityksen ja muuttuvan talouden asettamiin vaatimuksiin (HE 162/1991, s. 3). Suomen hallituksen integraatio- ja kilpailuosaston ollessa eduskunnassa käsiteltävänä vuonna 1990 katsottiin vuoden 1988 kilpailulainsäädäntöä tarpeelliseksi uudistaa siten, etteivät Suomen lait tarjoa ulkomaisille yrityksille Suomessa sellaisia oikeuksia, joita suomalaisilla yrityksillä ei ole. Samalla haluttiin taata Suomen kilpailuviranomaisille mahdollisen ETA-sopimuksen edellyttämät toimintavalmiudet. Edelleen haluttiin entistä selkeämmät

säännökset suhtautumisessa kilpailunrajoituksiin (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 4).

Koska ehdotetut muutokset ja tarkennukset olisivat aiheuttaneet muutoksia moneen voimassa olleen lain pykälään, ehdotettiin säädettäväksi kokonaan uusi laki kilpailunrajoituksista (HE 162/1991, s. 6).

Ruotsissa tiedostettiin kilpailupolitiikan tehostamisen tarve. Voimassa ollut kilpailulaki ja viranomaisorganisaatio eivät olleet kyenneet estämään elinkeinoelämän lisääntyntä keskittymistä ja yritysten kilpailua rajoittavaa yhteistyötä. Ruotsin lainsäädäntöä oli tarve sopeuttaa kansainvälistä kehitystä vastaavaksi. Uuden kilpailulain tavoitteeksi määriteltiin luoda ja säilyttää tehokas kilpailu, joka

1. edistää järkevää tuotantoa ja hyvää resurssien käyttöä,
2. edesauttaa markkinoiden avautumista ja edistää uusien yritysten perustamista ja uusien tuotteiden kehittämistä,
3. johtaa alempiin hintoihin,
4. antaa kuluttajille ja muille ostajille valinnanvapautta ja mahdollisuuksia vaikuttaa tavaroiden ja palvelusten tarjontaan (Sammanfattning av betänkanterna (SOU:59), s. 162).

Norjan edellinen vastaava laki (hintalaki) oli vuodelta 1953, joten tarve saada ajanmukaisempi laki oli ilmeinen. Lain voimassaoloaikana pyrkimys tehokkuuteen elinkeinoelämässä oli johtanut yksikkökoon suurenemiseen ja lisännyt keskittyneisyyttä. Kansainvälistyminen vaikutti lisääntyvässä määrin kilpailutilanteeseen monella talouselämän sektorilla, ja Norjan integraatio EU:n sisämarkkinoihin tulisi tätä kehitystä edelleen vahvistamaan (Ot.prp.nr. 41/1992–93, s. 11). Lakiuudistuksen tavoitteeksi mainittiin kilpailupolitiikan vahvistaminen mm.

- perustamalla vahva kilpailunvalvontaorganisaatio,
- suuntaamalla laki selkeämmin edistämään yhteiskunnan resurssien tehokasta käyttöä toimivan kilpailun kautta,
- laajentamalla elinkeinonharjoittajien välisten kilpailua rajoittavien sopimusten kieltä (mm. käsittämään sopimukset markkinoiden jakamisesta),
- sisällyttämällä kieltosäännöksiä lakiin,
- tehostamalla sanktio- ja ylläpitojärjestelmää (Ot.prp.nr. 41/1992–93, s. 7–8).

3.3 Uuden kilpailulainsäädännön valmistelu

3.3.1 Suomi

Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti toukokuussa 1990 työryhmän selvittämään ja laatimaan ehdotuksensa Suomen kilpailulainsäädännön uudistamiseksi. Uudistamisedotuksia valmistellessaan työryhmä otti työnsä lähtökohtina huomioon sekä vuoden 1988 lainsäädännöstä saadut kokemukset että Länsi-Euroopan taloudellisen integraation kilpailulainsäädännölle asettamat vaatimukset (HE 162/1991, s. 6). Mietintö jätettiin huhtikuussa 1991.

Mietinnössään työryhmä katsoi vuoden 1988 kilpailulainsäädännön osoittautuneen pääpiirteiltään toimivaksi. Uudistuksen päälinjat olivat laissa kiellettyjen kilpailunrajoitusten lisääminen ja niihin liittyvän seuraamusjärjestelmän uudistaminen sekä muiden kilpailunrajoitusten osalta neuvottelujärjestelmän nopeuttaminen samoin kuin kilpailuneuvoston aseman vahvistaminen. Lainuudistustyöhön ryhdyttäessä Suomessa toimi jo kilpailua valvova viranomainen, kilpailuvirasto, joka oli perustettu edellisen kilpailulain myötä vuonna 1988.

Jo ennestään kilpailunrajoituslakiin sisältyneiden määrähintakiellon ja tarjouskartelliikiellon lisäksi ehdotettiin kielletyiksi samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien kilpailun rajoittamiseksi tekemät sopimukset. Kilpailunrikkomusten rikosoikeudelliset seuraamukset haluttiin korvata kilpailuviranomaisen määräämillä seuraamusmaksuilla, koska tätä pidettiin joustavampana ja tehokkaampana menettelynä. Tuomioistuimissa käsitellyt harvat kilpailunrajoitusrikokset olivat johtaneet vain lieviin sakkorangaistuksiin, joilla ei katsottu olevan paljoakaan yleisestävää vaikutusta (Kilpailulainsäädännön uudistaminen 1991, s. 90–92).

Suomessa kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnöstä saatiin lausunto eri ministeriöiltä, virastoilta ja keskusjärjestöiltä. Lausunnonantajien suhtautuminen ehdotettuihin muutoksiin oli pääosin myönteistä. Ehdotusten eräissä yksityiskohdissa esiintyi kuitenkin erilaisia mielipiteitä. Näitä olivat mm. ehdotuksen 6 §:ssä kiellettyjen horisontaalisten kilpailunrajoitusten määrittely ja siihen liittyen poikkeuslupamenettely, kilpailuviranomaisten tietojensaanti- ja tarkastusoikeus, pankki- ja vakuutusalan kilpailunrajoitusten valvonta sekä yrityskauppavalvonta. Lausunnonantajien esittämät näkökohdat otettiin mahdollisuuksien mukaan huomioon hallituksen esitystä lopulliseen muotoon saatettaessa (HE 162/1991). Hallituksen esityksessä tuotannon rajoittaminen sekä markkinoiden ja hankintalähteiden jakaminen katsottiin voitavan sallia, mikäli järjestelyistä olisi osoitettavissa hyötyjä asiakkaille tai kuluttajille (HE 162/1991, s. 10–12).

Eduskunta lähetti hallituksen esityksen talousvaliokunnan valmisteluun. Valiokunta katsoi, että koska EU:ssa määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kielletty ja koska Ruotsissa valmisteltiin vastaavaa kieltoasennosta, oli aiheellista jo tässä vaiheessa kieltää määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (TaVM 14/1992 vp, s. 3). Tämä merkitsi kireämpää kantaa verrattuna hallituksen esitykseen, jossa puhuttiin määräävän markkina-aseman väärinkäytön haitallisista vaikutuksista, muttei kielletty väärinkäyttöä (HE 162/1991, s. 19). Eduskunta hyväksyi uuden kilpailunrajoituslain kesäkuussa 1992. Laki tuli voimaan 1.9.1992. Lain 6 §:n säännöksiä alettiin soveltaa kuitenkin vasta kuuden kuukauden kuluttua lain voimaantulosta.

3.3.2 Ruotsi

Vuonna 1989 Ruotsissa asetettiin valtiollinen komitea laatimaan ehdotuksensa kilpailulain uudistamiseksi. Komitea jätti mietintönsä vuonna 1991. Esitys perustui aikaisempaan ruotsalaiseen käytäntöön, mutta sisälsi kuitenkin merkittäviä tiukennuksia. Komitean esityksessä oli mainittu viisi kiellettyä kilpailunrajoitus-

muotoa. Näistä bruttohinnat ja tarjouskartellit olivat kiellettyjä jo edellisessä kilpailulaissa. Nyt esitettiin lisäksi kiellettäviksi myös hintakartelli, markkinoiden jakaminen ja maataloustuotteiden ostokartelli. Horisontaalista hintayhteistyötä esitettiin kiellettäväksi silloin kun kyseessä on *olennainen osa* markkinoista. Kiellon esitettiin kattavan sekä hintojen määrittämisen että hintasuositukset. Markkinoidenjakamisyhteistyötä ehdotettiin kiellettäväksi samoin perustein. Komitea ei ollut tarkentanut lakitekstiin, minkä suuruista osaa olennaisella osalla markkinoista ymmärretään, mutta ehdotti 20 %:n rajaa yleissääntönä lain soveltamisessa (Sammanfattning av betänkanDET (SOU 1991:59), s. 163–164 , 173–174).

Kieltojen ulkopuolelle esitettiin jätettäväksi pienten elinkeinonharjoittajien yhteistyö, joka vahvistaa niiden kilpailukykyä suhteessa suurempiin elinkeinonharjoittajiin sekä kilpailua markkinoilla vahvistava yhteistyö rajoitetussa laajuudessa taloudellisten yhdistysten, keskinäisten vakuutusyhtiöiden tai vastaavien toimintamuotojen välillä Mikäli kyseessä olisi muunlainen kilpailunrajoitus kuin lakiesityksessä kielletty, voitaisiin siihen puuttua väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti. Tällainen oli esim. määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (Sammanfattning av betänkanDET (SOU 1991:59), s. 175, 176).

Lähetekäsittelyn lausuntojen jälkeen elinkeinoministeriö valmisteli uuden esityksen kilpailulaiksi. Nyt omaksuttiin kanta, että EU:n kilpailusääntöjen tulee olla esikuvana kansalliselle kilpailulainsäädännölle (Näringsutskottets betänkanDE 1992/93: NU17, s. 9–10). Uuden esityksen kieltoäännökset olikin nyt muotoiltu Rooman sopimuksen artiklojen 85 ja 86 pohjalta, mikä merkitsi ruotsalaisen kilpailuoikeuden kiristämistä vielä komitean esitykseenkin nähden. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö esitettiin nyt kiellettäväksi. Muutoksen tärkeäksi eduksi perusteltiin se, että ruotsalaisilla suuryrityksillä on näin pääosin samanlainen kilpailuoikeudellinen säännöstö sekä kotimarkkinoilla että Euroopan markkinoilla (Bernitz 1993, s. 17).

Komitean esitys taloudellisten yhdistysten tai vastaavien yhteistyön sallimisesta oli kohdannut lähetekierroksella monenlaista kritiikkiä. Jotkut tahot halusivat jättää poikkeuksen pois laista perustellen kantaansa sillä, että eri yritysmuodot tulee asettaa samanarvoiseen asemaan lain soveltamisessa ja että yksittäispoikkeuksen hakuun kilpailuvirastolta on kuitenkin mahdollisuus. Tätä mieltä olivat mm. markkinatuomioistuin sekä tukkukaupan, teollisuuden, yrittäjien ja pankkitoiminnan keskusjärjestöt. Toiset halusivat puolestaan laajentaa poikkeusta. Maataloustuottajien keskusjärjestö LRF piti epäluuloisuutena osuustoiminnallista yhteistyötä kohtaan sitä, että konserni- ja pienyritysten välinen yhteistyö sallittiin, mutta taloudellisten yhdistysten vain rajoitetusti. (Konkurrens för ökad välfärd 1992, s. 90–96). Elinkeinoministeriön lakiesityksen tekstiin ei sisällytetty lain soveltamisen ulkopuolelle jääviä sopimustyypppejä, vaan poikkeusmenettely esitettiin kilpailuviraston toimivaltaan kuuluvaksi.

Hallituksen esitys pohjautui elinkeinoministeriön esitykseen. Ruotsin uusi kilpailunrajoituslaki astui voimaan 1.7.1993.

3.3.3 Norja

Norjassa esitystä uudeksi kilpailulaiksi valmisteleva komitea nimitettiin helmikuussa 1990. Komitean mietintö jätettiin lokakuussa 1991.

Komitea esitti vuoden 1953 hinta- ja kilpailulain korvaamista kahdella erillisellä lailla. Viranomaisten hintasäännöstelytoimia ja kilpailunedistämistä pidettiin huonosti samaan lainsäädäntöön sopivina. Uuden kilpailulain rakenteeksi ehdotettiin kielto- ja väärinkäyttöperiaatteen yhdistelmää. Horisontaalisista kilpailunrajoituksista lähtökohtaisesti kielletyiksi esitettiin hinta-, tarjonta- ja markkinoidenjakamisyhteistyötä. Vertikaalisista rajoituksissa esitettiin kiellettäväksi toimittajan tekemä jälleenmyyntihintojen määrittäminen. Muihin kilpailunrajoituksiin tuli valvontaviranomaisen väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti puuttua. Komitea halusi yksilöidä suoraan lakitekstiin ne yhteistyömuodot, joihin lakia ei sovelleta. Näin haluttiin tehdä selväksi etteivät kiellot ole tarkoitettuja estämään yhteistyötä, joka on käytännössä osoittautunut tehokkuutta edistäväksi. Lisäksi lakiin esitettiin kilpailuviranomaisille valtuudet myöntää yksittäistapauksissa poikkeus EU:n mallin mukaan. Lain valvontaa varten komitea esitti perustettavaksi uuden viraston, jonka nimeksi ehdotettiin Kilpailunvalvontaa (Konkurransse for effektiv ... 1991, s. 16–18).

Vuoden 1953 hintalain voimassaolon aikana alkutuotanto oli erillisellä asetuksella kokonaan jätetty lain soveltamisen ulkopuolelle. Uuteen lakiesitykseen ei tämän tyyppiselle elinkeinotoiminnalle kuitenkaan ollut alunperin ajateltu poikkeusta lainvalmistelukomitean kuin hallituksenkaan lakiesityksessä. Komitea viittasi mietinnössään OECD:n suosituksiin, joiden mukaan yksittäisiä elinkeinoja ei tulisi jättää kilpailulainsäädännön soveltamisen ulkopuolelle (Konkurransse for effektiv... 1991, s. 16). Norjan maa- ja metsätalousjärjestöjen yhteydenpito työ- ja hallintoministeriöön ja myöhemmin suurkäräjien kuluttaja- ja hallintokomiteaan (Forbruker- og Administrasjonskomiteen) johti siihen, että komitean enemmistö päätyi puoltamaan alkutuotantoa koskevaa poikkeusta kielto- ja väärinkäytösperiaatteen suoraan lakiin omaksi pykäläkseen. Perustelu tälle kannalle oli mm., että metsänomistajayhdistysten puukauppakäytännöstä ja hintajärjestelmästä koituu yhteiskunnallisia säästöjä (Norges Skogeierforbunds årsberetning 1993).

Lausuntokierroksen jälkeen hallitus jätti suurelta osin lakia valmistelleen komitean työhön perustuneen esityksensä suurkäräjille Norjan uusiksi kilpailu- ja hintalaeiksi helmikuussa 1993. Uudet lait astuivat voimaan vuoden 1994 alusta.

3.4 Uuden kilpailulainsäädännön keskeinen sisältö

3.4.1 Suomi

Suomen uusi kilpailulainsäädäntö perustuu aikaisemman käytännön mukaisesti pääasiassa väärinkäyttöperiaatteen mukaiselle valvonnalle. Kilpailunrajoituslain

4–6 §:ssä on lueteltu kilpailunrajoitukset, jotka ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä. Pääosin nämä rajoitukset ovat kiellettyjä myös EU:n kilpailusäännöissä. Kilpailunrajoituslaissa kielletään kuitenkin vain hintakartellit sekä sellaiset markkinoidenjakojen- ja tuotannonrajoituskartellit, joilla ei ole laissa tarkoitettuja hyödyllisiä vaikutuksia. Näin ollen laki suhtautuu kartelleihin, ja yritysten horisontaaliseen yhteistyöhön yleensäkin, sallivammin kuin EU:n kilpailuoikeus. EU:n ryhmäpoikkeusasetuksia vastaava poikkeusjärjestelmä kuitenkin puuttuu (Timonen 1994).

Määrävän markkina-aseman väärinkäytön kiellon (7 §) esikuvana on Rooman sopimuksen 86 artikla. Kilpailunrajoituslain 9 § määrittelee, milloin kilpailunrajoituksella katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia. Näin on tilanne, mikäli kilpailunrajoitus terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta sopimattomalla tavalla 1. vaikuttaa hinnanmuodostukseen, 2. vähentää tai on omiaan vähentämään tehokkuutta elinkeinoelämän piirissä, 3. estää tai vaikeuttaa toisen elinkeinon harjoittamista tai 4. on yhteensopimaton velvoittavan kansainvälisen sopimuksen kanssa. Tämä on yleislauseke, joka antaa viranomaisille mahdollisuuden tutkia minkä tahansa menettelyn kilpailuvaikutuksia ja tarvittaessa pyrkiä vahingollisten vaikutusten poistamiseen (Timonen 1994).

Maksuseuraamus kilpailunrikkomisesta, kilpailunrikkomismaksu, vastaa suuruudeltaan ja oikeudelliselta luonteeltaan EU:n sanktiojärjestelmää (Hagman 1992, s. 22).

3.4.2 Ruotsi

Valmisteluvaiheessa ilmennyt tarve perustaa Ruotsin kilpailulainsäädäntö EU:n malliin muutti lakiesitystä merkittävästi alkuperäiseen komiteamietintöön nähden. Aikaisemmin voimassa olleiden kilpailulakien nojalla Ruotsissa on voitu puuttua kaikentyypisiin kilpailunrajoituksiin. Rajaukset on määritelty ns. yleislausekkeessa. Uutta lakia sovelletaan, EU:n kilpailuoikeuden mallin mukaisesti, vain sellaisiin kilpailunrajoituksiin, jotka kuuluvat

1. lain 6 §:n kilpailua rajoittavan yhteistyön perustavanlaatuisen kiellon tai
2. lain 19 §:n määrävän aseman väärinkäytön kiellon piiriin, tai
3. täyttävät lain, ensi sijassa 34 §:n erityismääräykset yritystoston valvonnasta.

Kilpailunrajoitus, joita ei voi lukea näihin ryhmiin, jää siis kilpailulain soveltamisalueen ulkopuolelle (Bernitz 1993, s. 21).

Bernitz mainitsee EU:n lainsäädäntöön sopeuttamisen haittapuoleksi sen, että lakiin on sisällytetty pitemmälle meneviä kieltoja kilpailua rajoittavia sopimuksia kohtaan, kuin mikä asiallisesti on ollut perusteltua. Tämä puolestaan on luonut byrokraattiseen järjestelmään ryhmäpoikkeuksineen ja laajoine ilmoitusvelvollisuuksineen (Bernitz 1993, s. 17).

Ruotsin uuden kilpailulain 6 § on muotoiltu Rooman sopimuksen artiklan 85 (1) pohjalta. Poikkeushakumenettely (8 §) pohjautuu Rooman sopimuksen artiklaan 85 (3). Samoin Ruotsin kilpailulain 17 § antaa mahdollisuuden asetuksella yksilöidä ryhmäpoikkeukset. Tähän mennessä on annettu yhdeksän ryhmäpoikkeusta, joista ainoastaan poikkeus vähittäiskaupan ketjuille on vailla vastinetta

EU:n kilpailuoikeudessa (Bernitz 1993, 30). Pykälän sanamuoto antaa liikkumavaraa myöntää jatkossa muunkinlaisia ryhmäpoikkeuksia. Lain 19 § kieltää määrävän markkina-aseman väärinkäytön artiklan 86 mukaisesti.

Myös viranomaisjärjestelmä on uuden lain myötä uudistettu. Edellisen lain aikana kilpailuasioita käsittelevinä viranomaisina toimivat valtion hinta- ja kilpailuvirasto (SPK) sekä elinkeinovapausasiamies (NO). Näiden tilalle perustettiin Kilpailuvirasto (Konkurrensverket), jonka toimi- ja päätösvalta on hahmoteltu paljolti EU:n komission mallin mukaan (Bernitz 1993, s. 16).

3.4.3 Norja

Norjan kilpailulain § 3–1 kieltää hintoihin, voittoihin ja alennuksiin vaikuttavan myyjien yhteistyön. Tarjontaan vaikuttavan yhteistyön kieltää § 3–2 ja markkinoiden jakamiseen vaikuttavan yhteistyön § 3–3. Yritysten yhteenliittymiä kielletään § 3–4:n nojalla asettamasta kilpailunrajoituksia tai kehottamasta niihin. Kilpailunvalvonta voi § 3–9:n mukaan yksittäispäätöksellä tai määräyksellä antaa erivapauden kielloista mikäli

- a) kilpailunsääntely merkitsee että kilpailua kyseisillä markkinoilla vahvistetaan,
- b) on odotettavissa tehokkuusvoittoja jotka ovat painavampia kuin kilpailunrajoituksen haitat,
- c) kilpailunsääntelyllä on vähäistä kilpailullista merkitystä, tai
- d) on olemassa erityisiä näkökohtia.

Erivapaudelle voidaan asettaa ehtoja. Erivapaus voidaan peruuttaa mikäli ehdot eivät täyty tai edellytykset erivapaudelle eivät ole enää voimassa.

Norjan kilpailulainsäädännöstä puuttuu EU:n ryhmäpoikkeuksia vastaava järjestelmä. Sitä vastoin sopimustyypit joihin lain pykälä 3–1 - 3–4 ei sovelleta on määritelty suoraan lakitekstissä. Näitä ovat projektiyhteistyö (§ 3–5), omistaja- ja konserniyhteistyö (§ 3–6), patenti- ja mallilisenssisopimukset (§ 3–7) sekä yhteistyö myytäessä tai toimitettaessa norjalaisia maa-, metsä- ja kalataloustuotteita niiden tuottajilta (§ 3–8).

Kilpailunvalvonnalle on laissa annettu valtuudet puuttua kilpailulle haitalliseen toimintaan (§ 3–10). Tällaiseksi menettelyksi on mainittu mm. hallitsevan markkina-aseman väärinkäyttö, jota ei siis ole lähtökohtaisesti kielletty, toisin kuin Suomessa ja Ruotsissa. Tässä suhteessa Norjan uusi kilpailunrajoituslaki ei ole omaksunut EU-artiklojen kieltoperiaatetta.

3.5 Lainsäädännön vaikutukset puukauppaan

3.5.1 Suomi

Puun ostajia ja myyjiä edustavat järjestöt, Metsäteollisuus ry ja MTK, allekirjoittivat alkuvuodesta 1994 sopimuksen puukaupan pitkäjänteiseksi kehittämiseksi. Aiempaan vuoteen 1991 käytettyyn yksityiskohtaiseen sopimusjärjestelyyn ver-

rattuna kyseessä oli osapuolten mukaan väljämuotoinen raamisopimus puumäärästä ja hintatasoista. Tämän sopimuksen katsottiin ainoastaan määrittävän tason, jolla myyjä ja ostaja voivat käynnistää keskustelut yksittäisistä kaupoista (Kilpailuvirasto 1994, s. 8).

Suomen kilpailuvirasto katsoi kuitenkin myös uuden puukaupan hintasopimusjärjestelmän sisältävän kilpailulain 6 §:n 1 kohdassa kiellettyä hintayhteistyötä. Edelleen kilpailuviraston mukaan sopimuskokonaisuuteen sisältyvät kokonaispuumäärätavoitteet sekä metsälautakunnittain alueisiin jaetut leimaus- ja ostotavoitteet saattoivat johtaa kilpailulain 6 §:n 2 kohdassa kiellettyyn markkinoiden tai hankintalähteiden jakamiseen (Kilpailuvirasto 1994 s. 10).

Sopimusosapuolet hakivat menettelylleen poikkeuslupaa kilpailuvirastolta kilpailulain 19 §:n nojalla esittäen perusteluina, että sopimusjärjestely turvaa metsäteollisuuden häiriöttämän puuhuollon ja mahdollistaa kansantaloudelle paranevien vientimahdollisuuksien hyödyntämisen. Lupa myönnettiin ajalle 1.3.1994–31.3.1995. Luvan myöntämistä kilpailuvirasto perusteli sillä, että hinta- ja määräsuositusjärjestelmä vähentää puun hintojen ja määrien suhdanneilmoitteisia vaihteluita, ja johtaa kuiduttavan metsäteollisuuden kapasiteetin tehokkaampaan käyttöön. Sopimusosapuolia velvoitettiin sitoutumaan siihen, että

- a) tukki- ja kuitupuun keskihintojen eroja ja markkamääräisten hinnankorotusten hintasuhteita ei määritellä puolajieittain,
- b) tukkipuun hankinta- ja kantohintoille ei määritellä markkamääräistä vähimmäishintaeroa,
- c) sopimusjärjestelyyn ei sisälly raakapuun vientiä tai tuontia koskevia rajoituksia tai valvontaa.

Järjestely ei kilpailuviraston määräämien ehtojen mukaan saanut johtaa puun ostajien tai myyjien keskinäisiin sopimuksiin hankintalähteiden jakamisesta tai tarjouskartelleista (Kilpailuvirasto 1994, s. 9–10).

Huhtikuussa 1994 Metsäteollisuus ry vei sopimuksen EFTA:n tutkimuselimen ESA:n tietoon, hakien vapauttavaa tulkintaa ETA-sopimuksen artiklasta 53 (3) tai yksittäistä poikkeusta, mikäli vapautusta ei myönnettäisi. Syyskuussa MTK esitti samansisältöisen hakemuksen.

Loppuvuodesta 1994 ESA totesi, että sopimus sisältää kolmenlaista kartelliyhteistyötä: ostajan, myyjän ja osapuolten yhteisen sekä alueellisen markkinoiden jakamisen. Tämantyyppinen yhteistyö on nimenomaan kielletty ETA-sopimuksen artikloiden 53 (1) ja 54 nojalla¹. Poikkeuksen myöntämiseen ei näin ollen ESA:n mielestä ollut aihetta.

Tämän ESA:n päätöksen pohjalta sopimusosapuolet laativat marraskuussa 1994 sopimuksen puukaupan pitkäjänteisestä kilpailullisesta kehittämisestä. Uusi sopimus korvasi osapuolten saman vuoden maaliskuussa allekirjoittaman puukaupan kehittämissopimuksen. Puukauppaosapuolet ovat sopimuksessa kirjanneet tavoitteekseen pitkäjänteisen perusteiden luomisen toimiville puumarkkinoille, jotka ovat turvaamassa kansantalouden tasapainoista kehitystä. Sopimuksen mukaan eri alueiden ja eri puutavaralajien markkinahintatasot neuvotellaan erikseen alueellisesti ostajien ja myyjien edustajien kesken.

1. Vastaavat asiasisällöltään Rooman sopimuksen artikloita 85 (1) ja 86.

Sopimukseen liittyneessä aiepöytäkirjassa osapuolet päättivät perustaa kehittämissäryhmän tutkimaan ja kehittämään uusia keinoja ja menettelytapoja raakapuun kaupan tehostamiseksi ja markkinoiden toimivuuden turvaamiseksi pitkällä aikajänteellä ottaen huomioon kilpailulainsäädännön vaatimukset. Toteutettavina keinoina mainittiin markkinainformaation lisääminen ja toimitussopimusten, korjuukeskittymien sekä pitkäaikaisopimusten käytön kehittäminen. Tutkittavia menettelytapoja olivat mm. raakapuupörssijärjestelmän kehittäminen sekä huutokauppanemettelyn kehittäminen puukaupan välineenä.

Tähän marraskuussa 1994 tehtyyn sopimukseen ESA otti alustavasti myönteisen kannan. Suomen EU-jäsenyyden myötä asian käsittely on siirtynyt ESA:lta EU:n komissiolle, ja päätös on odotettavissa aikaisintaan kesällä 1995. Komission päätöksentekoa ESA:n kanta ei sido. Mikäli komissio aikanaan päätyy antamaan puuttumattomuustodistuksen, vaatii järjestely kuitenkin vielä kilpailuviraston poikkeusluvan.

Valtakunnallista hintasuositussopimusta ei 1.3.1995 alkaen siis enää ole tehty. Alueelliset hinnat on neuvoteltu neljälle hintaneuvottelualueelle, jotka ovat Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Järvi-Suomi ja Pohjois-Suomi. Metsänomistajia edustaa aluetason neuvotteluissa kunkin alueen metsänhoitoyhdistysten liittojen muodostama liittooyhtymä (Jauhiainen 1995).

3.5.2 Ruotsi

Ruotsin raakapuumarkkinoiden keskeisenä kilpailunrajoituksena on ennen nykyisen kilpailulain voimaantuloa pidetty kuitupuun ostajien yhteenliittymiä, joiden toiminta on katsottu markkinoiden tehokkuutta haittaavaksi (Bergfors et al. 1989). Uuden kilpailulain seurauksena Pohjois-Ruotsissa toiminut ostokartelli Nordsveriges Virkesköpare purettiin vuoden 1994 alusta. Kartellin osakkaat olivat ASSI, Masonite, MODO ja SCA (Rönnbäck 1994, s. 141).

Uuden kilpailulain voimaantulo on kiinnittänyt ostokartellien lisäksi huomiota myös metsänomistajayhdistyksiin samoin kuin sahayhdistyksiin. Näiden toimintaan sisältyy kiellettyä yhteistyötä, kuten hintalistat ja markkinoiden jakaminen (Bergman 1994, s. 3).

Metsänomistajayhdistysten toiminta Ruotsissa on sallittu tietyin rajoituksin omalla erityislainsäädännöllä. Yhdistyksiä koskeva uuden kilpailulain täydennys astui voimaan 1. heinäkuuta 1994. Yhdistykset eivät saa asettaa myyntihintoja ulkopuoliselle teollisuudelle mikäli niiden osuus markkinoista on vähintään 25 %, mikä katsotaan määrääväksi markkina-asemaksi. Hintayhteistyö yhdistysten kesken on kielletty. Sahayhdistykset hakevat lakiin poikkeusta omalle toiminnalleen (Svanborg 1994).

Ruotsin kilpailuviraston käsittelyssä on parhaillaan kymmeniä puukauppaan liittyviä poikkeuslupa- tai puuttumattomuustodistushakemuksia. Hakijoina ovat olleet mm. ostoyhtiöt Industriskog ja Sydved sekä useat metsänomistajayhdistykset ja sahayhdistykset (Rönnbäck 1994, s. 141).

Kuten Suomessa, on eräänä ratkaisuna puumarkkinoiden tehostamiseksi tuotettiin puupörssi (Bergman 1994, s. 2).

3.5.3 Norja

Norja on uudessa kilpailunrajoituslaissaan rajannut maa-, metsä- ja kalatalouden kaupan hintayhteistyötä ja markkinoiden jakamista koskevien pykälien soveltamisen ulkopuolelle. Erivapaus soveltamisesta koskee yhteistyötä myytäessä tai toimitettaessa norjalaisia maa-, metsä- tai kalataloustuotteita niiden tuottajilta. Tällä lain säännöksellä metsänomistajien yhteenliittymät ovat vapautetut hintayhteistyön ja markkinoiden jakamisen kiellosta. Metsänomistajaorganisaatio katsoo poikkeuksen myötä käytännössä saaneensa varman perustan puukaupan hintaneuvottelujärjestelmän ja järkevän markkinoidenjakamisyhteistyön ylläpitämiseen (Norges Skogeierforbunds årsberetning 1993).

Tästä poikkeuksesta huolimatta Norjan puukauppaosapuolia velvoittavat ETA:n kilpailusäännöt, jotka ovat sisällöltään pääosin EU-artikloja vastaavat. Tapauksissa joissa sekä kansallinen kilpailulainsäädäntö että ETA-säännöt pätevät, tulee kansallisia lakeja soveltaa yhtenevästi ETA-sääntöjen kanssa (Ot.prp. nr. 41, s. 98).

Norjan metsänomistajajärjestön sisällä käytiin vuoden 1994 mittaan vilkasta keskustelua kuitupuun hintaneuvottelujen alueellistamisesta; tätä kannatti osa alueellisista metsänomistajayhdistyksistä. Jäsentensä enemmistön kannan mukaisesti Norjan metsänomistajajärjestö anoi kuitenkin kesällä ESA:lta puuttumattomuustodistusta tai poikkeuslupaa kuitupuun valtakunnalliselle hintasopimukselle ja sopi syyskuussa teollisuuden keskusjärjestöjen kanssa alustavasti kuitupuun hintaneuvottelujen jatkamisesta valtakunnallisella tasolla (Partene enige... 1994).

Syksyn 1994 keskitetyt hintaneuvottelut kuitupuulle tuottivat alueelliset ratkaisut. Alueellisia neuvotteluja vaatineet Länsi-Norjan metsänomistajayhdistykset solmivat sopimuksen puutavaran ostoyhteistyöorganisaatio Norsk Virken kanssa. Østfoldtømmer puolestaan pääsi yksimielisyyteen Itä-Norjan yhdistysten kanssa. Muut metsänomistajayhdistykset sopivat hinnoista suoraan ostajiensa kanssa (Et sentralt drama...1994).

Vuonna 1995 kuitupuumarkkinoiden hintaneuvottelut käydään alueellisesti. Keskitetysti käydään neuvottelut yleisistä toimitusehdoista, maksujärjestelyistä jne. Aluejaon peruste tulee olemaan joko maantieteellinen tai ostajakohtainen. Osa metsänomistajayhdistyksistä toimittaa vakiintunein sopimuksin kaiken puunsa tai osan siitä toimialueensa ulkopuolelle. Ennenkuin uuteen neuvottelujärjestelmään voidaan siirtyä, tulee pohtia yhteistyön muotoja niiden alueiden kesken joilla on yhteisiä puunostajia. Metsänomistajien keskusjärjestön hallitus esitti edustajistolle maan jakamista alueellisten metsänomistajayhdistysten toiminta-alueiden pohjalta kolmeen hintaneuvottelualueeseen: Itä-, Länsi- ja Keski-Norja. Edustajisto hyväksyi kokouksessaan marraskuussa 1994 esityksen yksimielisesti (Falkeid 1994).

Norjan metsänomistajaliikkeen sisäisten näkemyserojen lisäksi kuitupuun alueellisiin hintaneuvotteluihin ryhtymiseen vaikutti myös ETA:n valvontaelimen kanta. Joulukuussa 1994 ESA kehotti Norjan metsänomistajajärjestölle lähettämässään kirjeessä alueellistamaan neuvotteluja.

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

4.1 Puukaupan rakenne ja toiminta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata puumarkkinoiden rakennetta ja toimintaa Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa, valottaa EU:n kilpailuoikeuden, ns. Rooman sopimuksen kilpailu- ja markkinoiden keskeisiä periaatteita sekä tarkastella Pohjoismaiden uusia kilpailulakeja suhteessa EU-normistoon ja puumarkkinoiden toimintaan. EU:n kilpailulainsäädännön tarkastelu on keskittynyt Rooman artikloihin 85 ja 86, joissa kielletään yritysten keskinäinen kilpailua rajoittava yhteistyö ja määrävän markkina-aseman väärinkäyttö.

Pohjoismaille on yhteistä yksityismetsien keskeinen merkitys teollisuuden puuraaka-aineen hankinnassa. Yksityisillä metsänomistajilla on siten merkittävä asema puumarkkinoilla paitsi yksittäisinä puunmyyjinä, myös etujärjestöjensä kautta. Metsänomistajien järjestö rakenne on Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa samankaltainen: voidaan erottaa keskustaso, alueellinen taso ja paikallinen taso. Myyjä- ja ostajajärjestöjen välisissä hintaneuvotteluissa, joita ensimmäisen kerran käytiin Suomessa vuonna 1948, valtakunnallisella keskusjärjestöllä on ollut keskeinen asema. Ruotsissa ja Norjassa alueelliset metsänomistajayhdistykset ovat perinteisesti ottaneet osaa puukaupan hintaneuvotteluihin. Ne myös omistavat omaa metsäteollisuutta ja ovat enemmän puukaupallisesti suuntautuneita kuin Suomen metsänhoitoyhdistykset.

Myös Saksassa yksityismetsänomistajat ovat muodostaneet metsätaloudellisia yhdistyksiä huolehtimaan myyntineuvotteluista puolestaan. Vaihtoehto tälle on puun myynti teollisuudelle välittäjien kautta. Teollisuus hankkii 60 % tarvittavasta puusta välittäjiltä. Huomattavin metsänomistaja on kuitenkin valtio, joka omistaa 40 % tuottavasta metsämaa-alasta. Valtio on näin ollen myös merkittävä puumarkkinoiden myyjäosapuoli.

Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa raakapuuta ostavan teollisuuden rakenne on samanlainen. Kuitupuuta käyttävä massa- ja paperiteollisuus on yksikkökooltaan suurta ja keskittynyttä. Ostajina on alueittain vain muutama iso tehdas. Ruotsissa ja Norjassa suuret puunostajat ovat yhteisesti muodostaneet osakeyhtiömuotoisia hankintayhteistyöorganisaatioita. Suomessa tällaiset puunhankintayhtiöt toimivat vain yhden konsernin lukuun. Tukkipuun ostajina toimivat sahat ovat kooltaan kuiduttavaa teollisuutta pienempiä. Suomessa sahatteollisuus on Ruotsia enemmän integroitunutta.

Tarkasteltavista maista ainoastaan Suomessa on koko metsäteollisuuden yhteinen keskusjärjestö. Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa massa- ja paperiteollisuus sekä puutavarateollisuus ovat järjestäneet edunvalvontansa erikseen.

Ruotsissa metsäteollisuusyritykset omistavat 40 % metsien pinta-alasta. Omistusosuus kasvoi hiljattain kun valtion metsäomaisuutta siirrettiin valtiolenemmistöisen metsäteollisuuskonsernin (AssiDomän) hallintaan. Suomessa ja Norjassa yritykset eivät ole yhtä huomattavia metsänomistajia.

Puukaupan hinnanasetanta on Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa tähän asti perustunut puun myyjien ja ostajien järjestöjen välisiin hintasopimuksiin. Hankintavuosina 1978/79–1990/91 Suomessa tehtiin koko maan ja kaikki keskeiset raakapuulajit kattavat hintasuositussopimukset, joissa sovittiin sekä puun hinnoista että määristä. Vuosina 1991–1994 vallitsi puumarkkinoilla sopimukseton tila. Ruotsissa on aiemmin käyty kauppaa alueellisten hintalistojen pohjalta. Aivan viime vuosina yksipuoliset, so. myyjän tai ostajan listat ovat korvanneet yhteisesti sovitut listahinnat. Norjassa kuitupuulla on ollut valtakunnalliset sopimukset, kun taas tukkipuun hintaneuvottelut on 1980-luvun puolenvälin jälkeen hajautettu alueelliselle tasolle. Saksan puumarkkinoilla esiintyy huomattavia hintaeroja puutavaralajeittain ja alueittain. Paikallisia suuntaa-antavia ”raamisosopimuksia” hinnoista on kuitenkin esiintynyt. Tällöin myyjänä on usein ollut valtio, jota merkittävän markkina- asemansa perusteella voidaan pitää hintajohtajana.

Kaikissa tarkastelun kohteena olleissa maissa osa teollisuuden käyttämästä puusta tulee ulkomailta. Korkein tuontipuun osuus on Suomessa eli noin 15 % hakkuista. Ruotsissa tuontipuun osuus on alle 10 % hakkuista ja Norjassa muutama prosentti. Suomeen, Ruotsiin ja Norjaan tuodaan etupäässä kuitupuuta massateollisuuden raaka-aineeksi. Tukkipuun osuus tuontipuusta on Pohjoismaissa vähäinen. Saksan raakapuutuonnista suurin osa on tukkia.

4.2 Kilpailulainsäädäntö

Kilpailupolitiikan tavoitteena kansallisella tasolla on taata vapaa kilpailu kotimaan markkinoilla, koska kilpailevien markkinoiden katsotaan johtavan tehokkaaseen yhteiskunnan voimavarojen käyttöön. Samasta syystä Euroopan Unionissa kilpailupolitiikan lähtökohta on jäsenmaiden välisen kilpailun esteiden poistaminen.

Tavoitteet ja lähtökohta kilpailulainsäädännön uudistamiselle Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa ovat olleet samansuuntaiset. On haluttu edistää tervettä ja toimivaa kilpailua ja antaa viranomaisille paremmat valmiudet puuttua haitalliseksi katsottaviin kilpailunrajoituksiin. Kilpailulainsäädäntöä on edelleen haluttu kehittää EU:n kilpailusääntöjen suuntaan; ETA-sopimukseen liittyminen ja EU-jäsenyys ovat merkinneet sitoutumista noudattamaan kansainvälistä normistoa, jonka soveltaminen menee kansallisten lakien edelle. Kansalliset lait on haluttu rakenteeltaan samansuuntaisiksi EU:n ja ETA:n kilpailunormien kanssa, vaikkei jäsenyys tähän velvoitakaan.

Perinteisesti pohjoismainen kilpailulainsäädäntö on rakentunut ns. väärinkäyttöperiaatteelle, eli kilpailunrajoituksiin on puututtu silloin kun niistä on aiheutunut haittaa. Haitallisuuden arvioiminen on ollut asiaan perehtyneen viranomaisen tehtävä. Uusien kilpailulakien valmistelussa lähtökohdaksi on otettu EU:n kilpailuoikeuden kieltoperiaate eli haitallisina pidettävien kilpailunrajoitusten lähtökohtainen kieltäminen. Suomessa ja Ruotsissa uuden kilpailulain valmisteluvai-

heessa lakiesitykseen tehdyt muutokset ovat tarkentaneet lakitekstiä lähemmäksi EU:n mallia. Yritysten välinen kilpailua rajoittava yhteistyö on kielletty, Suomessa ja Ruotsissa myös määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Kilpailurikkomusten sakkoseuraamus pohjautuu samoin EU:n järjestelmään.

Sekä Suomen, Ruotsin että Norjan uusi kilpailulaki antaa kilpailua valvovalle viranomaiselle valtuudet myöntää poikkeuslupia kilpailua rajoittavalle järjestelylle, mikäli kilpailunrajoituksen katsotaan tuotantoa tai jakelua tehostamalla tai taloudellista kehitystä edistämällä lisäävän yhteiskunnan hyvinvointia. Ruotsi on sisällyttänyt lakiinsa EU:n mallin mukaisen mahdollisuuden säätää erillisillä asetuksilla ryhmäpoikkeuksia tietyille toimialoille. Suomesta ja Norjasta ryhmäpoikkeusjärjestelmä puuttuu; Norja on tosin uuteen kilpailulakiinsa sisällyttänyt ne sopimusmuodot, joihin lain hintakieltoa ei sovelleta.

Kilpailulakien uudistamistyö on Pohjoismaissa koskettanut myös puukauppaa. Metsänomistajien järjestöt ovat aktiivisesti tuoneet esiin puukaupan erityisaseman. Ruotsissa käytiin uutta kilpailulakia valmisteltaessa keskustelua metsänomistajayhdistyksen toimintamuodon, taloudellisen yhdistyksen, toiminnan eduista kansantaloudelle. Lainvalmistelukomitean esitykseen sisältyi nimittäin tämäntyyppisen yhteistyön salliminen rajoitetussa laajuudessa. Valtiovalta halusi kuitenkin asettaa erilaiset yritysmuodot tasavertaiseen asemaan suhtautumisessa kilpailunrajoituksiin, eikä lopulliseen lakitekstiin kirjattu toimialakohtaisia poikkeuksia. Tähän lienee myös vaikuttanut pyrkimys sopeuttaa kilpailulainsäädäntö EU:n normeja vastaavaksi. Ruotsin uuteen kilpailulakiin tehtiin myöhemmin lisäys, joka mahdollistaa metsänomistajayhdistysten toiminnan silloin kun niiden markkinaosuus ei ylitä 25 %.

Norjassa alkutuottajien myyntiyhteistyötä koskeva poikkeus hintayhteistyön kiellosta lisättiin lakiesityksen valiokuntakäsittelyssä suoraan lakitekstiin nimenomaan yhteiskunnallisten hyötyjen perusteella. Suomessa kilpailuvirasto myönsi Metsäteollisuus ry:n ja MTK:n hintasuositussopimukselle määräaikaisen poikkeusluvan ajalle 1.3.1994– 31.3.1995, ja v. 1995 neuvotellut alueelliset hintasopimukset ovat tätä kirjoitettaessa käsitellyssä.

Uusien kilpailulakien astuttua voimaan kilpailuviranomaiset ovat havainneet puumarkkinoiden toiminnassa kolmenlaista kilpailua rajoittavaa yhteistyötä: myyjien (metsänomistajat) yhteistyö, ostajien (sahayhdistykset, metsäteollisuusyritykset) yhteistyö sekä osapuolten keskinäiset sopimukset.

Ostajien yhtiömuotoista hankintayhteistyötä esiintyy Ruotsissa ja Norjassa. Nämä teollisuuden ”ostokartellit” ovat herättäneet keskustelua erityisesti Ruotsissa, jossa tämänkaltaiset yhteenliittymät ovat joutuneet toimintansa turvaamiseksi hakemaan kilpailuvirastolta poikkeuslupaa. Suomessa kilpailunrajoituksista puhuttaessa on tarkoitettu lähinnä hinta- ja markkinoidenjaksosopimuksia. Jatkossa myös Suomessa olisi syytä tarkastella lähemmin ostajien vähäisen lukumäärän mahdollisia vaikutuksia erityisesti kuitupuumarkkinoiden toimintaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Saksan raakapuumarkkinoilla toimivan välittäjäportaatan toiminnan tarkastelu voisi tarjota hyödyllistä informaatiota Suomen raakapuumarkkinoiden kehittämiseksi.

Puumarkkinoiden instituutioiden muutokset eivät välttämättä ole yksinomaan lainsäädännön vaatimuksista lähteneitä. Julkisuudessa käydyn keskustelun perusteella esimerkiksi Norjan ja myös Suomen metsänomistajajärjestöissä on ollut kannatusta alueellisiin hintaneuvotteluihin siirtymiselle riippumatta ETA:n ja EU:n lainsäädännöstä.

EU:n ja ETA:n kilpailuoikeus näyttää kieltoperiaatteen mukaisesti suhtautuvan tiukan kieltävästi valtakunnallisiin hintasopimuksiin, mutta suopeammin alueellisiin sopimuksiin. Pohjoismaissa puukaupan järjestelmiä tultaneen jatkossa kehittämään siten, että EU:n ja ETA:n kilpailulainsäädännön vaatimukset tulevat entistä selvemmin huomioonotetuiksi.

Lähdeluettelo

- Airaksinen, P. 1994. Puukauppasopimus. Tapion taskukirja, 22. uudistettu painos. s. 440–448.
- Allihn, A. 1994. Aufgaben und Chancen des Holzhandels bei veränderter Organisation des Holzabsatzes. Julkaisussa Rohholzabsatz als Organisationsproblem. Forstliche Forschungsberichte München 136/1994, s. 74–87.
- Att vara skogsägare i Sverige. Skogsbruket 2/1992, s. 26–27, 31.
- Baardsen, S. & Hoen, H.F. 1987. Ulike markedsformer og det norske massevirkemarkedet. Norsk Skogbruk 5/1987.
- Bergfors, U., Bergman, M. & Hultkrantz, L. 1989. Konkurrensen på den svenska virkesmarknaden. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för skogsekonomi. Rapport 86. 79 s.
- Bergman, M. 1994. Konkurrensen på virkesmarknaden och den nya konkurrenslagen. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för skogsekonomi. Arbetsrapport 187.
- & Brännlund, R. 1992. Measuring Oligopsony power. An application to the Swedish Pulp and Paper Industry. Umeå Economic Studies 285. 19 s.
- Bericht über Lage und Entwicklung der Forst- und Holzwirtschaft 1994. Auszug aus dem Agrarbericht der Bundesregierung. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten. 69 s.
- Bernitz, U. 1993. Den nya konkurrenslagen. Juristförlaget. 83 s.
- Brännlund, R. 1988. The Swedish roundwood market - an econometric analysis. Dissertation. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för skogsekonomi. Rapport 82. 203 s.
- 1992. Measurement of welfare losses in disequilibrium markets - with an application to the Swedish timber market. Julkaisussa Solberg, Birger (toim.): Proceedings of the biennial meeting of the Scandinavian Society of Forest Economics, Gausdal, Norway, April 1991. Scandinavian forest economics No. 33. s. 284–311.
- , Johansson, P.-O. & Löfgren, K.G. 1985. An econometric analysis of aggregate sawtimber and pulpwood supply in Sweden. Forest Science 31: 595–606.
- Davner, L. 1993. De enskilda skogsägarna avverkar årligen 43 miljoner kubikmeter. Skogen 12/1993.
- Et sentralt drama i flere akter. Skogeieren 14/1994, s. 6–7.
- Falkeid, S. 1994. Prisforhandlingsmonster for massevirke: Hektisk motevirksomhet. Skogeieren 16/1994, s. 6.
- Forestry in Norway 1991. 3. ed. Det norske Skogselskap. 24 s.
- Hagman, R. 1992. Uudistuva kilpailulainsäädäntö ja Euroopan yhteisön kilpailusääntö. Kilpailuviraston vuosikirja 1992, s. 15–24.
- 1994. Kilpailulakien valvonta käytännössä - MTK ja puunmyyntisopimus. Alustus Suomen Lakimiesliiton seminaarissa ”Kohti tehokkaampaa kilpailua”. Helsinki 6.6.1994.

- HE 162/1991. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kilpailunrajoituksista . Vuoden 1991 Valtiopäivät, asiakirjat A 4: Hallituksen esitykset 151–210. Eduskunta, Helsinki 1992.
- Hjelm, L. 1991. Metsänhoitoyhdistykset. Tapion taskukirja, 21. uudistettu painos. s. 74–77.
- Höhere Preise für Papierholz in Bayern abgeschlossen. Holz-Zentralblatt 26.10.1994.
- Ihalainen, R. 1992. Yksityismetsänomistuksen rakenne 1990. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 405.
- Jauhiainen, H. 1995. Neljät hintaneuvottelut. Metsälehti 2/1995.
- Kilpailulainsäädännön uudistaminen. 1991. Kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö. Komiteamietintö 1991:15. Kauppa- ja teollisuusministeriö. 189 s.
- Kilpailuvirasto 1994. Poikkeuslupa Metsäteollisuus ry:n ja Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry:n sopimille puukaupan hinta- ja määräsuositussopimuksille. Päätös 4.3.1994. Dno 88/67/94.
- Kivivuori, U. 1995. Metsänhoitoyhdistyksen työmaa laajenee. Metsälehti 2/1995.
- Konkurrans for effektiv ressursbruk. En utredning fra et utvalg oppnevnt 2. februar 1990. Norges offentlige utredninger (NOU) 1991:27. Oslo 1991.
- Konkurrens för ökad välfärd. Remissyttranden över betänkande (SOU 1991:59) av konkurrenskommittén. Näringsdepartementet, Ds 1992:11.
- Kuuluvainen, J. & Mikkola, E. 1993. Vanhat ja uudet puukaupan pelisäännöt. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen katsaus 4/1993, s. 14–21.
- , Hetemäki, L., Ollonqvist, P., Ovaskainen, V., Pajuoja, H., Salo, J., Seppälä, H. & Tervo, M. 1988. The Finnish roundwood market: An econometric analysis. Finnish economic papers 1 (2): 191–204.
- , Karppinen, H. & Ovaskainen, V. 1995. Landowner objectives and nonindustrial private timber supply. Forest Science, manuscript #940605. Revised version, February 1995. 28 s.
- Kymmene Oy:n vuosikertomus 1993.
- Landbruksteljinga 1989. Hefte VII, Skogbruk-Utmarksressursar. Noregs offisielle statistikk NOS C 005. Statistisk sentralbyrå 1992.
- Lunnan, A. 1987. Tømmermarknaden i Vest-Tyskland. Norsk Skogbruk 7–8/1987.
- 1988. Marknader og ressursutnytting i skogbruk. Landbrukspolitisk Forskningsprogram. Noregs landbruksvitenskaplege forskningsråd. Arbeidsrapport nr. 5. 38 s.
- Metsähallituksen toimintakertomus 1993.
- Metsä- ja puutalouden organisaatiot. 1991. Tapion taskukirja, 21. uudistettu painos. s. 63–67.
- Metsäliitto-Yhtymän vuosikertomus 1993.
- Metsätilastollinen tietopalvelu 1994. Ostomäärät tai hakkuumäärät hakkuuvuonna 1993/94. Metsäntutkimuslaitos.
- Metsätilastollinen vuosikirja 1992, 1993–94. Metsäntutkimuslaitos.
- Metsätilastotiedote 259/1994. Metsäntutkimuslaitos.

- Mikkola, H. 1992. Förbjuden konkurrensbegränsning. EG, EES och Finland. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi. Rättsvetenskapliga institutionen. Ser. A:386. 93 s.
- Nenola, E. 1994. AssiDomän yhdistää Ruotsin metsät ja eurooppalaisen pakkausalan. Metsävaltio 7/1994, s. 16–17.
- Niiranen, O. 1993. Metsätalouden tukimuodot Saksassa, Ranskassa, Ruotsissa, Irlannissa, Tanskassa, Norjassa, Iso-Britanniassa ja Itävallassa. MTK r.y., metsäosastoryhmä.
- Norges skogeierforbund: Årsberetning 1992, 1993.
- Näringsutskottets betänkande 1992/93:NU 17: Ny konkurrenslagstiftning. Näringsutskottets betänkanden och yttranden Nr 1–37, 1y–10y. Riksdagen 1992/93, protokollbihang. Band E14.
- Ot.prp. nr. 41. (1992/93) Om A. Lov om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurrensloven) B. Lov om pristiltak. Kongelige proposisjoner og meldinger fremsatt for 137. Storting 1992–93 inneholdende Ot.prp. nr. 1–42 fremsatt for odelstinget.
- Ott, W. 1992. Die Waldbesitzstruktur aus der Sicht einer westdeutschen Landesforstverwaltung (Baden-Württemberg). Julkaisussa Die Waldbesitzstruktur in Deutschland als Problem der Forst- und Holzwirtschaft. Forstliche Forschungsberichte München 121/1992, s. 33–41.
- Partene enige om forhandlinger. Skogeieren 12/1994, s. 3.
- Persson, M. 1993. Kostnad och storlek inom skogsägarerörelsen. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för skogsekonomi. Arbetsrapport 164. 54 s.
- Raunio, H. 1994. Puu ei ole bulkkituote. Tekniikka ja talous 17.2.1994.
- Ripatti, P. 1994. Yksityismetsien omistusrakenteen muutokset. Julkaisussa: Ovaskainen, V. & Kuuluvainen, J. (toim.). Yksityismetsänomistuksen rakennemuutos ja metsien käyttö. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 484: 12–27.
- Rönnbäck, Håkan 1994. Konkurrencen på virkesmarknaden och den nya konkurrenslagen. Julkaisussa: Skogspolitiska problem. Tretton PM av Jägmästarstudenter. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för skogsekonomi. Arbetsrapport 208, s. 131–145.
- Sammanfattning av betänkandet (SOU 1991:59) Konkurrens för ökad välfärd. Regeringens proposition, ny konkurrenslagstiftning. Prop. 1992/93:56. Bilaga 1. Regeringens propositioner Nr 56–65. Riksdagen 1993.
- Sihvonen, A. 1988. Raakapuumarkkinat Suomessa - markkinoiden rakenne ja kilpailuolosuhteet. Elinkeinohallituksen tutkimusosaston selvityksiä 1/1988. 96 s.
- Simula, A-L. 1992. Puun hinnanmääritysjärjestelmä 1980-luvulla ja hintaseurannan kehittämistarpeet. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja ja artikkeleita N:o 99. 130 s.
- Skogavvirkning 1991/92, 1992/93. Norges offisielle statistikk C 86, C 153. Statistisk sentralbyrå 1993, 1994.
- Skogsstatistisk årsbok 1986, 1987, 1992, 1994. Sveriges officiella statistik. Skogsstyrelsen.
- Skogstatistikk 1987, 1989, 1990, 1991, 1992. Norges offisielle statistikk B 834, B 970, C 17, C 59, C113. Statistisk sentralbyrå 1989, 1991, 1992, 1993.
- Statistischer Monatsbericht 3/1994. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten.

- Statistisches Jahrbuch über Ernährung, Landwirtschaft und Forsten der Bundesrepublik Deutschland 1993. Landwirtschaftsverlag GmbH, Münster-Hiltrup 1993.
- Statistisk årbok 1990–93. Norges offisielle statistikk B 921, B 980, C 32, C 85. Statistisk sentralbyrå 1990–93.
- Svanborg, A. 1994. Ruotsin metsänomistajaorganisaatio ja puumarkkinat. Moniste 30.8.1994.
- Svendsrud, A. 1991. Norsk skogbruk og skogpolitikk ved tilpasning til EF's indre marked. Senter for forskningsoppdrag. 73 s.
- Talousvaliokunnan mietintö n:o 14 hallituksen esityksestä laiksi kilpailunrajoituksista (1992 vp – TaVM 14 – HE 162/1991 vp). Vuoden 1991 valtiopäivät, asiakirjat C 2. Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot. Eduskunta, Helsinki 1993.
- Tapion vuosikirja 1993. Metsäkeskus Tapio 1994.
- Timonen, P. 1994. EU:n ja ETA:n kilpailusäännöt ja Suomen kilpailunrajoituslaki. Alustus Suomen Lakimiesliiton seminaarissa ”Kohti tehokkaampaa kilpailua”. Helsinki 6.6.1994.
- Toppinen, A. 1995. Econometric forecasting model of sawlog and pulpwood markets in Finland, 1960-93. Manuscript 1.4.1995. 78 s.
- Vainio, M. 1994. Metsäteollisuuden yritys rakenne ja puunhankinta. Tapion taskukirja, 22. uudistettu painos, s. 526–534.
- Valtanen, H. 1994. Suomen suurlähetystö, Bonn. Telefax 21.4.1994.
- 1995. Telefax 21.2.1995.
- Wechselberger, H-J. 1992. Waldbesitzstruktur, Forstorganisation und Forstverwaltungen in Deutschland als Problem der Forst- und Holzwirtschaft. Julkaisussa Die Waldbesitzstruktur in Deutschland als Problem der Forst- und Holzwirtschaft. Forstliche Forschungsberichte München 121/1992, s. 52–63.
- Vuoden alussa 296 mh-yhdistystä. Maaseudun tulevaisuus 16.2.1995.
- Ylitalo, E., Mäki-Simola, E. & Turunen, J. 1990. Markkinapuun alueittaiset hankintamäärät ja kulkuvirrat vuonna 1988. Folia Forestalia 758. 51 s.

Ruotsin kilpailulaki

annettu 14. tammikuuta 1993.

Valtiopäivien päätöksellä säädetään seuraavaa.

Johdattelevia säännöksiä

- 1 § Tämän lain tavoitteena on poistaa ja ehkäistä tehokkaan kilpailun esteitä tavaroiden, palveluiden ja muiden hyödykkeiden tuotannossa ja kaupassa.
- 2 § Tätä lakia ei sovelleta työnantajien ja työntekijöiden välisiin sopimuksiin palkoista ja muista työehdoista.
- 3 § Tässä laissa *yrityksellä* tarkoitetaan fyysistä tai juridista henkilöä joka harjoittaa taloudellista tai kaupallista toimintaa. Siltä osin kuin tällainen toiminta esiintyy viranomaistoiminnassa, ei sitä kuitenkaan sisällytetä käsitteeseen yritys.

Yritykseksi katsotaan myös yritysten yhteenliittymä.

Mitä laissa sanotaan *sopimuksista* sovelletaan myös

1. yritysten yhteenliittymien päätöksiin; ja
2. näihin rinnastettaviin yritysten menettelyihin.

- 4 § *Yrityskaupalla* tarkoitetaan tässä laissa maassa toimintaa harjoittavan yrityksen hankintaa. Yrityskaupaksi lasketaan myös liikkeen osto sekä fuusio.

Kauppa jossa omistusoikeus ei siirry yritykselle tai liikkeelle kokonaisuudessaan katsotaan yrityskaupaksi lain mukaan vain mikäli kauppa antaa mahdollisuuden käyttää merkittävää valtaa yrityksessä tai liikkeessä.

- 5 § Mikäli tietyssä tapauksessa voidaan soveltaa niin tätä lakia kuin kilpailusäädöksiä laissa (1992:1317) Euroopan taloudellisesta yhteistyöalueesta (ETA), tulee päätöksen tämän lain nojalla olla yhteensopiva näiden säädösten kanssa.

Tätä lakia ei saa soveltaa hintojen määrittämiseen CECA-lain (1972:762) tarkoittamalla tavalla, mikäli tämä ei ole yhteensopivaa lain 1 §:n sopimussäädösten kanssa.

Kielletyt kilpailunrajoitukset

Kilpailua rajoittava yhteistyö yritysten välillä

- 6 § Jollei muuta seuraa päätöksestä 8 tai 15 § tai 13 tai 17 § mukaan, ovat yritysten väliset sopimukset kiellettyjä mikäli niiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua Ruotsin markkinoilla merkittäväällä tavalla tai mikäli ne antavat sellaisen tuloksen.

Tämä koskee erityisesti sellaisia sopimuksia joihin sisältyy että

1. osto- tai myyntihinnat tai muut kaupan ehdot määrätään suoraan tai epäsuorasti,
2. tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä tai investointeja rajoitetaan tai valvotaan,
3. markkinat tai ostolähteet jaetaan,
4. erilaisia ehtoja sovelletaan samanarvoisiin vaihdantatoimiin, jolloin tietyt kauppakumppanit saavat kilpailuetua, tai
5. sopimuksenteon ehdoksi asetetaan että toinen osapuoli sitoutuu äärimmäisiin velvoitteisiin joilla ei luonteeltaan eikä kauppatavan mukaan ole yhteyttä sopimuksen kohteen kanssa.

- 7 § Sopimus tai sopimusehdot jotka ovat kiellettyjä 6 §:n mukaan ovat pätemättömiä.

Päätökset poikkeuksista

- 8 § Kilpailuvirasto voi erityistapauksessa päättää poikkeuksesta 6 §:n kieltoon mikäli sopimus
1. auttaa parantamaan tuotantoa tai jakelua tai edistämään teknistä tai taloudellista kehitystä,
 2. turvaa kuluttajille kohtuullisen osuuden voitosta joka näin saavutetaan,
 3. vain velvoittaa kyseessä olevat yritykset rajoituksiin jotka ovat välttämättömiä kohdan 1 tavoitteen saavuttamiseksi, ja
 4. ei anna mainituille yrityksille mahdollisuutta syrjäyttää kilpailua olennaiselle osalle kyseessä olevista tuotteista.
- 9 § Mikäli yritys haluaa että poikkeus 8 §:n mukaan myönnetään, pitää sen ilmoittaa sopimus Kilpailuvirastolle.
- Kilpailuvirasto ei saa tehdä päätöstä poikkeuksesta ennenkuin yritys on tehnyt tällaisen ilmoituksen.
- 10 § Päätöksessä poikkeuksesta 8 §:n mukaan on käytävä ilmi mistä ajankohdasta poikkeus on voimassa. Tämän ajankohdan saa asettaa aikaisemmaksi kuin päätöksen ajankohdan.
- Päätös saa olla voimassa tietyn ajan, ja siihen saa yhdistää ehdot ja rajoitukset.
- 11 § Päätöksen poikkeuksesta 8 §:n mukaan saa uudistaa mikäli ilmoitetut edellytykset ovat edelleen voimassa.

Poikkeuspäätöksen purkaminen tai muuttaminen

- 12 § Kilpailuvirasto saa purkaa tai muuttaa päätöksen poikkeuksesta, mikäli
1. seikat joihin päätös perustui ovat muuttuneet olennaisella tavalla,
 2. ne joita päätös koskee rikkovat peruutusta joka on annettu päätöksessä,
 3. päätös perustui vääriin tai harhaanjohtaviin tietoihin, tai
 4. ne joita päätös koskee väärinkäyttävät poikkeusta.
- Tapauksissa jotka mainitaan ensimmäisen kappaleen kohdissa 2 - 4 saa päätöksen purkaa taannehtivasti.

Poikkeukset kun päätöstä ei anneta tiedoksi tietyssä ajassa

- 13 § Mikäli Kilpailuvirasto ei ole tehnyt päätöstä selityksineen hakemuksesta 9 §:n mukaan kolmessa kuukaudessa siitä kun hakemus saapui virastoon, katsotaan poikkeus 6 §:n kiellosta myönnetyksi hakemuksen mukaisesti viiden vuoden ajaksi laskettuna sopimuksen solmimisen ajankohdasta.
- Tämä ei päde mikäli Kilpailuvirasto tekee kolmen kuukauden aikana vastaväitteen sopimusta kohtaan.
- 14 § Kilpailuvirasto saa peruuttaa poikkeuksen sopimukselle, joka poikkeus on myönnetty 13 §:n mukaan, mikäli sopimuksella on seurauksia jotka ovat yhteensopimatomia 8 §:n kanssa.

Tukholman käräjäoikeuden tiedoksi antamat poikkeukset

- 15 § Tukholman käräjäoikeus saa harkintansa mukaan 23 §:n määräysten nojalla, yhden osapuolen vaatimuksesta päättää 8 §:n mukaisesta poikkeuksesta sopimukseen joka on kielletty 6 §:n nojalla mutta joka täyttää edellytykset poikkeukseen 8 §:n nojalla. Tällöin sovelletaan 10 §:ää.

16 § Kilpailuvirasto saa uusia, purkaa tai muuttaa 15 §:n nojalla tehdyn päätöksen. Tällöin sovelletaan 11 ja 12 §:ää.

Ryhmäpoikkeukset

17 § Poikkeus 6 §:n kiellosta pätee sopimusryhmille jotka täyttävät 8 §:n edellytykset (*ryhmäpoikkeus*).

Ensimmäisessä kappaleessa mainitut sopimusryhmät eritellään hallituksen tai hallituksen määräämän viranomaisen täytäntöönpanosäännöksissä.

Sopimuksia jotka sisältävät ryhmäpoikkeuksen ei tarvitse ilmoittaa 9 §:n nojalla poikkeuksen myöntämistä varten. Sellaiset sopimukset saa toki ilmoittaa.

18 § Kilpailuvirasto saa peruuttaa poikkeuksen joka on voimassa sopimukselle ryhmäpoikkeuksen perusteella, mikäli sopimuksella on seurauksia jotka ovat yhteensopimattomia 8 §:n kanssa.

Hallitsevan aseman väärinkäyttö

19 § Hallitsevan aseman väärinkäyttö Ruotsin markkinoilla yhden tai useiden yritysten puolelta on kiellettyä.

Tällainen väärinkäyttö voi erityisesti käsittää

1. suoran tai epäsuoran pakottamisen kohtuuttomiin osto- tai myyntihintoihin tai muihin kauppaehtoihin,
2. tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen kuluttajille haitallisen rajoittamisen,
3. erilaisten ehtojen soveltamisen erilaisille vaihdantatoimille, jolloin tietyille kauppakumpaneille koituu haittaa, tai
4. asettaa sopimuksen solmimiselle ehtoja, joiden mukaan toinen sopimusosapuoli ottaa itselleen äärimmäisiä sitoumuksia joilla ei luonteeltaan tai kauppatavan mukaan ole mitään yhteyttä sopimuksen kohteen kanssa.

Puuttumattomuustodistus

20 § Kilpailuvirasto saa yrityksen hakemuksen perusteella julistaa ettei sopimus tai menettely sisällä jotakin kielloista 6 tai 19 §:ssä tietojen mukaan jotka yritys on jättänyt tai jotka muuten ovat viraston saatavilla ja ettei virastolla ole sen takia syytä puuttua asiaan tämän lain nojalla (*puuttumattomuustodistus*).

Tällainen päätös muodostaa esteen Kilpailuvirastolle päättää 23 §:n 1 kappaleen mukaisista velvoitteista tai tehdä haaste kilpailuvahinkomaksusta 26 §:n nojalla.

21 § Kilpailuvirasto saa purkaa päätöksen 20 §:n nojalla, mikäli

1. päätöksen pohjana olleet seikat ovat muuttuneet olennaisella tavalla,
2. päätös perustui väärin tai harhaanjohtaviin tietoihin, tai
3. Markkinatuomioistuin muuttaa lain sovellusta siten, että selvästi ilmenee että päätöksen sisältämä sopimus tai menettely kuuluu 6 tai 19 §:n kiellon piiriin.

Käsittelysääntö Kilpailuvirastolle

22 § Niin pian kun 9 §:n mukainen ilmoitus tai 20 §:n mukainen hakemus koskien sopimusta on tullut Kilpailuvirastoon on viraston annettava niille sopimusosapuolille jotka eivät ole hakijoita tilaisuus ilmoitusta tai hakemusta koskevaan lausuntoon.

Toimenpiteet kiellettyjä kilpailunrajoituksia vastaan

23 § Kilpailuvirasto voi määrätä yrityksen lopettamaan rikkomukset 6 tai 19 §:n kieltoja kohtaan.

Mikäli Kilpailuvirasto tietyssä tapauksessa päättää olla antamatta tiedoksi tällaista määräystä, saa Tukholman käräjäoikeus tämän tehdä rikkomuksen kohteena olevan yrityksen hakemuksesta.

24 § Määräys 23 §:n nojalla on voimassa välittömästi, ellei toisin päätetä.

25 § Mikäli on olemassa erityisiä syitä, saa määräyksen 23 §:n nojalla ilmoittaa ajalle kunnes kysymys on lopullisesti käsitelty. Käräjäoikeus saa antaa tiedoksi tällaisen määräyksen vain kunnes oikeudenkäynti on aloitettu.

Kilpailuvahinkomaksu

26 § Tukholman käräjäoikeus saa Kilpailuviraston haasteesta päättää että yrityksen tulee maksaa erityinen maksu (*kilpailuvahinkomaksu*), mikäli yritys tai joku sen lukuun toimiva tahallisesti tai varomattomuuttaan on

1. rikkonut 6 tai 19 §:n kieltoa, tai
2. laiminlyönyt ehdon joka on päätetty 10 §:n toiseen kappaleeseen nojautuen.

Maksu koituu valtion hyväksi.

27 § Kilpailuvahinkomaksuksi tulee vahvistaa vähintään viisituhatta kruunua ja enintään viisi miljoonaa kruunua tai korkeampikin summa, ei kuitenkaan yli kymmentä prosentiksi yrityksen liikevaihdosta edellisellä tilikaudella.

Kun haaste on suunnattu useita yrityksiä vastaan tulee korvaus vahvistaa kullekin erikseen.

28 § Kilpailuvahinkomaksua määrättäessä tulee erityisesti ottaa huomioon rikkomuksen vakavuus ja sen ajallinen kesto.

Vähäisissä tapauksissa ei korvausta tule määrätä.

29 § Kilpailuvahinkomaksua 26 §:n ensimmäisen kappaleen kohdan 1 perusteella ei saa määrätä toimenpiteistä joihin on ryhdytty

1. sen jälkeen kun 9 §:n mukainen ilmoitus tai 20 §:n mukainen hakemus on saapunut Kilpailuvirastoon ja ennen kuin päätös ilmoituksesta tai hakemuksesta perusteluineen on saanut lainvoiman, mikäli toimenpiteet kuuluvat ilmoituksessa tai hakemuksessa kuvatun toiminnan piiriin, tai
2. siltä ajalta jolloin puuttumattomuusratkaisu on ollut voimassa, mikäli ratkaisua ei ole purettu 21 §:n 2 momentin nojalla.

Ensimmäisen kappaleen kohta 1 ei päde mikäli Kilpailuvirasto kuukauden kuluessa ilmoituksen tai hakemuksen saapumisesta tekee selväksi että 6 § on viraston mielestä soveltamiskelpoinen ja ettei ole syytä soveltaa 8 §:ää tai että 19 § on soveltamiskelpoinen. Tällaisen päätöksen saa antaa tiedoksi vain mikäli on ilmeistä ettei päätöstä voida myöntää tai puuttumattomuusratkaisua julistaa.

30 § Kilpailuvahinkomaksun saa määrätä vain mikäli haasteanomus on annettu tiedoksi sille jolle vaatimus esitetään viiden vuoden kuluessa rikkomuksen päättymisestä.

Maksua ei saa määrätä toimenpiteistä jotka sisältyvät määräykseen joka on annettu tiedoksi sakon yhteydessä tämän lain mukaan.

31 § Määrätty kilpailuvahinkomaksu jää pois siltä osin kun toimeenpanoa ei ole tapahtunut viidessä vuodessa siitä kun tuomio sai lainvoiman.

32 § Taataksaan vaatimuksaan kilpailuvahinkomaksusta saa Tukholman käräjäoikeus päättää takavarikosta. Tällöin on voimassa soveltuvin osin mitä on mainittu oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa takavarikosta velkomuksissa.

Vahingonkorvaus

33 § Mikäli yritys tahallisesti tai varomattomuuttaan rikkoo kieltoa 6 tai 19 §:ssä, pitää yrityksen korvata vahinko joka näin koituu toiselle yritykselle tai sopimusosapuolelle.

Oikeus tällaiseen korvaukseen jää pois, ellei haastetta nosteta viiden vuoden kuluessa siitä kun vahinko ilmeni.

Tukholman käräjäoikeudella on aina toimivalta käsitellä vahingonkorvauskysymyksiä tämän pykälän nojalla.

Yrityskauppa

Yrityskauppakielto ym.

34 § Tukholman käräjäoikeus saa Kilpailuviraston haasteesta kieltää yrityskaupan joka liittyy 37 §:n mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen.

Kauppa on kiellettävä, mikäli

1. se luo tai vahvistaa hallitsevan aseman joka olennaisesti ehkäisee tai on omiaan ehkäisemään tehokkaan kilpailun esiintymisen tai kehityksen Ruotsin markkinoilla kokonaisuudessaan tai merkittävin osin, ja
2. tämä tapahtuu tavalla joka on vahingollista yleisestä näkökulmasta.

Kieltoa ei saa julistaa kun kyseessä on kauppa joka on tapahtunut ruotsalaisessa tai ulkomaisessa pörssissä, auktorisoidulla markkinapaikalla tai muilla säädellyillä markkinoilla tai huudon kautta pakkohuutokaupassa. Sen sijaan voidaan ostaja määrätä myymään sen mikä on hankittu.

35 § Yrityskauppakielto tarkoittaa että tämän jälkeen kaupasta tulee pätemätön.

36 § Mikäli on riittävää poistaa yrityskaupan haitalliset vaikutukset, ostaja on 34 §:n mukaisen kiellon asemesta määrättävä

1. myymään yritys, liike tai osa liikkeestä, tai
2. toteuttamaan jokin muu kilpailua edistävä toimenpide.

Ilmoitus yrityskaupasta

37 § Yrityskaupasta on jonkun kauppasopimuksaan osapuolista ilmoitettava Kilpailuvirastolle, mikäli osallisten yritysten liikevaihto ylittää edellisenä tilikautena neljä miljoonaa kruunua.

Mikäli ostaja kuuluu ryhmään joka koostuu useista yrityksistä joilla on yhteisiä omistajaintressejä tai jotka toimivat yhdessä jollain muulla tavalla, tulee ryhmän yhteenlaskettua vuosiliikevaihtoa pitää ostajan liikevaihtona.

Kaupaan erityinen tutkinta

38 § Kilpailuvirasto voi päättää toteuttaa erityisen tutkinnan yrityskaupasta joka on ilmoitettu 37 §:n mukaisesti.

Tällainen päätös tulee antaa tiedoksi 30 päivässä ilmoituksen saapumisesta Kilpailuvirastoon. Tänä aikana ei saantosopimuksen osapuoli saa ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin kaupan toteuttamiseksi.

Haaste yrityskaupasta

39 § Haaste Tukholman kärjäoikeudessa 34 tai 36 §:n mukaisesti saadaan nostaa vastakun on tehty päätös erityisestä tutkinnasta 38 §:n mukaan.

Haaste tulee nostaa kolmen kuukauden kuluessa päätöksestä. Kärjäoikeus saa Kilpailuviraston anomuksesta pidentää aikaa korkeintaan kuukaudella kerrallaan, mikäli kauppasopimuksen osapuolet tai, mikäli kauppa on tapahtunut 34 §:n kolmannessa kappaleessa ilmaistulla tavalla, ostaja myöntyy tähän tai mikäli on olemassa erityisiä syitä.

40 § Mikäli Kilpailuvirasto on päättänyt jättää yrityssaannon ilman toimenpiteitä, ei 39 §:n ensimmäisen kappaleen mukaista haastetta saa nostaa koskien kauppaa.

Tämä ei tosin päde mikäli kauppasopimuksen osapuoli on jättänyt väärän tiedon joka on vaikuttanut päätökseen.

Kielto lopullista käsittelyä odotellessa

41 § Mikäli on perusteltua että yleinen intressi painaa enemmän kuin toimenpiteestä aiheutuva haitta, voi Tukholman kärjäoikeus Kilpailuviraston vaatimuksesta siksi ajaksi kun kysymys 34 tai 36 §:n mukaisesti lopulta on ratkaistu kieltää yrityskauppasopimuksen osapuolia toteuttamasta kauppaa. Mikäli oikeudenkäynti ei jatku, tulee vaatimus esittää kirjallisena.

Vaatimukseen ei saa suostua ilman että kauppasopimuksen osapuolet tai, mikäli kauppa on tapahtunut 34 §:n kolmannessa kappaleessa ilmaistulla tavalla, ostaja on saanut tilaisuuden lausuntoon. Kiireellisissä tapauksissa annetaan kuitenkin toimenpiteiden välittömästi olla voimassa kunnes toisin sovitaan.

Aika jonka kuluessa kauppa-asia on ratkaistava

42 § Kieltoa tai määräystä 34 tai 36 §:n nojalla ei saa antaa tiedoksi myöhemmin kuin kuusi kuukautta sen jälkeen kuin haaste on nostettu kärjäoikeudessa. Tätä aikaa saa pidentää, mikäli kauppasopimuksen osapuolet tai, mikäli kauppa on tapahtunut 34 §:n kolmannessa kappaleessa mainitulla tavalla, ostaja suostuu tähän tai mikäli on olemassa erityisiä syitä. Kieltoa tai määräystä ei kuitenkaan saa antaa tiedoksi myöhemmin kuin kaksi vuotta kauppasopimuksen solmimisesta.

Mikäli kärjäoikeuden tuomiosta valitetaan, tulee Markkinatuomioistuimen ratkaista asia kolmen kuukauden kuluessa valitusajan umpeutumisesta. Mitä sanotaan ensimmäisessä kappaleessa ajan pidentämisestä pätee myös Markkinatuomioistuimen käsittelyyn.

Uudelleen käsittely

43 § Kielto tai määräys 34 tai 36 §:n nojalla ei estä saman asian uudelleen käsittelyä, mikäli on aihetta kumota tai lieventää kielto tai määräys siksi ettei sitä enää tarvita tai voida soveltaa.

Mikäli kärjäoikeus tai Markkinatuomioistuin on jättänyt haasteen yrityskaupasta toimenpiteettä, saa asiaa käsitellä uudestaan vain mikäli sopimusosapuoli on jättänyt vääriä tietoja asiainsuhteista ja näillä on olennainen merkitys päätökselle.

44 § Haasteen uudelleen käsittelystä 43 §:n nojalla voi nostaa Tukholman käräjäoikeudessa Kilpailuvirasto tai se jota päätös koskee.

Haaste 43 §:n 2 momentin nojalla tulee nostaa vuoden kuluessa siitä kun asia on lopullisesti käsitelty.

Tiedonantovelvollisuus ja tutkinta

Yleinen tiedonantovelvollisuus yrityksille ym.

45 § Mikäli tarvitaan Kilpailuviraston tehtävien toimittamiseksi tämä lain nojalla, saa virasto määrätä

1. yrityksen tai jonkun muun toimittamaan tietoja, asiakirjoja tai muuta,
2. sen jolta odotetaan voivan antaa valaistusta asiaan, saapumaan kuulusteluun viraston päättämään aikaan ja paikkaan, tai
3. kunnan tai aluevaltuuston jolla on taloudellista tai kaupallista toimintaa esittämään laskelmat toiminnan menoista ja tuloista.

46 § Määräys 45 §:n nojalla on voimassa välittömästi, mikäli ei toisin päätetä.

Tutkinta selvitetessä kiellon rikkomusta

47 § Tukholman käräjäoikeus saa Kilpailuviraston hakemuksesta päättää että virasto saa toimittaa tutkinnan yrityksessä selvittääkseen onko tämä rikkonut 6 tai 19 §:n kielltoa, mikäli

1. on syytä olettaa että rikkomus on tapahtunut,
2. yritys ei noudata 45 §:n kohdan 1 mukaista määräystä tai muuten on olemassa riski että todisteita salataan tai väärennetään, ja
3. toimenpiteisiin ryhtymisen paino on riittävän suuri korvaamaan loukkauksen tai muun haitan mitä toimenpiteet merkitsevät sille joka joutuu toimenpiteistä kärsimään.

Hakemus tulee tehdä kirjallisesti.

48 § Päätös 47 §:n nojalla saa tarkoittaa muuta kuin yritystä joka on selvityksen kohteena. Sellaisen päätöksen saa antaa tiedoksi vain mikäli

1. mitä säädetään 47 §:n ensimmäisen kappaleen kohdissa 1, ja 3 on täytetty,
2. on erityistä syytä olettaa että todisteita on sillä jota hakemus tarkoittaa, ja
3. tämä ei tee oikaisua 45 §:n kohdan 1 mukaisen määräyksen perusteella tai muuten on olemassa riski että todisteita salataan tai väärennetään.

49 § Kiireellisissä tapauksissa saa päätöksen 47 tai 48 §:n nojalla antaa tiedoksi ilman että se jota asia koskee saa tilaisuuden lausuntoon.

50 § Päätöksen 47 tai 48 §:n nojalla tulee sisältää tietoja

1. tutkinnan kohteesta ja tarkoituksesta,
2. tutkinnan alkamisen ajankohdasta, ja
3. Kilpailuviraston toimivallasta 51 §:n nojalla.

Päätös on voimassa välittömästi, ellei toisin päätetä.

51 § Kun Kilpailuvirasto toimittaa tutkinnan joka on päätetty 47 tai 48 §:n nojalla, on virastolla oikeus

1. tarkastaa kirjanpito ja muut liikeasiakirjat,
2. ottaa kopioita tai otteita kirjanpidosta ja liikeasiakirjoista,
3. pyytää suullisia selityksiä suoraan paikalla, ja
4. saada pääsy huoneistoihin, maa-alueille, liikennevälineisiin ja muihin tiloihin.

Ennenkuin tutkinta alkaa, tulee päätös tästä esittää sille jonka luona tutkinta toteutetaan.

52 § Kun tutkinta josta on päätetty 47 tai 48 §:n nojalla toimitetaan, on sillä jonka luona tutkinta toimitetaan oikeus kutsua oikeudellinen avustaja.

Odottelulla että tällainen apulainen ilmoittautuu ei tutkinta saa alkaa. Tämä ei kuitenkaan päde, mikäli

1. tutkinta näin tarpeettomasti viivästyy, tai
2. tutkinnasta on päätetty 49 §:n nojalla.

53 § Kilpailuvirasto voi pyytää virka-apua kruununvoudilta suorittaakseen 51 § kohtien 1,2 ja 4 tarkoittamat toimenpiteet.

Yhteisiä määräyksiä

- 54 § Toimenpiteillä 45 ja 51 §:n nojalla ei saa tarkoittaa kirjallista käsittelyä
1. jonka sisällön voidaan olettaa olevan sellainen ettei asianajajaa tai tämän apulaista ei saa kuulla asian todistajana, ja
 2. jonka tekee hän tai se jonka eduksi vaikeknemisvelvoite koituu.
- 55 § Määräyksessä 45 §:n nojalla tai tutkinnassa 51 §:n nojalla ei ole mitään velvoitetta paljastaa teknisluontoisia yrityssalaisuuksia.
- 56 § Tämän lain nojalla tiedonantovelvollista ei saa rasittaa tarpeettomasti.

Sakko

Sakon määrääminen

57 § Kieltoon tai määräkseen 23, 34, 36, 41 tai 45 §:n nojalla voidaan yhdistää sakko. Myös päätökseen tutkinnasta 47 tai 48 §:n nojalla saa yhdistää sakon, jotta saadaan yritys tai joku muu mukautumaan tutkintaan.

Vapaaehtoinen haltuunotto yrityskaupan yhteydessä voidaan yhdistää sakkoon. Tällaisen sakon määrää Tukholman käräjäoikeus Kilpailuviraston haasteesta.

58 § Kilpailuvirasto saa määrätä sakon 37 §:n mukaisten velvoitteiden suorittamiseen.

Sakon tuomitseminen

59 § Haasteen tämän lain nojalla määrättävän sakon tuomitsemisesta toimittaa käräjäoikeuteen Kilpailuvirasto. Mikäli kyse on sakosta jonka tuomioistuin on määrännyt yrityksen hakemuksesta saa haasteen tuomitsemisesta toimittaa myös yritys. Tukholman käräjäoikeus on aina toimivaltainen käsittelemään tällaisen haasteen.

Valittaminen

60 § Kilpailuviraston päätöksestä seuraavissa kysymyksissä saa valittaa Tukholman käräjäoikeuteen:

1. poikkeukset 8, 11, 12, 14, 16 aj 18 §:n nojalla,
2. puuttumattomuustodistus 20 ja 21 §:n nojalla,
3. määräykset jotka virasto on antanut tiedoksi 23 §:n 1 kappaleen 25 §:n nojalla, ja
4. määräykset 45 §:n nojalla.

Päätöksestä ensimmäisen kappaleen kohtien 1 - 3 nojalla saa valittaa vain yritys jota päätös koskee.

61 § Kilpailuviraston päätöksestä 29 §:n 2 kappaleen nojalla saa valittaa vain samalla kuin valittaa päätöksestä jonka perusteella virasto lopulta ratkaisee asian.

62 § Muista Kilpailuviraston päätöksistä tämän lain nojalla kuin jotka on mainittu 60 ja 61 §:ssä ei saa valittaa.

63 § Tukholman käräjäoikeuden tuomioista ja päätöksistä seuraavissa jutuissa ja asioissa saa valittaa Markkinatuomioistuimeen:

1. määräykset 23 § 2 mom ja 25 §:n nojalla,
2. kilpailuvahinkomaksu 26 §:n nojalla,
3. takavarikko 32 §:n nojalla,
4. yrityskauppa 34, 36, 41 ja 43 §:n nojalla,
5. tutkinnat 47 ja 48 §:n nojalla, ja
6. valitusten käsittely 60 §:n nojalla.

Päätöksistä oikeudenkäynnin aikana kysymyksissä jotka on mainittu 25, 32 tai 41 §:ssä saa erityisesti valittaa. Päätöksestä 32 tai 41 §:n nojalla joka on annettu tiedoksi ennenkuin oikeudenkäynti on aloitettu saa valittaa ikään kuin päätös olisi tiedoksiannettu oikeudenkäynnin aikana.

Oikeudenkäyntimääräyksiä

64 § Mikäli tästä laista ei muuta määräydy sovelletaan,

1. oikeudenkäyntiä koskien kysymyksissä jotka on mainittu 63 § 1 kappaleen kohdissa 1 - 4, mitä on säädetty oikeudenkäymiskaassa riita-asioista joissa sovintoa ei ole sallittu, ja
2. koskien 63 § 1 kappaleen kohdissa 5 ja 6 mainittujen asioiden käsittelyä, lakia (1946:807) tuomioistuinasioiden käsittelystä.

Mitä sanotaan oikeudenkäymiskaaren kappaleissa 49, 50 ja 52 sanotaan hovioikeudesta tulee sen sijaan koskea Markkinatuomioistuinta.

65 § Kilpailuvirastosta osapuolena jutuissa ja asioissa tämän lain nojalla pätee, kun kyseessä ovat määräykset osapuolelle ja osapuolen poissaolo, mitä oikeudenkäymiskaassa on säädetty valittajasta.

66 § Asian käsittelyssä 41 §:n nojalla milloin oikeudenkäynti ei ole meneillään sovelletaan, lukuunottamatta säädöksiä siitä, mikä pätee kun sellainen asia tulee käsiteltäväksi oikeudenkäynnissä. Kilpailuviraston vastapuolen hakemus kustannusten korvaamisesta voidaan kuitenkin käsitellä yhdessä toimenpidekysymyksen kanssa.

67 § Toimenpide 41 §:n nojalla joka on päätetty kun oikeudenkäynti ei ole meneillään tulee välittömästi purkaa, mikäli Kilpailuvirasto ei päättä erityisestä tutkinnasta 38 §:n nojalla tai, mikäli tällainen päätös on annettu, ei nosta haastetta 39 §:n nojalla. Sama pätee mikäli Kilpailuvirasto päättää jättää yrityskaupan toimenpiteitä.

68 § Ennenkuin juttu yrityskaupasta ratkaistaan, tulee ostajan vastapuolelle kauppasopimuksessa antaa lausuntomahdollisuus. Tämä ei tosin päde kauppaan joka on tapahtunut 34 §:n 3 kappaleessa mainitulla tavalla.

69 § Jutut ja asiat kysymyksissä jotka on mainittu 63 §:n 1 kappaleessa saa käsitellä yhdessä, mikäli tämä on eduksi ratkaisemiselle. Käsitelyn tulee tapahtua sen mukaisesti mitä 64 § 1 kappaleen kohdassa 1 on säädetty.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

1. Tämä laki astuu voimaan 1. heinäkuuta 1993.
2. Tällä lailla kumotaan kilpailulaki (1982:729) ja laki kilpailunrajoitusten kieltämisestä maataloustuotteiden kaupassa (1991:921).
3. Seuraava pätee sopimuksiin jotka ovat voimassa kun tämä laki astuu voimaan ja joista kuuden kuukauden kuluessa voimaantulosta tulee Kilpailuvirastolle poikkeusilmoitus 8 §:n nojalla tai puuttumattomuuslausekehakemus 20 §:n nojalla.
 - a) 7 §:n säädöksiä saa soveltaa aikaisintaan kuusi kuukautta siitä kun Kilpailuvirasto julkisti päätöksen ilmoituksesta tai hakemuksesta perusteluineen.
 - b) 23 §:n säädöksiä ei saa soveltaa ennen ajankohtaa joka ilmaistaan esim. mitä tulee 6 §:n kiellon rikkomuksiin.
 - c) Kilpailuvahinkomaksua 26 §:n nojalla tai vahingonkorvausta 33 §:n nojalla 6 §:n kiellon rikkomisesta ei saa tuomita toimenpiteistä joihin on ryhdytty ennen ilmoitettua ajankohtaa esim. mikäli toimenpiteet kuuluvat ilmoituksessa tai hakemuksessa määriteltyyn toimintaan..
4. Kun kyseessä ovat sopimukset jotka ovat voimassa tai menettelyt joita sovelletaan kun tämä laki astuu voimaan ja jotka ovat kiellettyjä 6 tai 9 §:n nojalla eivät kiellot päde, mikäli sopimukset tai menettelyt kuuden kuukauden kuluessa lain voimaantulosta
 - a) muuttuvat sellaisella tavalla että ne katsotaan ryhmäpoikkeuksiksi 17 §:n nojalla,
 - b) muuttuvat sellaisella tavalla ettei niitä enää katsota 6 tai 19 §:n mukaisiksi, tai
 - c) sovellettavuus lakkaa.

Mitä sanotaan ensimmäisen kappaleen kohdassa a ei kuitenkaan muodosta estettä Kilpailuvirastolle peruuttaa poikkeus sopimuksesta 18 §:n nojalla.

5. Poikkeusilmoitus 8 §:n nojalla tai puuttumattomuustiedonantohakemus 20 §:n nojalla saadaan käsitellä ennen lain voimaantuloa.

Kun on kyseessä ilmoitus tai hakemus joka tehdään ennen lain voimaantuloa pätee kohta 3 a-c edellä. Aika joka tässä annetaan saa kuitenkin olla kymmenen kuukautta.
6. Kun on kyseessä on kohdan 3 edellä tarkoitama sopimus joka ilmoitetaan yhtenevästi sen kanssa mitä siinä säädetään, sovelletaan 13 §:ää poikkeuksella että ajankohta josta poikkeus alkaa saadaan laskea lain voimaantulosta. Sama pätee, kun kyseessä on sopimus joka ilmoitetaan ennen lain voimaantuloa.
7. Vanhempia säädöksiä saa edelleen soveltaa ennen voimaantuloa tehtyyn yrityskauppaan.

Hallituksen puolesta

CARL BILDT

PER WESTERBERG
(Elinkeino-osasto)

Norjan kilpailulaki

Laki no.65 kilpailusta yritystoiminnassa (kilpailulaki), päivätty 11. heinäkuuta 1993.

Luku 1 Johdattelevia säännöksiä

§ 1-1 Lain tarkoitus

Lain tarkoituksena on huolehtia yhteiskunnan voimavarojen tehokkaasta käytöstä edistämällä tervettä kilpailua.

§ 1-2 Määritelmiä

- a) Yritystoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa kaikenlaista taloudellista toimintaa, pysyvää tai satunnaista, jota harjoitetaan korvausta vastaan. Yrittäjällä tarkoitetaan yksityishenkilöä tai yritystä joka harjoittaa yritystoimintaa.
- b) Konsernilla tarkoitetaan tässä laissa omistusrakennetta jossa yhtiö omistaa niin monta osaketta tai osuutta toisessa yhtiössä että enemmistö äänistä on edustettuna. Ensimmäinen yhtiö katsotaan emoyhtiöksi ja jälkimmäinen katsotaan tytäryhtiöksi. Konserniin kuuluvaksi lasketaan myös yhtiö jossa emoyhtiö yhdessä tytäryhtiön kanssa, tai yksi tai useampi tytäryhtiö yhdessä, omistaa niin monta osaketta kuin on mainittu edellä.
- c) Hinnalla tarkoitetaan tässä laissa kaikenlaista vastiketta, katsomatta siihen käytetäänkö muuta nimeä kuten hyvitys, palkkio, rahti, taksa, vuokramaksu tai muu.
- d) Tavaroidella tarkoitetaan tässä laissa kiinteää omaisuutta ja irtaimistoa, mukaanlukien myös laivat, ilma-alukset, kaasu, sähkövoima ja muu energia.
- e) Palveluksilla tarkoitetaan tässä laissa kaikkia hyödykkeitä, mukaanlukien oikeudet, jotka eivät ole tavaroita.

§ 1-3 Lain asiallinen vaikutusalue

Laki käsittää kaikenlaisen yritystoiminnan, katsomatta siihen millaisia tavaroita tai palveluksia toimintaan kuuluu, ja katsomatta siihen onko toiminta yksityistä vai valtion tai kunnan harjoittamaa.

Laki ei koske palkka- tai työehtoja toisen palveluksessa.

§ 1-4 Suhde suurkäräjien päätöksiin ja muihin lakeihin

Päätökset jotka annetaan tämän lain nojalla eivät saa olla ristiriidassa suurkäräjien päätösten kanssa.

Kun ehto joka sisältyy lakiin sisältyy myös toisten lakien säätely- ja valvontasäännöksiin, voi Kuningas antaa lähempiä ohjeita eri viranomaisten toimialueen sisäisestä rajamisesta.

§ 1-5 Lain paikallinen vaikutusalue

Laki sisältää ehdot, sopimukset ja toimet joilla on vaikutusta tai omiaan olemaan vaikutusta tässä maassa.

Ehtoja, sopimuksia ja toimia ei käsitetä siinä laajuudessa kuin niillä yksinomaan on tai on omiaan olemaan vaikutusta maan ulkopuolella, ei sen vähempi kuin Kuningas päättää sen.

Vieraan valtion tai kansainvälisen organisaation kanssa tehtävän sopimuksen perusteella voidaan lain vaikutusalueetta laajentaa. Tällaisella sopimuksella voidaan lain vaikutusalueetta myös rajoittaa rajatulle alueelle.

Kuningas määrää ovatko, ja missä laajuudessa, tässä laissa tai tämän lain nojalla annetut määräykset voimassa Huippuvuorilla.

§ 1-6 Tämän lain nojalla tehdyn päätöksen kesto

Päätöksen tämän lain nojalla tulee yleensä olla voimassa määrätyn ajan. Yksittäisen päätöksen voimassaoloaika ei saa normaalisti ylittää 5 vuotta, eikä saa koskaan olla kymmentä vuotta pitempi. Päätös voidaan uudistaa.

Luku 2 Kilpailuviranomaisten organisaatio ja tehtävät

§ 2-1 Kilpailuviranomaisten organisaatio

Kilpailuviranomaisia ovat Kuningas, ministeriö ja Kilpailunvalvonta.

Kilpailuvalvonta johtaa tämän lain juoksevaa valvontaa. Kuningas voi antaa lähempiä säännöksiä Kilpailunvalvonnan organisaatiosta ja toiminnasta, ja tähän liittyen määrätä julkiset tai yksityiset elimet avustamaan valvonnassa.

Kilpailunvalvonnan päivittäinen johtaminen kuuluu valvonnan johtajalle.

§ 2-2 Kilpailuviranomaisen tehtävät

Kilpailuviranomaisten tulee valvoa kilpailua eri markkinoilla. Tähän liittyen heidän tulee:

- a) valvoa että lain kieltoja ja määräyksiä noudatetaan ja tehdä päätöksiä erivapaudesta mikäli lain tarkoitus tätä vaatii,
- b) puuttua tarvittavalla tavalla kilpailua vahingoittavaan toimintaan ja yrityskauppaan,
- c) ryhtyä toimiin markkinoiden läpäistävyuden lisäämiseksi,
- d) osoittaa julkisten toimien kilpailua sääteleviä vaikutuksia, mahdollisesti esittää edistäviä ehdotuksia tavoitteena kilpailun vahvistaminen ja uusien kilpailijoiden markkinoillepääsyn helpottaminen,
- e) määräyksestä avustaa muita viranomaisia muiden säännösten valvonnassa, milloin rikkomuksilla voi olla epäterveitä vaikutuksia markkina- ja kilpailuoloihin.

Luku 3 Kielto ja puuttuminen kilpailunsäätelyyn. poikkeukset ja erivapaudet

§ 3-1 Kielto hintoihin, voittoihin ja alennuksiin vaikuttavasta yhteistyöstä

Kaksi tai useampi liikkeenharjoittajaa ei saa tavaroiden tai palvelusten myynissä sopimuksella, yhteisellä käytännöllä tai muulla menettelyllä joka on omiaan vaikuttamaan kilpailuun, määrätä tai yrittää vaikuttaa hintoihin, voittoihin tai alennuksiin tavallinen käänteisalennus poislukien. Tavallisella käteisalennuksella ymmärretään alennusta mak-

settaessa käteisellä tai 30 päivän maksuajalla. Yli 3 prosentin alennusta ei missään tapauksessa katsota tavalliseksi käteisalennukseksi.

Vastaavasti yksi tai useampi tavarantoimittaja ei saa määrätä tai yrittää vaikuttaa hintoihin, alennuksiin tai voittoihin ostajien tavaroiden tai palvelusten myynnissä.

Ensimmäisen ja toisen kappaleen kiellot käsittävät myös suuntaviivat, joilla on sellainen sisältö kuin näissä kappaleissa on hahmoteltu. Kiellot käsittävät sekä sitovat että suuntaa-antavat sopimukset tai järjestelyt.

Ensimmäisen ja toisen kappaleen kiellot eivät ole esteenä sille että yksittäinen tavarantoimittaja ilmoittaa suuntaa-antavat hinnat ostajien tavaroiden tai palvelusten myynnille. Toimittajan täytyy kaikissa tiedusteluissa nimenomaan merkitä hinnat suuntaa-antaviksi.

Elinkeinonharjoittaja ei saa vaikuttaa toimittajaan suuntaa-antavan hinnan määrittämisessä.

§ 3-2 Tarjontaan vaikuttavan yhteistyön kiello

Kaksi tai useampi elinkeinonharjoittaja ei saa tavaroiden tai palvelusten myynnissä sopimuksella, yhteisellä käytännöllä tai muulla menettelyllä joka on omiaan vaikuttamaan kilpailuun, määrätä tai yrittää vaikuttaa hintoihin, määrälaskelmiin tai muihin tarjousehtoihin, tarjonnan jakamiseen tai että joku elinkeinonharjoittaja joutuu luopumaan tehdystä tarjouksesta.

Ensimmäisen kappaleen kiello käsittää myös suuntaviivat, joilla on sellainen sisältö kuin ensimmäisessä kappaleessa on hahmoteltu. Kiello käsittää sekä sitovat että suuntaa-antavat sopimukset tai järjestelyt.

§ 3-3 M arkkinoiden jakamiseen vaikuttavan yhteistyön kiello

Kaksi tai useampi elinkeinonharjoittaja ei saa tavaroiden tai palvelusten myynnissä sopimuksella, yhteisellä käytännöllä tai muulla menettelyllä joka on omiaan vaikuttamaan kilpailuun, määrätä tai yrittää vaikuttaa markkinoiden jakamiseen aluejaon, asiakasjaon, kiintiöjaon, erikoistumisen tai määrärajoituksen muodossa.

Ensimmäisen kappaleen kiello käsittää myös suuntaviivat, joilla on sellainen sisältö kuin ensimmäisessä kappaleessa on hahmoteltu. Kiello käsittää sekä sitovat että suuntaa-antavat sopimukset tai järjestelyt.

Tämän pykälän määräykset eivät ole esteenä sille että yksittäinen tavarantoimittaja neuvottelee markkinoiden jakamisen ostajiansa kanssa tai määrää näille markkinoiden jakamisen.

§ 3-4 Kiello sille että yhteenliittymä määrää säännökset tai kehottaa niihin

Elinkeinonharjoittajien yhteenliittymät eivät itse saa määrätä tai kehottaa 3-1 ja 3-3 §:ssä mainittuihin säännöksiin tai säännöksiin jotka ovat ristiriidassa 3-8 ja 3-10 §:ien mukaan tehtyjen päätösten kanssa.

Ensimmäisen kappaleen kiello koskee vastaavasti hallituksen jäseniä, luottamushenkilöitä ja työntekijöitä tällaisissa yhteenliittymissä.

§ 3-5 Projektiyhteistyöpoikkeus

Kiellot 3-1, 3-2 ja 3-4 §:ssä eivät ole esteenä sille että kaksi tai useampi elinkeinonharjoittaja toimii yhteistyössä yksittäisissä projekteissa ja antaa yhteisiä tarjouksia tai tarjontaa

tavaroiden tai palveluiden yhteisestä toimittamisesta. Poikkeus pätee vain mikäli tarjouksessa selitetään millaista yhteistyö on ja ketkä ovat yhteistyössä.

§ 3-6 Omistaja- ja konserniyhteistyöpoikkeus

Kiellot 3-1, 3-3 ja 3-4 §:ssä eivät ole esteenä yhteistyölle tai säännöksille omistajan ja yhtiön välillä, jossa omistajalla on yli 50 prosenttia äänivaltaisista osakkeista, osuuksista tai vastaavista omistusosista. Tämä poikkeus koskee myös yhteistyötä ja säännöksiä samaan konserniin kuuluvien yhtiöiden välillä.

§ 3-7 Patentti- ja mallilisenssipoikkeus

Kiellot 3-1, 3-2 ja 3-4 §:ssä eivät koske kilpailussäännöksiä, jotka on sovittu lisenssinantajan ja lisenssinottajan välillä sopimuksissa lisenssinottajan oikeudesta hyödyntää rekisteröityä patenttia tai mallia.

§ 3-8 Poikkeus yhteistyöhön maa-, metsä- ja kalataloustuotteiden vaihdannassa

Kiellot 3-1, 3-3 ja 3-4 §:ssä eivät ole esteenä yhteistyölle tai säännöksille myytäessä tai toimittaessa norjalaisia maa-, metsä- tai kalataloustuotteita tuottajilta tai tuottajaorganisaatioilta maa-, metsä- tai kalataloudessa.

§ 3-9 Erivapaus lain kiellosta

Kilpailunvalvonta voi yksittäispäätöksellä tai määräyksellä antaa erivapauden 3-1 ja 3-4 §:ien kielloista mikäli:

- a) kilpailunsääntely merkitsee että kilpailua kyseisillä markkinoilla vahvistetaan,
- b) on odotettavissa tehokkuusvoittoja jotka ovat painavampia kuin kilpailunrajoituksen haitat,
- c) kilpailunsääntelyllä on vähäistä kilpailullista merkitystä, tai
- d) on olemassa erityisiä näkökohtia.

Erivapaudelle voidaan asettaa ehtoja.

Erivapaus voidaan peruuttaa mikäli erivapauden ehdot eivät täyty tai edellytykset erivapaudelle eivät ole enää voimassa.

§ 3-10 Puuttuminen kilpailulle haitalliseen toimintaan

Kilpailunvalvonta voi puuttua ehtoihin, sopimukseen tai toimiin mikäli valvonta huomaa että näillä on tarkoitus, vaikutus tai ovat omiaan rajoittamaan kilpailua ristiriidassa lain 1-1 §:n tavoitteen kanssa.

Ensimmäinen kappale käsittää muun muassa ehdot, sopimukset ja toimet, jotka voivat:

- a) ylläpitää tai vahvistaa hallitsevaa asemaa markkinoilla kilpailua estävin keinoin, tai
- b) rajoittaa asiakkaan valintaa, tehdä tuotantoa, jakelua tai liikevaihtoa kalliimmaksi, sulkea kilpailijoita ulkopuolelle tai kieltää liikesuhteen tai jäsenyyden yhteenliittymissä.

Liikesuhteen kieltämisellä tarkoitetaan myös sitä, että elinkeinonharjoittaja on halukas liikesuhteeseen vain tietyin ehdoin.

Päätös puuttumisesta voi sisältää kiellon lopettamisen tai määräyksen antamisen, tai ehdollisen luvan. Päätös voi myös sisältää elinkeinonharjoittajan hintasäännöstelyyn.

Kuntia ja läänejä koskevat päätökset tekee Kuningas.

§ 3-11 Yrityskauppaan puuttuminen

Kilpailunvalvonta voi puuttua yrityskauppaan, mikäli valvonta huomaa että kyseinen kauppa tulee aiheuttamaan tai vahvistamaan olennaisen kilpailun rajoittamisen ristiriidassa lain 1-1 §:n tavoitteen kanssa.

Yrityskaupalla tarkoitetaan myös fuusiota, osakkeiden tai osuuksien hankintaa ja osittaista yrityksen hankintaa.

Päätös puuttumisesta voi sisältää kiellon lopettamisen tai määräyksen antamisen, tai ehdollisen luvan. Kilpailunvalvonta voi muun muassa:

a)kieltää yrityskaupan ja antaa määräyksiä jotka ovat välttämättömiä kiellon tavoitteen saavuttamiseksi,

b)määrätä osana yrityskauppaa hankittujen osakkeiden tai osuuksien myynnin, tai

c)asettaa ehtoja jotka ovat välttämättömiä vastustamaan yrityskaupan kilpailunrajoituksia ristiriidassa tehokkaan voimavarojen käytön tavoitteen kanssa, vrt. 1-1.

Ennenkuin tämän pykälän nojalla puututaan asioihin , on Kilpailunvalvonnan täytynt yrittää saada aikaan sovintoratkaisua elinkeinonharjoittajan tai -harjoittajien kanssa.

Kilpailunvalvonta voi puuttua yrityskauppaan kuuden kuukauden kuluessa lopullisen kauppasopimuksen solmimisesta. Mikäli erityiset näkökohdat tätä puoltavat, voi valvonta puuttua asiaan yhden vuoden kuluessa samasta ajankohdasta.

Elinkeinonharjoittaja joka haluaa selvittää onko puuttuminen aiheellista, voi ilmoittaa lopullisen kauppasopimuksen Kilpailunvalvonnalle. Mikäli valvonta ei kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta ennakoi että puuttuminen saattaa olla ajankohtaista, se ei voi päättää puuttumisesta tämän pykälän nojalla. Mikäli valvonta ennakoi puuttumista, pätee viidennen kappaleen ajat normaaliin tapaan valvonnan jatkokäsittelyssä.

Tässä pykälässä asetetut ajat ovat vailla merkitystä valituksen käsittelyssä. Kilpailunvalvonta voi antaa lähempiä määräyksiä seitsemännen kappaleen ilmoitusjärjestyksestä.

Kpl 4 Hintamerkintä ja julkisuus

§ 4-1 Hintamerkintä

Elinkeinonharjoittajan joka myy tavaroita vähittäin kuluttajalle, pitää, niin kauan kuin se on käytännössä mahdollista, tiedottaa hinnoista niin että asiakas voi ne helposti nähdä. Sama pätee palvelusten myyntiin kuluttajalle.

Kilpailunvalvonta voi yksittäispäätöksellä tai määräyksellä antaa lähempiä ohjeita ensimmäisen kappaleen mukaisen hintatiedotusvelvoitteen toteuttamisesta ja voi samalla myöntää poikkeuksia tästä velvoitteesta.

Helpottaakseen kuluttajia arvioimaan tavaroiden ja palveluksia hintoja ja laatua, voi Kilpailunvalvonta tämän lisäksi määrätä elinkeinonharjoittajan toimeenpiteisiin lukuunottamatta sitä joka seuraa ensimmäisen kappaleen määräystä. Päätös tiedotustoimesta voi muun muassa sisältyä velvollisuuteen tehdä merkintä, antaa ilmoitus tai muu tieto hinnasta, kauppaehtoista, laadusta tai muista ominaisuuksista. Päätös voi myös sisältää käs-

kyn lajittelusta ja määräyksiä mitasta ja painosta ja valistusta yksikköhinnasta (vertailuhinnasta) tuotteille jotka tarjotaan myyntiin.

§ 4-2 *Kilpailusäädösten julkisuus*

Hoitaakseen tämän lain mukaiset tehtävänsä, voivat kilpailuviranomaiset, ilman että säädökset vaitiolovelvollisuudesta hallintolain 13 §:n ensimmäisen kappaleen kohdassa 2 estävät, julkistaa tiedot ehdoista ja yhteistyöstä joilla on tavoitteena tai vaikutuksena estää kilpailua. Täytyy ottaa huomioon elinkeinonharjoittajan oikeutettu intressi liikesalaisuusiensa säilyttämiseen. Julkisuus ensimmäisen kohdan mukaan ei myöskään koske tietoja teknisistä laitteista ja menestysmittareista.

Kpl 5 Yksityisoikeudelliset vaikutukset

§ 5-1 *Pätemättömyys*

Tämän lain kieltojen kanssa ristiriidassa olevat sopimukset ovat pätemättömiä osapuolten välillä.

Pätemättömyys kestää vain niin kauan kuin tämän lain kieltoja rikotaan, vähemmän kuin sopimuslain 36 § on kohtuuton tekemään loput sopimuksesta päteväksi.

Kpl 6 Tiedotusvelvollisuus ja sanktiot

§ 6-1 *Tiedotusvelvollisuus ja tarkastus*

Jokaisella on velvollisuus antaa kilpailuviranomaisille tiedot joita nämä viranomaiset vaativat voidakseen suorittaa tämän lain mukaiset tehtävänsä, muun muassa tutkia mahdollisen tämän lain rikkomuksen tai päätöksen tämän lain nojalla, tai muutoin tutkia hinta- ja kilpailuolot. Tiedot voidaan vaatia kirjallisina tai suullisina määrätyn ajan kuluessa sekä yksittäisiltä elinkeinonharjoittajilta että näiden ryhmiltä.

Samoin edellytyksin kuin ne mitkä on mainittu ensimmäisessä kappaleessa, voivat kilpailuviranomaiset vaatia tarkastusta varten luovuttamaan kaiken tyyppiset yritysasiakirjat, kokousselostukset ja muut muistiinpanot.

Kilpailuviranomaisille pitää antaa pääsy tietokoneeseen tai muuhun tekniseen apuvälineeseen jotta annetaan pääsy tietoon joka on saavutettavissa tällaisten apuvälineiden käytöllä.

Tiedot jotka vaaditaan ensimmäisen kappaleen perusteella, voidaan antaa ilman että esteenä on lain määräämä vaitiolovelvollisuus joka muutoin velvoittaa taksoitusviranomaisia, muita veroviranomaisia ja viranomaisia joiden tehtävänä on valvoa yritystoiminnan julkista sääntelyä. Sellainen vaitiolovelvollisuus ei myöskään estä että dokumentit jotka löytyvät tällaisilta viranomaisilta, luovutetaan tarkastettaviksi.

Velvollisuus antaa tietoja ja alistua tarkastukseen mikäli on päätetty 6-2 §:ssä mainittu todistevarmistus.

Kuningas voi määrätä lähempiä ohjeita tiedonantovelvollisuudesta ja tarkastuksesta.

§ 6-2 *Todistevarmistus*

Kun on kohtuullinen peruste olettaa että tätä lakia tai päätöstä tämän lain nojalla on rikottu, voi Kilpailuvalvonta vaatia pääsyä kiinteään omaisuuteen, kalustoon tai muuhun

irtaimistoon voidakseen itse etsiä todisteita. Tällaiset todisteet voivat kilpailuviranomaiset ottaa mukaan mahdollista lähempää tarkastelua varten.

Vaatimuksen pääsystä todistevarmennukseen esittää Kilpailuvalvonta kuulusteluoi-keudelle. Asia tuodaan kuulusteluoi-keuteen sellaiseen paikkaan jossa se kaikkein käytän-nöllisimminkin voi tapahtua. Oikeus tekee ratkaisun päätöksestä. Päätös tehdään ilman että sille jota ratkaisu koskee, annetaan tilaisuutta ilmaista mielipidettään, ja ilman että siitä tiedotetaan hänelle ennen kuin todistevarmistus asetetaan voimaan. Valituksella päätöksestä ei ole lykkäävää vaikutusta. Rangaistusprosessilain §§ 200, 201 ensimmäinen kap-pale, §§ 117-120, vrt. §§ 204, 207, 208, 209, 213 ja kpl. 26 antavat vastaavaa käyttöä.

Kilpailuvalvonta voi vaatia virka-apua poliisilta todistevarmistuspäätöksen täytän-töönpanossa.

Mikäli ei ole aikaa odottaa oikeuden päätöstä, voi Kilpailuvalvonta vaatia poliisia eristämään alueet joilla todisteita voi olla, kunnes oikeuden päätös on olemassa.

Kuningas voi määrätä lähempiä säännöksiä todistusvarmennuksesta ja ylimääräisen tiedon käsittelystä.

§ 6-3 Asiakirjakatsaus

Kellään ei ole Kilpailuvalvontaa kohtaan vaatimuksia saada tehdä itseään tunnetuksi tie-dotuksin, asiakirjoin tai muilla todisteilla jutuissa tämän lain rikkomuksesta tai päätöksestä tämän lain nojalla joka on hankittu 6-1 tai 6-2 §:n mukaisesti. Kun Kilpailuvalvonta on laatinut esityksen voitonluovutuksesta 6-5 §:n mukaan, pätevät hallintolain säännökset osapuolten julkisuudesta.

§ 6-4 Pakkosakko

Varmistaakseen että yksittäispäätöksiä tämän lain nojalla noudatetaan, voi Kilpailuvalvonta määrätä sen johon päätös kohdistuu, maksamaan päivien perusteella määräytyvän sakon valtiolle kunnes olot on korjattu.

Sakko ei ala juosta ennen kuin valitusaika on lopussa. Jos päätöksestä valitetaan, ei sakko juokse ennen kuin päätös valitusasiasta on olemassa.

Sakko on pakkoperuste maksulle.

§ 6-5 Voitonluovutus

Mikäli on saavutettu etua tämän lain rikkomisella tai päätöksellä tämän lain nojalla, voi daan se jonka osaksi etu on tullut, määrätä kokonaan tai osaksi luopumaan tästä. Tämä pätee myös milloin se jonka osaksi etu tulee on eri kuin lainrikkoja. Mikäli edun suuruutta ei voida todistaa, määrätään summa mielipiteen mukaan.

Mikäli elinkeinonharjoittaja on konserniin kuuluva yhtiö, pidättää yhtiön emoyhtiö ja emoyhtiö konsernissa jonka osa yhtiö on, vaihtoehtoisesti summan.

Kilpailuvalvonta voi laatia esityksen edunluovutuksesta tämän pykälän mukaan. Päätöstä esityksen laatimisesta ei katsota yksittäispäätökseksi hallintolain mukaan. Päätöksellä pitää olla hyväksymisaikaa kymmeneen kuukauteen asti. Hyväksytyt esitys on pakkoperuste maksulle. Mikäli päätöstä ei käsitellä, voi Kilpailuvalvonta kolmen kuukauden sisällä päätösjän kulumisesta nostaa juttu elinkeinonharjoittajaa vastaan siinä oikeuspiirissä missä elinkeinonharjoittajaa vastaan voidaan nostaa kanne. Juttu noudatta lakia riita-asioiden oikeusistuinkäsittelystä. Arviointi sopimusneuvostossa ei ole välttämätön.

Vaatus edunluovutuksesta vanhenee kymmenessä vuodessa. Muutoin käytetään lain vaatimusten vanhentumisesta (18/18.5.1979) säännöksiä niin pitkälle kuin se soveltuu.

Mikäli rikkomus käsitellään syyttäviviranomaisten toimesta tai oikeudessa lain rangaistusasioiden oikeuskäsittelystä (25/22.5.1981) mukaan, voidaan vaatimus edunluovutuksesta sisällyttää takavarikointivaatimuksiin rangaistuslain 34 §:n mukaan.

§ 6-6 Rangaistus

Sakoilla tai enintään kolmen vuoden vankeudella rangaistaan sitä joka tahallisesti tai varomattomasti:

- a) rikkoo tämän lain pykäläiä 3-1, 3-2, 3-3, 3-4 tai 4-1 §:n ensimmäistä kappaletta,
- b) rikkoo päätöksiä pykälien 3-10, 3-11 tai 4-1 §:n toisen kappaleen nojalla,
- c) jättää noudattamatta 6-1 tai 6-2 §:n määräyksiä,
- d) antaa vääriä tai epätäydellisiä tietoja kilpailuviranomaisille, ati
- e) myötävaikuttaa kohdissa a-d mainittuihin rikkomuksiin.

Raskauttavien asianhaarojen vallitessa voidaan tuomita vankeutta enintään kuudeksi vuodeksi. Ratkaistaessa onko raskauttavia asianhaaroja olemassa täytyy muun muassa panna painoa suuren vahingon tai haitan vaaralle, rikkomuksen tarkoitukselliselle edulle, rikkomuksen laajuudelle ja kestolle, osoitetulle syyllisyydelle, mikäli rikkomusta on salattu väärillä tileillä tai senkaltaisilla tiedoilla ja mikäli syyllistä on aikaisemmin rangaistu taloudellisen sääntelylainsäädännön rikkomisesta.

§ 6-7 Lainvoimavaikutukset

Mikäli päätetty esitys tai julistettu tuomio on lainvoimainen 6-5 §:n mukaan, ei juttua voida nostaa 6-6 §:n mukaan samoissa oloissa. Vastaavasti ei juttua saa nostaa 6-5 §:n mukaan mikäli on olemassa lainvoimainen päätös 6-6 §:n tai rangaistuslain 34 §:n nojalla.

Kpl 7 Voimaanastumis- ja siirtymämääräyksiä, muiden lakien kumoaminen ja muuttaminen

§ 7-1 Voimaanastuminen

Laki astuu voimaan Kuninkaan päättämästä ajankohdasta lukien.

§ 7-2 Siirtymämääräykset

Määräykset, asetukset, ohjesäännöt ja ohjeet lakien nojalla, jotka on kumottu 7-3 §:n kohdissa 2 ja 3 ovat voimassa jatkettuina niin kauan kuin sopii, siihen asti kunnes Kuningas ne kumoaa tai muuttaa tämän lain nojalla, hintatoimilain nojalla tai erityisellä määräyksellä.

Yksittäispäätökset lain hintojen, voittojen ja kilpailuolujen valvonnasta ja säännöstelystä (4/26.6.1953), lain hinta- ja säännöstelyedellytysten säilyttämisestä (3/9.7.1948) ym. nojalla pidetään yllä sen ajan joka päätöksissä on edellytetty, kunnes ne ovat muutetut tai kumotut tämän lain nojalla tai Kuninkaan erityisellä päätöksellä.

Kuningas voi muutoin antaa välttämättömät siirtymämääräykset.

§ 7-3 Muiden lakien kumoaminen ja muuttaminen

Lain voimaanastumisen ajankohdasta kumotaan tai muutetaan seuraavat lait:

1. *Laki boikotista (1/5.12.1947)*, § 1 toinen kappale kumotaan.

2. *Laki hinta- ja säännöstelyedellytysten säilyttämisestä (3/9.7.1948)*, Laki kumotaan.

3. *Laki hintojen, voittojen ja kilpailuolojen valvonnasta ja säännöstelystä (4/26.6.1953)*, Laki kumotaan.

4. *Laki varasto- ja valmiustoimista (7/14.12.1956)*, Uusi kohta f 11 §:ssä kuuluu:

f) *Kilpailuvalvonnan, maaherran ja kuntien velvollisuudesta valvoa että varasto- ja säännöstelymääräykset tulevat noudatetuiksi.*

18 §:n toinen kappale toinen kohta kuuluu:

Ratkaistaessa onko olemassa sellaisia seikkoja tulee erityistä painoa asettaa sille onko rikkomuksella ollut suurta laajuutta, onko se tapahtunut pitkän ajan kuluessa, onko tehty vääriä tilejä tai merkintöjä, mikäli toimia on tarkoituksella piiloteltu laiminlyödyillä kirjanpidolla, vääriellä tiedoilla tai sen kaltaisain tavoin, mikäli on käytetty hyväksi aiheettömästi hankittua tai esitettyä merkintää, laillistusta tai senkaltaista asiakirjaa ja mikäli syyllistä on aikaisemmin rankaistu hinta-, *kilpailu*-, varasto- tai säännöstelylainsäädännön rikkomisesta.

5. *Laki tullista (5/10.6.1966)*

16 §:n ensimmäinen kappale kuuluu:

1 viranomaiset joilla on tehtävänä hoitaa valvontaa niin että *lain kilpailusta elinkeinotoiminnassa ja lain hintatoimista* määräyksiä noudatetaan

6. *Laki markkinoinnin ja sopimusehtojen valvonnasta (47/16.6.1972)*

Kappaleotsikko kappaleessa VI kuuluu:

Kappale VI. Määritelmiä. Rajoituksia *kilpailulakia ja hintatoimilakia* kohtaan.

Voimaantulo.

I § 20:n otsikko kuuluu:

Rajoituksia kilpailulakia ja hintatoimilakia kohtaan

20 §:n kolmas kappale kuuluu:

Tämän lain määräykset eivät rajoita valtuuksia jotka on määrätty *laissa kilpailusta elinkeinotoiminnassa (kilpailulaissa) tai hintatoimilaissa* tai näiden lakien nojalla.

7. *Laki linjaneuvotteluista (55/8.6.1984)*

10 §:n ensimmäinen kappale kumotaan. Nykyiset toinen, kolmas ja neljäs kappale korvataan kukin erikseen uudella ensimmäisellä, toisella ja kolmannella kappaleella.

Toinen ja kolmas kappale kuuluvat:

Ensimmäisen kappaleen säännökset ovat voimassa vastaavasti mikäli kokous tai joku jäsenistä toimialaltaan estää ulkopuoliset varustamot kilpailemasta kilpailualueella mikäli merkittävä liikenneosa, tai muulla tavoin väärinkäyttää hallitsevaa markkina-asemaansa. Tämä pätee itse mikäli toiminta tapahtuu yhdessä luvanantamisen kanssa tai kokousalueen julkisen virkamiehen päätöksellä.

Päätöksistä *ensimmäisen* tai *toisen* kappaleen nojalla ei voi valittaa. Kanteet päätöksen lainmukaisuudesta pitää nostaa päätöksen määräämän ajan sisällä.

8. *Laki Norjan, Ruotsin ja Euroopan Yhteisön välisen siviili-ilmailusopimuksen toteuttamisesta (50/4.7.1991)*

3 §:ssä on sana "Hintadirektoraatti" muutettava *Kilpailuvalvonnaksi* kaikissa kappaleissa joissa se esiintyy.

4 §:n kolmas kappale kuuluu:

Tarkastuskäynnillä tämän lain mukaan pätevät *lain kilpailusta elinkeinotoiminnassa* säädökset

9. *Laki kilpailusäännöistä ETA-sopimuksessa (110/27.11.1992)*

2 § toinen kappale kuuluu:

Liite 2

Kilpailuvalvonta voi vaatia vastaavia tietoja.

3 § kuuluu:

Valvontaan jonka tekee EFTA:n valvontaelin tai Kilpailuvalvonta 1 § nojalla annettuihin määräyksiin nähden, pätevät *lain kilpailusta elinkeinotoiminnassa 6-1 ja 6-2 §* vastaavasti.

EFTA:n valvontaelin ja EU-komissio voivat olla paikalla ja osallistua valvontaan jota *Kilpailuvalvonta* hoitaa ETA-sopimuksen puitteissa.

Kilpailuvalvonta ja EU-komissio voivat olla paikalla ja osallistua valvontaan jota EFTA:n valvontaelin hoitaa ETA-sopimuksen puitteissa.

ISBN 951-40-1428-6
ISSN 0358-4283

411 011

Kierrätykseen sopiva tuote
Alhaiset päästöt valmistuksessa
Hakapaino Oy, Helsinki 1995